

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

JPCB
1965

JULI NORDSJÆLLAND

H. C. Andersen: Den lille Pige med Svovlstikkerne.

*„- den lille Pige syntes hun sad foran en stor Jernkachelovn
med blanke Messingkugler og Messingtromle ”.*

Der var engang – da jernkachelovnen med messingkuglerne var eventyret i en kold hverdag ... i dag bruger man

KGL HOFLEVERANDØR
D • F • J
DE FORENEDE JERNSTØBERIER A/S

SALAMANDER
KEDLER · OLIEFYR · VARMLUFTSOVNE

Jul i Nordsjælland

UDGIVET OG REDIGERET AF

ERIK GRIBSØ

1965

FEMOGTYVENDE ÅRGANG

FREDERIKSVÆRK
FREDERIKSVÆRK BOGTRYKKERI
ALF JENSEN

INDHOLD

Godt kan vi nu ved nattetid kende som børn vor fader blid. Af Emus Jensen..	3
Nordsjællands tegner. Af E. G.....	4
Fredensborgs kunstnere i gamle dage. Af Bernt Højle	5
Julen i dansk digtning. Af Svend Rindholdt	9
Det særlige ved Tisvilde Hegn. Af Johs. Smith	13
Nordsjællandske skæmtesprog	16
Der sker noget på Frederiksborg Slot. Af Tage Christiansen	17
Skydeskiverne i Frederiksværk. Af Eyvind Rafn	19
Nordsjællandsk exlibris kunstner. Af Helge Christensen	22
Det store forlis på Nordsjællandskysten. Af Niels Friis	25
Kulfa'ens eventyrlige liv og levned i Gribskov. Af N. Th. Nielsen	28
Jul i Helsingør i gamle dage. Af Henning Henningsen	32
Ukendte breve fra Boganis. Af Eyvind Rafn	36
Frederikssund-kaperkusk ser tilbage. Af Rauer Bergstrøm	40
Gamle nordsjællandske retter. Af Morten Madsvend	42
Jul i Nordsjælland i 25 år - jubilæumskavalkade	44

Eftertryk af
artikler og billeder i „Jul i Nordsjælland“ kun tilladt i uddrag
og mod kildeangivelse

Forsiden:
Pibe mølle ved vintertid, træsnit af
H. C. Børenholdt

Godt kan vi nu ved nattetid kende som børn vor fader blid

DER er mennesker, der ikke kan affinde sig med, at julen kun skulle være en tradition. Noget i dem siger, at skal den være rationel, må den rumme et tidløst problem. Og deri har de ret. Thi hele den kristne tro og det kristne livssyn har sin rod og kilde i Ham, der så lyset julenat, og uden Ham reduceres alt til en usikker religiøsitet, der trods al skønhed ikke er mere forankret i virkeligheden end de lette sommerskyer, der sejler i himmelhavet, og ikke har mere bærekraft end de.

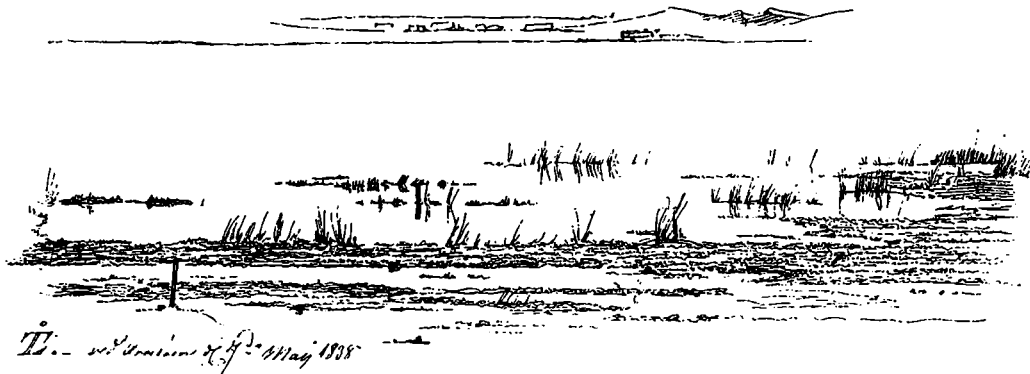
Kan man fælde en så summarisk dom og glemme alt, hvad ens øje og øre møder af spor efter livets skaber? Naturen fortæller dog en del om Ham! Det er rigtigt, men lad os ikke gøre det til mere, end det er.

Thi selv om vi tænker på det mest storladne eller mest sublime derude, — hvor vi var grebet og betaget af, hvad vi hørte, — så var vi i det øjeblik en almindelig tilhører, der lyttede til noget smukt, noget overvældende, — men alligevel noget vi ikke kunne forklare, og vel dårligt kunne opfatte helt ud. Vi følte ikke, at det havde en personlig adresse til os. Thi, — hvad hørte vi? Vi anede Skaberens majestæt og forstod, at Han, som kan spænde himlens dyb som en blånende hvælving over sin bolig og fæste milliarder af kloder som funkende kærter på hvælvet, — vi forstod, at en sådan Gud ligger langt uden for vor fatteevne. Og vi har stået med den dybeste undren, når vi så solstrålen brydes i en dugdråbe på et græsstrå, der gyngede i morgenvinden, og sagde til os selv: Hvor er det smukt! Hvor er Guds verden skøn! Men det sagde jo blot ikke noget om det, vi længtes efter at få at vide: Om Ham og mig. Og har vi stået og set lykken blegne, var der noget i os, der rejste sig i protest og sagde: Det kan ikke være sandt! Der må være noget mere! Være en vej et eller andet sted, vi kan komme frem ad, — frem, hvor lyset begynder at dæmre, — frem til klarhed, — til et lykkeligt og saligt gensyn! Og det forstår vi godt, — men hvem siger, at der er en vej, og hvem fortæller os, hvor vejen går? Vi spørger naturen, og vi lytter op i stjernenatten eller bøjer os over den pludrende kilde eller ser på egens bronzeblade, når de danser i efterårets dodedans. Vi hører intet! Naturen er tavs! Og det vil den altid være, når et menneske møder frem med sine personlige problemer. Den kan hverken råde eller give svar, allermindst når vi spørger om livets inderste og vil vide, hvad og hvem Han er.

Men julen er netop himlens eget svar på denne gåde. Hvor meget smukt, der end knytter sig til Ham, der blev menneske julenat, kan det aldrig fordunkle dét, der var det centrale i Hans værk: at Han levede livets Skaber ind i menneskets verden og røbede hemmeligheden for os ved at vise os Hans ansigt.

Og hvad siger Han om Ham? Han taler ikke om »Den blinde skæbne« — taler ikke om »Skaberen« eller om »en højere magt«, men om »Faderen«. Og det gør en forskel som nat og dag. Thi — tænk om det er rigtigt! Tænk på det allerrigeste og allerbedste, vi har oplevet som barn sammen med ham, vi kaldte Far, eller på de øjeblikke, hvor vi selv ydede vort allerbedste og varmeste for den, der var vort barn. Tænk, om en sådan grænseløs godhed og omsorg, - et sådant dyb af kærlighed er det inderste i Hans væsen! Så kan vi pludselig trække vejret frit og lægge alle bekymringer til side og se frit og tillidsfuldt op mod den klare, lyse himmel og sige til os selv, at den magt, der sidder deroppe ved skæbnens væv og former vort livs mønster, ser på os med øjne, der lyser endnu varmere, end vore øjne kan lyse, selv i vore allerbedste øjeblikke, når vi møder barnets blik. Thi Han er vor Fader, og dermed er alt sagt, — af Julens Fyrste.

Emus Jensen.

Ved Arresøen 1838.

Nordsjællands tegner

Sjællands - og særlig Nordsjællands - tegner *Johan Thomas Lundbye* blev kun 30 år, men formåede i det korte spand af tid, der var tilmålt ham, at udvikle sin kunstneriske personlighed både som maler og tegner. Kendt er hans store billede på statens museum for kunst: En dansk Kyst, hvortil motiv og inspiration er hentet fra klinten i Jægerspris. Man har sagt om dette værk, at skulle man møde med et enkelt billede for at give et indtryk af dansk natur og malerkunst, da måtte man møde med dette billede. Men også hans kendte billede af Arresø fortæller, at Lundbye var en god maler. Og dog er det som tegner, han har betydet mest. Hans små skitser er rene undere af sikkerhed med fuld udnyttelse af det hvide papir. Han er karrig med udfoldelsen af streger, - men billedet står enkelt og stærkt og med en sådan respekt for virkeligheden at man endnu, særlig på Frederiksværkegnen, kan møde hans motiver.

Lundbye var en flittig dagbogsforfatter, og vi finder under 27. marts 1848 denne optegnelse: I dag går foruroligende rygter fra Holsten. Gid jeg var soldat og derovre, nu er der ingen ro eller tanker for maleri.

15. april: I dag er jeg indtrådt i armeen i 3. bataillons 2. comp., hvor Svend (Svend Grundtvig) også er. Om en vildsom kugle - - - da vil den kun bringe et hjerte til ro, der lider af smertelige sår. Gud velsigne Danmark! og min Moder.

Johan Thomas Lundbyes broder Siegvard (der faldt i 1864) har tilføjet bemærkninger om Johan Thomas' bevægelser. På retræten efter slaget ved Slesvig gjordes holdt vest for Aabenrå. En geværpyramide væltede, en vildfarende kugle ramte ham, og han faldt død om. Slesvigske bønder begravede ham på Bedsted kirkegård. Hertil rejste hans mor trods mange advarsler i 1863 for at se Johan Thomas' grav. Hun døde af strabadserne og blev begravet ved Johan Thomas Lundbyes side.

E. G.

Fredensborgs kunstnere i gamle dage

Højesteretssagfører, dr. jur. Bernt Hjejle fortæller her træk fra Fredensborgs kunstnerliv i gamle dage, i den nordsjællandske bys »sværmerisk stille« natur

Af Bernt Hjejle

En sommeraften for mange år siden hørte jeg på Kongebroen udfør slotsparken i Esrum Sø for første gang Ludvig Böttchers digt om Fredensborg citeret:

*»Omtåge sanserne forstanden,
vil bægret skumme over randen -
drag, Fredensborg! mig til dit bryst
og lad det sværmeriske stille,
i dine skove sødt formilde
det vilde i min ungdomslyst!«*

Det forekom mig dengang noget højstemt og måske lidt sentimentalt. Siden har jeg forstået, at det var udtryk for en anden tid, en »sentimental« tid, hvori det følelsesfulde optog en større plads end i dag og også udtryktes på en anden måde. Og så har jeg desuden forstået, at det rummer en stor sandhed. Når Fredensborg har »draget« så mange kunstnere »til sit bryst«, er det vel netop skovenes »sværmeriske stille«, der har virket befrugtende på deres sind. Nu er denne, den romantisk-poetiske side af den kunstneriske skaben jo gledet så stærkt i baggrunden, at den næppe er til at skimte mere. Fredensborg vil derfor sikkert ikke nu tiltrække kunstnere af denne grund, men i min barndom havde den nok endnu betydning.

Tænker jeg tilbage på Fredensborg, som den var i min barndom, er de billeder, der står frem i min erindring da

også udtryk for det, man forbinder med en romantisk-poetisk naturoplevelse: en sommerdag i parkens dybe lindealleer, en vinteraften på søens is med månen over den sne-dækte park, en sommeraften ved søen, mens solen synker over Gribskov, efterårsstormens tag i parkens susende træ-kroner - det er sådanne billeder, der på ny træder frem for én.

*

Men det er jo ikke sådanne billeder og stemninger, vor tids kunstnere giver udtryk for. Jeg tænker undertiden på, om unge kunstnere idag kan inspireres af sådanne »sværmeriske stille« naturindtryk. Kan de nå ind i nutidens barske eller »vrede« unge kunstneres sind? Jeg husker en ung kunstner, der vredt kaldte sådant for »kællingesnak«! Vi må nok lade det stå som et spørgsmål. Men det er egentlig mærkeligt at tænke på, hvor stor forskel der er på, hvad der inspirerer de skiftende generationer: en naturfølelse, der griber én generations kunstnere, og som de giver udtryk i deres tids sprog, når ikke ind til en senere tids kunstnere, som derfor finder det sprog, de gamle udtrykker sig i, unaturligt, selvom det er udsprunget af en sand og fin følelse.

Tiden løber hastigt, og der er nok større forskel mellem nutidens unge og min generation, der voksede op med Stuckenbergs og Ludvig Holsteins naturlyrik, end mellem Böttcher og mine samtidige.

*

Fredensborgs tiltrækning på kunstnere går da vel også tilbage til den »romantiske« tidsalders begyndelse. Endnu vidner den villa på Helsingørsvej, hvor i min barndom frøken Louise Schwartz boede, »Rosings Minde«, om kunstnerparret Michael og Johanne Cathrine Rosing, som her havde deres sommerbolig. Den store norske skuespiller gjorde det lange spring fra Røros fjelde til Fredensborgs skove - og større modsætning kan vel vanskeligt tænkes. Men for Rosing blev Fredensborg hvilestedet og inspirationens fornyelse. Også hans søstersøn, en af vor scenes største skikkelser, Michael Rosing Wiebe, havde sin sommersommerbolig her. To af vor ballets største mestre Antoine Bournonville og hans geniale søn Antoine Auguste Bournonville boede i deres otium på slottet og døde begge i Fredensborg. Også en af dansk digtningens største gennem tiderne, forfatteren til »Almas Sonetter«, Fr. Paludan-Møller, boede

Hans Nikolaj Hansen, selvportræt.

Fredensborg-idyl, Olaf Poulsen spiller på fløjte.

i mange år med sin *Charite* i den røde længe ved dammen bag ved slottet.

*

Da min far, maleren *Hans Nikolaj Hansen*, i 1904 flyttede til Fredensborg, havde, så vidt jeg husker, ikke andre malere deres bolig i Fredensborg. Af andre fastboende kunstnere husker jeg dengang kun skuespilleren *Olaf Poulsen* og forfatteren *Vilh. Østergaard*. Derimod samlede grosserer *Francis Zachariae* i villa »Paradise« på Helsingørsvej en mængde kunstnere fra fjern og nær. *Zachariae* var en stor musikelsker og selv noget af en kunstner. Som hans broder viceadmiralen var en habil maler, var han selv en dygtig klaverkunstner. Hertil kom, hvad der for kunstnere var en særlig attraktion, at han ikke blot var en stor vinkender, men også havde, hvad man i vore dage ville kalde »alle tiders« vinkælder, som nok kunne inspirere en kunstner til dåd. I hans fester deltog mange af datidens kunstnere; jeg husker bl. a. - foruden *Olaf Poulsen* og *Vilh. Østergaard* - *Sophus Bauditz*, *Heinrich Hansen*, *Elith Reumert* og *Johannes Poulsen*. Også *Einar Holbøll*, der foruden at få ideen til julemærket var en fortræffelig sanger, underholdt ofte selskabet med sin luth. Han boede tit hos os, og vi elskede hans festlige væremåde. Når han kom hjem fra disse fester, var han til stor glæde for os børn, der lindede på døren fra vore soveværelser, ikke altid ganske sikker på benene, der skulle bære hans vægtige korpus.

Ved festerne var det dog *Olaf Poulsen*, der spillede den samme dominerende rolle, som når han viste sig på scenen -

eller rettere allerede forinden, for han sørgede altid for at annoncere sin entré med høje lyde fra kulissen - hosten, harken eller syngen - som fik publikum til at le, længe inden han viste sig i al sin imponerende fysiske udfoldelse, som jo ikke blev mindre med årene, der gjorde ham stadigt sværere og mere blussende. Jeg husker, at der i villa »Paradise« hang en herlig tegning af *Valdemar Møller* forestillende *Olaf* som birkedommer *Krans* i »Eventyr paa Fodrejsen« med inskriptionen: »Til *Francis* - fra Birkedommer *Kransis*«.

Olaf kunne godt lide en spøg og elskede at »spille op« også udenfor scenen. Min søster *Hanne*, der havde megen sans for en god spøg, var hans specielle ven. Da vi børn en dag skulle til København, traf vi »tykke *Olaf*«, som *Hanne* kaldte ham, i toget. Da vi kom ud sammen på den gamle Nordbanegård overfor Aborreparken, og passagererne strømmede ud fra den lille banegård, fik *Olaf* *Hanne* til at springe op på bagsædet af min bedstemors vogn, som holdt og ventede os, og råbe »Længe leve tykke *Olaf*! Mængden omringede henrykt *Olaf* og udbragte begejstrede leveråb, medens han svingede sin bredskyggede kunstnerhat og gav en hel takkescene til bedste.

*

Flere af *Olaf Poulsen*s børn var jo længe knyttet til Fredensborg. Hans smukke datter, *Rose*, der senere blev gift med *Vilh. Andersen*, som selv bosatte sig i byen, var hans yndlingsbarn og boede hos ham, så længe han levede. Hun hørte til mit barndomshjems kære gæster og døde som bekendt først for få år siden.

Af malere dengang husker jeg kun far. Senere flyttede Holberg-illustratoren *Hans Tegner* til byen med sin elskelige frue, og endnu senere kom brødrene *Tetens* hertil.

*

Men det var jo kun de »professionelle« kunstnere, jeg her har talt om. Da far kom til Fredensborg mødte han en anden kunstnerkreds, som gjorde indtryk på ham: et udmærket orkester sammensat af byens håndværkere. Han blev imponeret af den dygtighed, de lagde for dagen, og han fandt musikernes fysiognomier så malerisk interessante, at han malede et stort billede af orkestret. Jeg husker, han under det med kridt havde skrevet: »Etiam in vicum - descendit Phoibos Appollon« (Selv til den lille by - nedstiger Phoibos Appollon); jeg har fundet flere klassiske filologer grundende over, hvorfra citatet stammede, og har måttet forklare dem, at det var fars eget forsøg i den klassiske poesi. Jeg har hans første udkast i akvarel, og jeg synes, at det

kunne være morsomt at bevare mindet om orkestret for eftertiden; det er derfor gengivet til denne artikel.

*

Det var nok således for far som for de andre kunstnere, der slog sig ned i Fredensborg, at det afgørende for dem var, at den i sin omegn rummede alle Nordsjællands landskabelige skønheder: de store stille skove, parken, der i sin blanding af stil og natur ikke overgås af nogen anden, søens vekslende farvespil, de vide udsigter med Kullen i det fjerne - alt dette måtte bringe fornyelse til kunstnersind, hvis tilknytning til naturen var så stærk som den generations.

Fars daglige tur var dog parken, som han aldrig blev træt af. Ganske vist har Ingeborg Buhl - som med sin fader, teologen og orientlisten Frants Buhl, ofte boede hos os - engang i en kronik spøgende undret sig over, at far, »denne fantasiens søn«, dagligt gik den samme tur gennem parken ned til Kongebroen. Men sagen var, at far var en me-

Fredensborg-orkester anno 1904.

Fra højre til venstre ser man glarmester *GEORG OLSEN* (basun), murermester *CARL HANSEN* (kornet), landmand *LARS JENSEN* (fløjte - han spillede vist også kornet), drejermester *JØRGEN JØRGENSEN* (violin), musiker *POUL OLSEN* (violin) og træskomager *JENS JØRGENSEN* (kontrabas). Sidstnævnte var en stout skikkelse. Når han skulle spille til dans i »Amsterdam« kro i Usserød gik han de 12-13 km ad den meget bakkede Kongevej til Usserød med kontrabassen på ryggen, spillede hele natten og gik derpå hen på morgenen på ny vejen tilbage til Fredensborg med sin kontrabas. Det var der ikke så mange musikere, der ville kunne gøre i vore dage.

get flittig mand - og flittige mænd indretter som oftest deres dagligdag meget ensartet. Men på fridage var far en stor vandringsmand, og ofte tog han mig med på alle årstider på lange vandringer i Gribskov og i Nordsjællands hegn, altid med skitsebog under armen. Han elskede at gå til historiske steder, ikke mindst til de nordsjællandske hegns mange dysser og stensætninger, hvis mærkelige trylleri han havde en særlig evne til at levendegøre.

Når de lyse nætter kom, gik far ofte lange natlige ture i Gribskov. Ligesom fars ungdomsven, Holger Drachmann, elskede far de lyse nætters tid, og ligesom Holger Drachmann i sine digte, søgte far i sine raderinger at indfange de lyse nætters fine farvespil og mærkelige fortryllelse. Men selvom sommernattens skær og vintersolens lys over sneen

fangede hans øje, var det nok efterårets vemodige toner i de store skove, der greb hans sind stærkest, og som han oftest søgte udtryk for i sine raderinger. I det hele var den danske natur under årstidernes skiften, som han bl. a. gav udtryk for i illustrationerne til »Boganis Jagtbreve«, hans største inspirationskilde.

*

Selvom det »sværmeriske stille« ikke længere bevæger kunstnersindet, vil Fredensborgs natur nok aldrig ophøre at inspirere kunstnere. Vi ser da også, at *Ib Andersen*, den danske landskabstegnings mester i vor tid, som fører den klassiske tradition fra Eckersberg og Lundbye videre, holder Fredensborgs kunstnerskanse, og andre kunstnere vil nok i tiden, der kommer, også finde frem til Fredensborg.

Fastelavn i haven,
Hans Nikolaj Hansen med sin frue
og børnene.

Julen

i dansk **AF SVEND RINDHOLT**

digtning

DER findes ikke i dansk Litteratur en Digtning, der er i den Grad Folkeejede, som vore Julesalmer. Vi kender dem fra vor tidligste Barndom, og hvordan man end stiller sig til Julens kristelige Baggrund: naar Højtiden er inde og Træet tændes, synger næsten alle med, bevægede af de gammelkendte Ord og Toner.

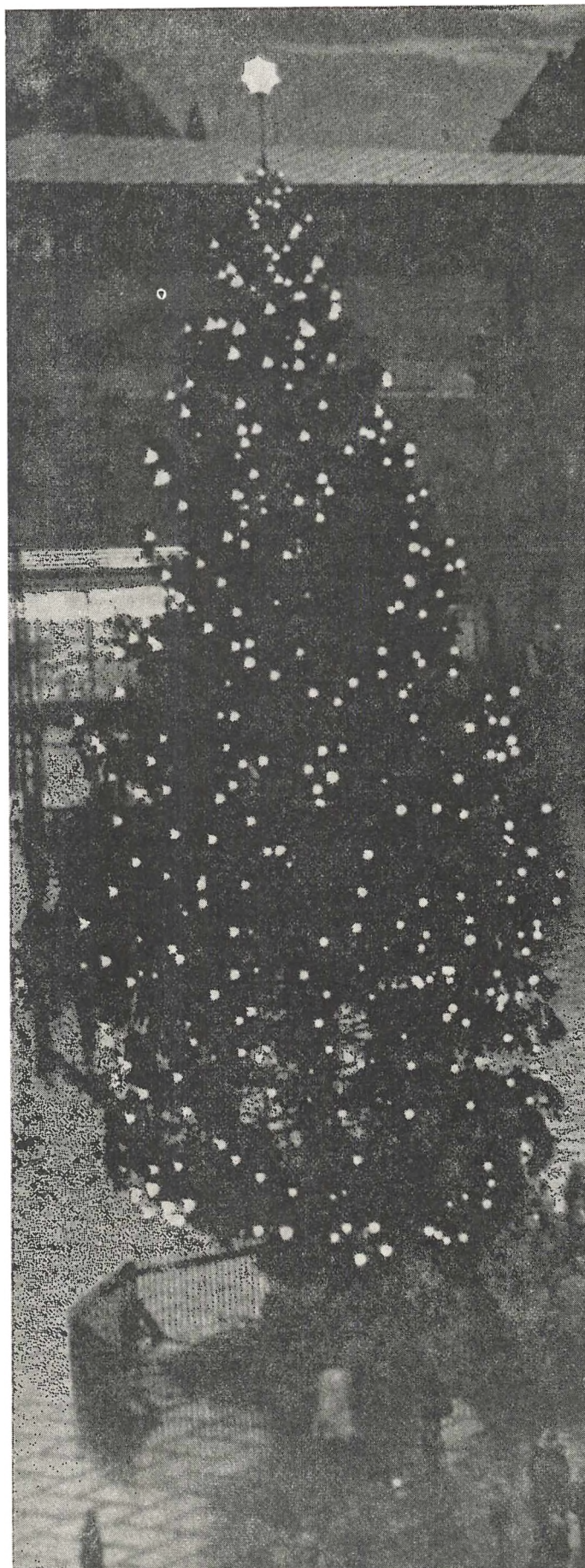
Saa fortrolige er vi med den rige og stemningsfyldte Digtning, at det her maa forekomme overflødigt at fremdrage de enkelte Salmer. De skal *synges* i Festens Timer og vil da tale for sig selv — indprente sig ved Mindets Magt eller overvælde med Forventningens Betagelse, hvor det er Barnehjerter, der fortrylles.

Julen er imidlertid ogsaa paa anden Maade et ofte benyttet Tema i dansk Digtning — baade i dramatisk Form, i Romaner og Fortællinger og endelig, næsten til Overflod, i rørende og højtidsstemte Vers. Med andre Ord: vor Litteratur omfatter en Mangfoldighed af mere eller mindre kendte Skildringer af Julen, og de fleste har dét tilfælles, at de, paa forskellig Vis, belyser den Andagt, Glæde og Troskyldighed, som vi Danske gerne finder Udtryk for og giver frit Løb, naar Klokkerne kimer, naar Familien samles om Festbordet og naar Juletræets Straaleglans kaster et Skær af Eventyr over Hjem og Hjerter.

*

Paa Teatret forekommer Juleaften med al dens Trylleri i »Nøddebo Præstegaard«, den uopslidelige Komædie, der er bygget over *Henrik Scharling's* Roman, og som spilles Aar efter Aar, naar den tilstundende Højtid først i December sætter sit Præg paa Gadebilledet i København.

Men vi maa næsten halvtredie hundrede Aar tilbage for at finde Oprindelsen for Teatrets Vedkommende, nemlig til *Ludvig Holberg's* »Julestue«, der betegnes saaledes: »Komædie forestillet paa den danske Skueplads 1724«. Her aabenbarer sig dog ikke — som i »Nøddebo Præstegaard« — et tindrende Juletræ paa Scenen, hvad nok frem for andet skyldes, at Granen med den brogede Pynt og Lys paa Grene var ukendt i Danmark paa Holbergs Tid. Den holdt først

Hver by har sit eget
juletræ

sit Indtog hos os for noget over hundrede Aar siden — paa Københavns Torveplakat forekom de første Graner til Juletræsbrug endog saa sent som i 1869.

Det er forøvrigt i enhver Henseende en ganske anden Julestemning end den velkendte og højt lovprieste, som her i Holbergs »Julestue« gør sig gældende. Heldigvis, kan man vist roligt sige. Man erfarer nemlig, at hele Selskabet, — fordi det er Kærlighed og Skinsyge med i Spillet, — bliver bragt paa Raadstuen. Trods denne lidet lystige Udgang maa »Julestue« dog ikke forbigaa, især fordi der i Komedien forekommer en Del Replikker, som fremhæver, at Julens Grundstemning var den samme i hine Tider som nu.

Det er hos den aldrende Provinsborger Jeronimus, Julestuen skal holdes, men han har sine gode Grunde til ikke at ønske den, idet hans unge Kone, Leonora, vil benytte Anledningen til at træffe Leander, som hun er forelsket i. Faster Magdelone er imidlertid dybt rystet over, at Højtiden skal glide ufejret forbi. Eet er, hvad der kan hænde de unge forliehte, noget andet, at man — hvad mange jo ogsaa i vore Dage vil mene — kan udsætte sig for Skade i andres Omdømme ved ikke at følge Skik, men lade haant om den Barnlighedens Pietet, der hvælver sig over Julens Festlighed. Magdelone udbryder: »Hvad vil vore Naboer tænke om os, naar vi ingen Julestue faar i Aar? De vil tænke, at vi ere kommen af Troen, og se os an som Tyrker og Hedninger.« Og hun tilføjer: »Vort Hus vil komme i Foragt over hele Æbeltoft derved.«

Som man ser, maa allerede den Gang Julens Traditioner være holdt højt i Ære mellem brave Folk, og mon ikke mange i vore Dage kender det fra sig selv: at selvom man skulle være vrangvilligt stemt overfor, hvad man vil kalde den megen »Halløj«, maa man overgive sig, alene for ikke at virke afstikkende.

En lang Række folkelige Forfattere har inden for de sidste Generationer ladet sig friste til Skildringer af Julen som Midtpunkt for rørende, ofte ret dramatiske Tildragelser af den populære Slags, hvad enten de nu forekommer i kortere Fortællinger eller som Romaner med en Skovridergaard eller lignende som Hjemsted. *Sophus Bauditz* har her indlagt sig ikke ringe Fortjeneste, og til de mere yndede hører desuden *Leopold Budde* og *Vilhelm Bergsøe*. Men ogsaa skrivende Damer som *Sophie Breum*, *Nicoline Bjergby* og *Ingeborg Vollquartz* eller Forgængere af *Morten Korch* som *Anders J. Eriksholm*, *Christopher Boeck* og *Erich Erichsen* har følt sig draget af Juleromantiken og i en Række folkekære Bøger appelleret til vore Taarer og til de Smil, som heldigvis altid i slige Tilfælde skinner igennem og gaar af med Sejren.

I højere literært Plan ligger fra ældre Tid *Johan Ludvig Heibergs* »Julespøg og Nytaarsløjer« fra 1817 og af *Steen Steensen Blicher*, dels »Juleferien« fra 1834, dels den velkendte Novelle »De tre Helligaftener«, fra 1841.

*

Den mest gribende danske Juleskildring, og den tillige, der uden Sammenligning har opnaaet den største Berømmel-

se, saavel hjemme som bogstavelig talt i hver Verdens Afkrog, er *H. C. Andersens* Eventyr »Den lille Pige med Svovlstikkerne«, skrevet i November 1845 paa Graasten Slot. Handlingen udspilles ganske vist *Nytaarsaften*, men — som man vil huske fra Historien — stryger den lille forfrosne Stakkel en Tændstik at varme sig ved og der sker da dét Under, at Muren, hun har søgt Ly hos, bliver genemsigtig, og »det deiligste Juletræ«, hvor »Tusinde Lys brændte paa de grønne Grene og brogede Billeder, som de, der pynte Butiksvinduerne, saae ned til hende.«

Trods sin dybt tragiske Udgang giver denne vidunderlige Fortælling et smukt Indblik i, hvad dansk Jul i Familiens Skød — altsaa Familien med Juletræet — vil sige, et Indblik, der virker særlig betagende netop paa Baggrund af, hvad der sker derude i Kulden og Natmørket, mens Glæden sidder bænket i den lune, festlige Stue.

Man kan ikke læse denne Skildring af fordums Armod og Ulykke, uden uvilkaarligt at søge en Smule Trøst ved den Tanke, at man nu om Stunder gennem storstilet Julevelgørenhed prøver at bringe de fattige og oversete i al Fald saa megen Hjælp, at de under Højtiden ikke skal føle Nøden trykkende. Som et stolt og smukt Samlingsmærke for saadanne Bestræbelser rejses der rundt om i danske Byer og i Hovedstaden paa Raadhuspladsen et kæmpestort Grantræ — hentet i Grib Skov — med Lys paa Grene og derved med Paamindelse om, at nu er Tiden inde til at tænke paa dem, der ikke uden Bekymring kan fejre Jul. Jeg har forøvrigt engang skildret dette saaledes:

*Der staar en Gran og lyser,
i Byens Hjerte tændt
og i vort eget nynner
en Tone gammelkendt . . .
En lysende Formaning
er trængt i Hjertet ind,
har sagt os, hvad vi glemte,
har talt om Brodersind.*

*

En dansk Juleskildring, eller maaske Julebetragtning, der ogsaa er blevet læst af mange, hjemme og ude, forekommer i *J. P. Jacobsens* navnkundige Roman »Niels Lyhne«. Bogens Hovedperson er en Juleaften, plaget af sin Ensomhed, søgt hen paa en Restaurant og træffer her en Bekendt, Dr. Hjerrild. De er begge optaget af religiøse Grublerier, og de enes om, at man ikke kommer her til Restauranten paa en Juleaften med sin bedste Vilje, men med »en ydmygende Fornemmelse af at være sat udenfor.« Hjerrild følger forklarende til: »Jeg skal sige Dem (Lyhne), der kunde tænkes Folk, som kom her for at give et ungdommeligt Spark til Julen, og, De ved, jeg er her af Respekt for andres Julefest. Det er den første Jul her, jeg ikke er hos en elskværdig Familie, jeg har kendt hjemme fra min Fødeby, men jeg har faaet den Idé, at jeg var i Vejen, naar de sang deres Julesalmer. Ikke saadan, at de generede sig, det var de alt for dygtige til, men det berørte dem uroligt at have En siddende,

Dansen om juletræet, - her fra »Nøddebo Præstegaard«.

for hvem de Sange kun var sungne ud i Luften, intet Steds hen, det tror jeg da.«

Som man forstaar er der selv i en saadan vemodig Betragtning afspejlet den Magt, Julen har over vore Sind, den Stemning og Fællesfølelse, der uvilkaarligt griber os Danske, naar Julehøjtiden er inde.

Der gaar en Understrøm af det samme gennem et Brev, som *Herman Bang* skrev Juleaften 1885 fra Berlin til sin Ven, *Peter Nansen*, trykt i Bogen om Bangs Vandreaar. Digteren er, ligesom *Niels Lyhne*, henvist til at gaa paa Restaurant og føler sig ilde berørt derved, hvad han udbreder sig om. Men, som han siger: »har man ikke Lov til at vrøvle Juleaften — mens Kellnerne selv holder Juletræ, og jeg bare sidder alene — med gammel Sentimentalitet, som jeg vil væk fra.« Bang slutter med at erklære, at nu vil han i trist Stemning »gaa ud at se denne Bys Ruder, bag hvilke nogle fremmede fejrer Jul«.

*

Som Modstykke hertil kan man passende gaa videre med Julen i Poesien, men med Strengene anslaaet af Helsingor-neren *Peter Faber*, hvorfor de klinger nok saa muntert og lyst. Om *Faber* maa kort siges, at han levede 1810—77 og aldeles ikke var Digter af Fag. Derimod til daglig noget saa

fornemt og praktisk som Telegrafdirektør. Men han fik alligevel skrevet nogle Sange, og af disse vil der leve et Par Stykker, saalænge der overhovedet tales Dansk paa denne Jord. Der tænkes her paa »Den Gang jeg drog af Sted« og »Højt fra Træets grønne Top«. *Faber* har ogsaa skrevet andre folkekære Ting, deriblandt endnu en Julevise: »Sikken voldsom Trængsel og Alarm«. Den er knap saa populær som »Højt fra Træet«, den er heller ikke saa sangbar, foruden at mange finder den lidt for velvoksen af Omfang. Men den rummer et Par Linjer, der rammende giver Udtryk for, hvad i al Fald *de fleste* Danske mener om Julen, og hvor højt vi værdsætter den:

*Du, som skænkte os den skønne Fest,
hvad der baader os, det véd du bedst.
Dog, jeg har det Haab, at før jeg dør,
du ej nægter mig en vis Favor . . .
Drej kun Universet helt omkring,
vend kun op og ned paa alle Ting,
Jorden med, for den er falsk og hul:
Rør blot ikke — ved min gamle Jul.*

Julen er frem for andet Børnenes Fest og skal en Børnenes Julebog fremhæves, maa det blive »Peters Jul«, skrevet af *J. Krohn* og illustreret i sidste Udgave af *Herluf Jensen*.

nus. Den er hverken saa gammel eller saa udbredt som en anden Versbog, beregnet for Børn, nemlig *Chr. Winthers*: »Flugten til Amerika«. Men den læses Aar for Aar af Tusinder og er blevet det i umindelige Tider. Den begynder saadan:

*Jeg glæder mig i denne Tid;
nu falder Julesneen hvid,
saa ved jeg, Julen kommer.
Min Far hver Dag i Byen gaar,
og, naar han kommer hjem, jeg staar
og ser hans store Lommer.*

*

Det gælder, som antydtes, for de fleste, at de, uanset deres religiøse Indstilling, synger med paa de gammelkendte Salmer, naar Julen er inde. Men der er dog ogsaa gjort Forsøg paa at sætte noget andet i Stedet, at eliminere den kristelige Baggrund. I den Henseende er »Højt fra Træets grønne Top« langt det mest populære Eksempel, der kan peges paa. Men ogsaa med mere alvorlig Betoning er Sange digtet, til Julebrug, om man saa maa sige, men uden at der paa nogen Maade hentydes til Kristi Fødsel. Mest karakteristisk i den Retning er uden Tvivl en »verdslig« Omskrivning af »Glade Jul«, foretaget af den som Grønlandsforsker velkendte Forfatter *L. Mylius Erichsen*.

Et andet Eksempel paa en Reservation overfor Julen som kristen Højtid er en Sang, skrevet af Johannes V. Jensen, — gennem mange Aar Sommergæst i Tibirke Bakker — der for sin Del samler Opmærksomheden om den 21. December, med andre Ord: Solhverv.

Jensenius-tegning til »Peters Jul«.

Johannes V. Jensen ser dog — om end med »verdslige« Øjne — hen til, hvad der forestaar:

*Det grønne, skønne Træ
forjætter Sommerlæ
og søde Skove.
I Julelysets Skær
som Stjerners Hær,
ja, Stjerners Hær
er Solens Under nær
og alle gule Blomstersole smaa som sove.*

*

Ogsaa en anden af vor Tids fornemste lyriske Digtere, *Ludvig Holstein*, der havde Sommerresidens i Ramløse, har skildret Julen i nogle Smaavers med Titlen »Bethlehem«. Der er ikke her Tale om nogen Sang eller Salme, lige saa lidt som det er tilsigtet at illustrere nogen dansk Indstilling til Højtiden. Digtet tegner derimod dét Billede, der danner Baggrund for de flestes Forestilling om Julens Oprindelse:

*Der sad en Moder, mild og køn,
og smilte til sin spæde Søn.
Fra Hjertets Bund det Smil sprang ud
et evigt Smil, som var fra Gud.
Og brøler vældigt Vredens Røst —
Gud slumrer ved et Kvindebryst.
Og slaar et Slægtled Gud ihjel —
Gud er et evigt Kildevæld.*

*

Det er ikke helt den samme Stemning, der behersker *Henrik Pontoppidans* korte Digt »Jul«, skønt Stalden i Bethlehem ogsaa her er Digterens Motiv. Men hos Pontoppidan, den store Skeptiker, er der »Skaar i Glæden«. Verden er efter hans Opfattelse ikke, som den burde være, og derfor skriver han:

*Ved Lygtens Skin, imellem Faar og Stude,
blev Jesusbarnet født og svøbt i Klude.
Et Æsel lagde Ørerne tilbage
og hilste lydt den lilles første Klage.
Det var i Bethlehem for længe siden,
og Drengens Ry er vokset stærkt med Tiden.
Hans Fødselsstund er Aarets store Time,
da Festlys tændes, alle Klokker kime.
Men altid gennem Juleaftens Glæde
jeg hører Æslet skryde, Barnet græde.*

*

Ogsaa *Mogens Lorentzen* har skrevet en Sang om Aarets store Højtid: »Juletræet med sin Pynt«. Endvidere fik *Mogens Lorentzen* godt tre Aar, før han døde udsendt en Samling Fortællinger, »Hvid Jul«, der forbinder gammeltdags Hygge med moderne Højtidelighed.

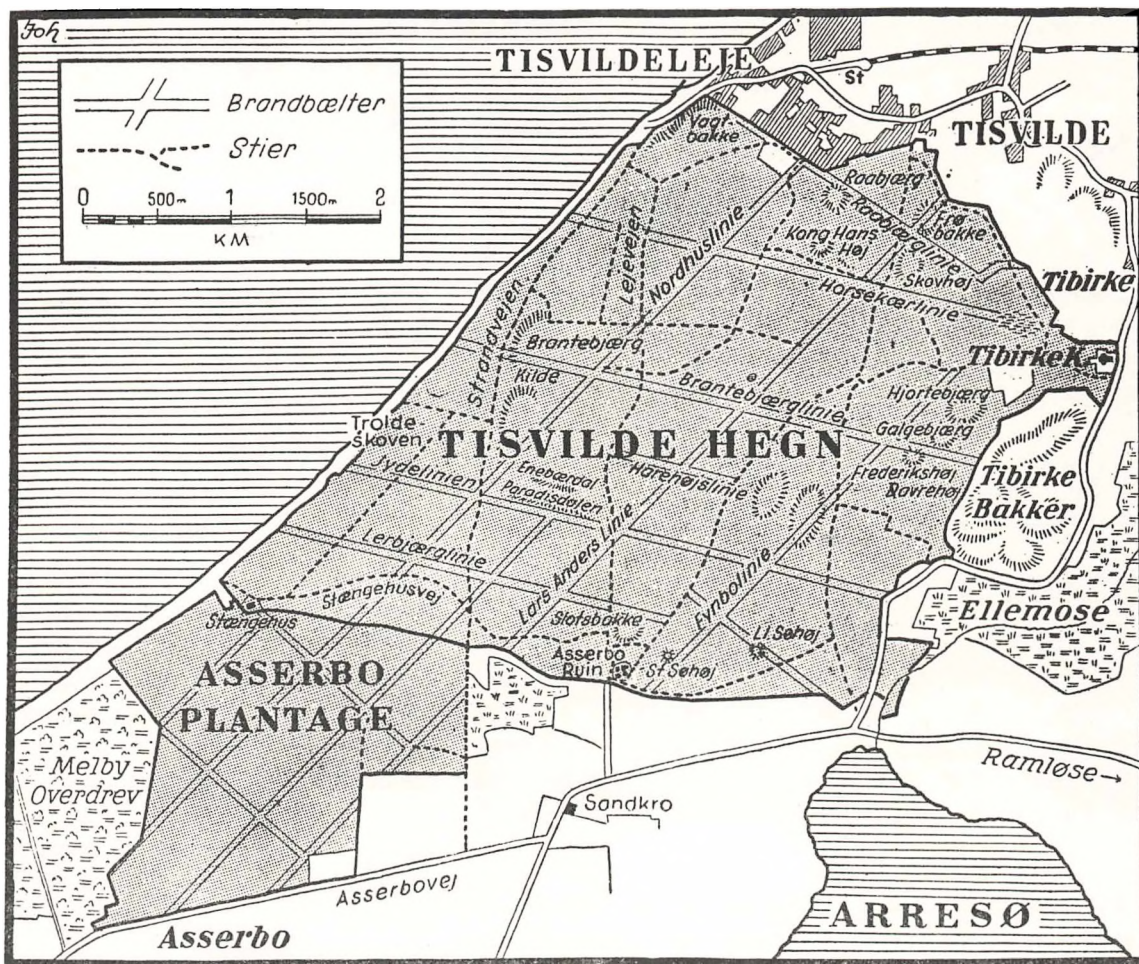
Skæmtefuld var Dedikationen, Forfatteren sendte mig. *Mogens Lorentzen* skrev:

»Til Svend med ønsket om en hjertens glædelig, hvid jul fra *L. Budde*. 1949«.

Det særlige ved

Tisvilde Hegn

- en Skov, man aldrig bliver færdig med

Forfatteren Johannes Smith, kendt for sine »smaa Forløb«, indfanger her for »Jul i Nordsjælland« Læsere den særlige Stemning, som gør Turene i Tisvilde Hegn til en lykkelig Oplevelse. Forfatterens egen Retskrivning er bibeholdt.

Af Johannes Smith

TISVILDE HEGN er stort — kun fire fem Skove her i Landet er større — og det har Dybde paa alle Ledder. Ingen brede Bilveje fører igennem det, og Sommerhuse tolereres kun uden for Hegnets Grænser. Bortset fra Forstmændene og deres Medhjælpere er der faa der kender Omraadet ud og ind, for der er store Dele af Hegnet som alle har langt til. En lang smal Skov af samme Kvadratindhold vilde være helt anderledes udsat.

Egnens Sommerhusejere har velsagtens deres mer eller mindre vidtstrakte Domæner som de kender godt, og som de kun med Aars Mellemrum kommer udenfor. Og de der bor i Pensionater og paa Hoteller rækker paa deres Spadseture i Reglen ikke længer end de kan naa hjem til de bestemte Spisetider, og det vil normalt sige godt og vel til Midten af Hegnet.

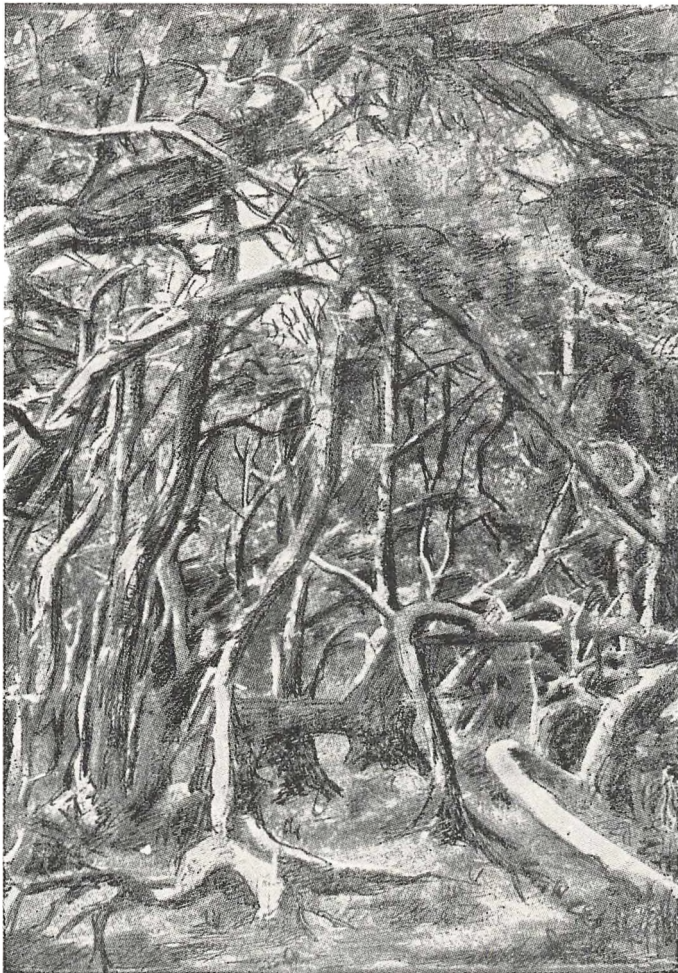
Paa Cykel overkommer man naturligvis en Del mere, men saa maa man holde sig til de nogenlunde farbare Veje, og derved snyder man sig efter min Mening for noget af det væsentlige ved at færdes i Tisvilde Hegn. Det er ingen Sag for en god Fodgænger at lægge sin Søndagsrute gennem hele Hegnet fra Nord til Syd, men han skal gøre det mange

Gange før han kan sige han kender Hegnet. Den bedste Løsning er efter mine Erfaringer at angribe Tisvilde Hegn fra forskellige Hold med Basis skiftevis i Asserbo, Tibirke og Tisvildeleje — eller -By.

Denne Uovervindelighed skal ikke opfattes som et Minus ved Tisvilde Hegn — tværtimod, det er paa den en væsentlig Del af dens særlige Charme beror.

Kender De nogen der er blevet færdige med Tisvilde Hegn?

Kun faa Steder paa Sjælland findes der et Stykke Strand der er saa relativt uberørt som mellem Lejet og Melby Overdrev, for her er der ingen der har nær til Havet. Kun i Udkanten af Hegnet slides der her og der lidt mere paa Vegetationen end kønt er, og rigtig slemt er det vel kun omkring Parkeringspladserne ved Asserbo Ruin og paa Stranden Vest for Lejet. De tilstødende Sommerhusarealer Syd og Øst for Hegnet er ved at blive lidt rigeligt befolket, men i det store og hele skæmmes de kun lidt. Der er oven i Købet forbillige Eksempler paa hvor skaansomt en Sommerhusbebyggelse kan laves, naar der tages fornuftige gensidige Hensyn og resigneres paa visse Punkter. Det gæl-

Trolde-skoven.

der jo navnlig de berømte Tibirke Bakker, hvor »Ejerlavet« for 60 Aar siden frivilligt underkastede sig de strenge Regler der har bevaret den Skønhed som var Motivet for Udflytningen.

*

VI har her i Landet en Del gamle Løvskov, (efterhaanden er de fleste af dem præget en hel Del af Naaletræsplantning) og vi har derudover nogle Plantager der er omkring de hundrede Aar eller mindre. Tisvilde Hegn er hverken gammel Skov eller ny Plantage, ogsaa i saa Henseende er der noget særligt ved det. Oprindelsen og Forhistorien er i korte Træk følgende.

De østlige Dele af Hegnet har allerede i Oldtiden været bebygget. Derom vidner adskillige Kæmpehøje, navnlig fra Bronzealderen. Den vestlige Del har været Havbund i den Bugt der fra Kattegat skar sig ind til Arresø. Da Landet hævede sig blev den tidligere Havbund bevokset med Eg og Bøg bl. a., hvad der ses af de Stubbe der her og der er fundet i Undergrunden. Men midt i det 16. Aarhundrede maa der være sket et eller andet som har revet Sandet op (man har muligvis drevet Rovdrift paa Skoven som man gjorde det saa mange Steder i den Tid) og derved er der sat Gang i Sandflugten, hovedsagelig i østlig Retning.

I de følgende halvandet Hundrede Aar blev store Dele af de dyrkede Omraader i Asserbo, Tibirke og Tisvilde begra-

vet af Flyvesandet, og helt forsvandt Landsbyen Torup der laa Nordvest for Asserbo Ruiner, omkring det Sted der nu hedder Toelt Gadekær. I 1717 var der af Tibirke Kirke kun Taget der ragede op over Flyvesandet.

I 1724 tog man for Alvor fat paa at sætte en Stopper for Sandflugten, og i Løbet af forholdsvis faa Aar var den værste Fare afværget og en Del af Beplantningerne var lykkedes.

De ældste Dele af Tisvilde Hegn er altsaa omkring 240 Aar og den yngste større Udvidelse — Asserbo Plantage — er ca. 70 Aar gammel.

*

DET der mer end noget andet har givet Tisvilde Hegn et Særpræg er Samspelet mellem Brandlinierne og det egentlige Vejnet. For den der har opelsket et geografisk Instinkt, for ikke at sige en geografisk Sult — en sjælelig Trang til under skiftende Forhold at faa anbragt sig selv og Vejene og Verdenshjørnerne i god indbyrdes Orden og i Relation til kendte Punkter, er Tisvilde Hegn et sandt Eldorado.

Brandlinierne er alle som trukket efter en Snor — for de flestes Vedkommende i en af to Retninger. Det ene Sæt gaar nogenlunde parallelt med Kystlinien d.v.s. paa det nærmeste Nordøst—Sydvest. Det er bl. a. Nordhuslinien, som med sine omtrent 7 km er Hegnets længste, og Lars Anders-Linien og Fynbolinien. Til andet Sæt Brandlinier hører — nævnt nordfra — Horsekærlinien, Brantebjerglinien, Harehøjlinien, Jydlinien og Lerbjerglinien. De er alle parallelle og deres Retning er paa det nærmeste Vestnordvest—Østsydøst. De to Sæt Brandlinier gaar altsaa ikke vinkelret paa hinanden, og deri er der for mig, af en eller anden Grund, en dyb Tilfredsstillelse.

Mens Brandlinierne gaar frem gennem tykt og tyndt, hvilket bl. a. vil sige op over Bakkerne, følger de egentlige Veje de gængse gamle Regler for en Vejs Udformning og Forløb. De tager Hensyn til Højdedragene og de fugtige Steder i Terrænet, og maaske de har en eller anden nu glemt Forudsætning i Bebyggelsen eller i visse Punktets Tiltrækningskraft.

Kørevejene og Brandlinierne er overalt i Hegnet blevet suppleret med et stort Antal mindre Skovveje og Stier der skyder Genvej eller slynger sig gennem fredfyldte Dale eller langs et gammelt Dige. Jeg kender faa Skove der har saa mange Muligheder for at man kan komme frem overalt — og for at man kan miste Orienteringen. Det hører næsten til Færdselsreglerne heroppe at prøve begge Dele. Skinner Solen har man jo den som Holdepunkt for Hovedretningen, men er det Graavejr eller i Skumringen, kan man godt blive meget afhængig af de faa Hjælpemidler der staar til ens Raadighed. Der er jo aldrig ret langt til et Vejkryds, men hvis man tror at det Skilt man øjner derhenne, er en Vejviser, vil man ofte blive skuffet. Det skal nok vise sig at være en Advarsel mod Tobaksrygning. I en Skov er der meget der ligner hinanden, og af særprægede Terrængenstande er der kun faa, saa hvis man ikke har det med at

mærke sig de ubetydelige Ting fra Tur til Tur, kan der godt gaa en rum Tid før man ved hvor man er henne.

*

HVIS man behøver andre Motiver for en Tur i Hegnet end at gaa — og at vende tilbage ad en anden Vej end man gik ud — er der Steder nok.

Der er Enebærdalen med sin eviggrønne Kirkegaardsstemning, og der er det saftige, til Tider ufremkommelige Horskær, og rundt omkring i Hegnet er der endnu nogle Høje der løfter sig saa meget over Trætoppene at man kan øjne en Stribe blaat Hav eller et Stykke aabent Land i det bakkede Terræn Øst for Hegnet. Men Tisvilde Hegn er ikke først og fremmest Seværdigheder. Hemmeligheden i Hegnets Væsen maa søges de navnløse Steder der taler lavmælt om Skovfred og Aarstidernes Skiften, og som maaske har vundet sig en dunkel Plads i ens Erindring. — en Række halvhøje, selvsaaede Rødgraner med en enkelt Birk imellem — fra hvilken Tur var det nu — eller er det blot et Sted der ligner? Der er Veje jeg husker tydeligt hvad Vejret og Grundstemningen og visse Karakteristika angaar, men deres Beliggenhed vil aldrig blive opklaret, for jeg gik der for tyve Aar siden sammen med en stedkendt Familie der havde Førerskabet. Jeg selv fulgte bare med. Skal man erobre en Skov — ja det gælder for Resten ogsaa en By — maa man Sti for Sti, eller Gade for Gade gøre sig klart hvor paa Lag man er og hvilke kendte Punkter man er paa Vej til.

*

DE fleste Steder har — i Forhold til Aarenes Gang — et og andet at fortælle, men med Hensyn til Tisvilde Hegn er der en særlig Fortryllelse som aabenbart varer ved. Hvad enten jeg sidder hjemme i min Stol og tænker paa de grønne Graner og Mørket under dem eller paa sandede Højder med vide Udsyn, eller jeg færdes til Fods ad Stier jeg synes jeg skulde kende, bliver der ved at være noget af en Drøms Elementer i mit Forhold til Tisvilde Hegn, noget uhaandgribeligt — noget evigt eftertragtet og aldrig opnaaet. Hvad er det jeg gør mig Haab om at finde i Felterne mellem de slyngede Veje og de snorlige Brandlinier? Det er som min Uro svinger i to forskellige Tonearter — Erindringens og Erobringens. Jeg er paa een Gang paa Jagt efter det der har Nyhedens dugfriske Egenskaber, og efter det der i et Glimt vil minde mig om Vandringer for mange Aar siden da jeg færdedes paa disse Kanter med en anden Levealders Sind bølgende i mig. Og jeg ved aldrig hvad næste Vejsving vil aabenbare — en Stump af Fortiden eller et nyt Nu der engang vil blive et blinkende Minde.

Jeg har gaaet i Hegnet i stille faldende Sne og i drivende Tøbrud. (Og jeg har engang ved Store Bededagstider fundet usmeltet Sne inde i det kolde Mørke mellem nogle gamle Graner). Jeg har gennemkrydset det i straalende Paaskevejr, hvor lidt Solskin og lunt Læg gav Sommerfornemmelser. Og i bagende Solvarme har jeg stridt mig over Højdedragene der altid har faaet Sandet revet op der hvor Vejen passerer Bakkekammen. Insekterne summede og Naale-

træerne svedte Harpiks, og det føltes som et Forfriskelsens Bad naar en Brise fandt Vej frem ad en af de brede Brandlinier.

Eller jeg gik der i silende Sommerregn. Findes der noget mere fredfyldt? Det skulde da være de klare kølige Efteraarsmaaneder, naar den pikante Duft af Svampe lidt efter lidt fortrænges af den raa Mulds oprindelige Lugt. At faa Erindringsbillederne placeret paa Kortet er svært — selv paa et Maalebordsblad — for det fineste af det man mindes kan ikke kortlægges.

*

DET indhegnede Stykke jeg husker med de unge Lærke-træer, og den lille Bæk med det rustøde Vand, kan være saa mange Steder i Hegnet. Eller det bløde Mostæppe der bredte sig svalt og dejligt under Granerne en ganske bestemt, meget varm Sommerdag — ja man kan haabe at Vejen gaar forbi en Dag — mens man endnu kan genkende Stederne, men tyve Aar visker meget ud i ens Erindring og tyve Aar forandrer meget i en Skov. Paa en Maade tvinger Tisvilde Hegn En til stadig at begynde forfra, og dog slipper man ikke Drømmen.

Hvis man kan vende tilbage til en Plet — og genopleve Stedet og Vejret og en Draabe af dengang, saa har man faaet et lykkeligt Greb om et Stykke af Tiden, og ledet en mild Strøm af Evighed igennem sit Sind — de Sekunder det varer.

Der er meget forskelligt der kan forhindre En i den lykkelige Oplevelse. Man kan se Stedet for tit, man kan kende det for godt, og man kan være uden den Uro og Usikkerhed i Sjælen som skal aabne de sidste Døre ind til Oplevelsen. Stierne skal være grønne, baade i bogstavelig Forstand og i overført Betydning og der skal være den Stilhed som er en stor Skovs kosteligste Gave.

Jeg kender faa Steder med bedre Betingelser end Tisvilde Hegn.

Nordsjællandske skæmtesprog

Da pastor Lyngerup gik tur for at memorere sin prædiken, sagde han hen for sig selv: »Der er ikke noget mere nedslående end at få en evig tanke og så opdage, at Grundtvig har gået en i bedene«.

»Al ære og respekt te' han, der opfandt ølled«, sagde Lars Fisker og tilføjede: » - men ded var it kydhoed, der opfandt de små flasker«.

»Nøj«, sagde degnen, da han skulle skrive en sølvbryllupssang og sad og bed i penneskafet, »der er liegodt inte novel i hiele verden, der ka' standse tankens flugt mod stjernerne som it ganske almind'ligt stykke hvidt papier.«

Hver gang Stine Lars Peter sagde, at det passede, for det havde hun selv læst i avisen, så svarede Lars Peter gerne: »Ja, tænk for en redelighed og forvirring her i verden, hvis a' aviserne blev skrevet liså overfladisk som a' de bli'r læst«.

»Jeg har aldrig ha't held te å grive ham i en sandhed«, sagde Troels på bakken om Ole Hestehandler og tilføjede: »Han æ in af de miest ustraffede personer, jeg nogensinde har kendt«.

Da klokkeren gav Jens Sildekræmmer en snaps, spurgte han, om Jens aldrig tog fast føde til sig, og dertil fik han svaret: »Jov, ded skier da, a' jeg får en porter«.

»Ded kan nu både ses å mærkes, a' man inte længer er hielt ung«, sagde Carl Murer, »man har fåt sølv i håret, guld i munden og bly i rompen«.

Da Tækker-Hans spurgte købmanden, hvad prosa i grunden var, svarede købmanden, at det var bedst med et eksempel: »Reitig indædt prosa, ded er et ringendes vækkeur på et blikfad klokken fem om morningen«.

DER SKER NOGET PÅ

Frederiksborg Slot

Af Tage Christiansen

Museets
overtagelse af
Amtmandsgården
er kun
første skridt

Slotsherrens Hus, som Christian den Fjerde byggede til sin lensmand, og som siden har været lensmands- og amtmandsbolig. Efter en istandsættelse bliver det nu museets administrationsbygning.

FREDERIKSBORG SLOT's erhvervelse af den hidtidige amtsmandsgård, vestfløjen i den ydre slotsgård, det såkaldte Slotsherrens Hus, vil danne indledningen til en ny og spændende epoke i slottets lange historie. Sammen med andre planers gennemførelse vil det opleve en gennemgribende modernisering - til stor nytte og glæde for folk på slottet som for de besøgende.

Slotsherrens Hus, som endnu året ud vil rumme amtets kontorer, har lige fra Christian den Fjerdes tid med en enkelt lille afbrydelse været lensmandens eller amtmandens hus. Da Chr. IV, som selv var født på Frederiksborg Slot, omkring år 1600, da han var ca. 23 år gammel, havde besluttet at opføre et nyt Frederiksborg, langt prægtigere end faderens, byggede han efter hovedslottet bl. a. i den ydre slotsgård på den mellemste af de tre holme Slotsherrens Hus som bolig for lensmanden, overfor den, mod øst, Kancellibygningen med plads til regeringskontorer og mod syd porttårnet eller fangetårnet.

Prisen for Slotsherrens Hus har været 1½ million kroner, og hvad en istandsættelse koster.

Her skal Det nationalhistoriske Museum have sine administrationskontorer og her skal bl. a. biblioteket være.

De på slottet ansatte 12-15 personer har nok kontorer, man rent umiddelbart måtte misunde dem. Højloftede skønne sale. Og nogen ville måske også misunde dem, at de må lukke tidligt om vinteren, fordi der ikke er elektrisk lys. Men der er heller ikke noget, der hedder elektriske kontor-maskiner. Der er heller ikke mulighed for at lave en kop kaffe. Der er knap nok toiletter. Og i det daglige arbejde en lang vej fra Kongefløjens 3. sal til andre lokaliteter på slottet.

*

Andre skønne lokaler, sale og gange, står i dag med tæt sammenstuede møbler og billeder og skulpturer og meget andet, fordi der ikke er magasin-plads til disse mange gode ting og ikke plads til, at de kan udstilles for publikum.

Man laver ikke tilbygninger til et slot. Når museet her - som efterhånden adskillige museer - er ved at sprænge rammerne i trang til udfoldelse, til mere liv, til nye arrange-

Et betagende indtryk af Frederiksborg Slots fantasifulde mangfoldighed i skiftende tiders arkitektur har man fra den gamle ridebane. Haven til direktørboligen med det runde tårn. Direktør Jørgen Paulsen ser over mod »Posen«, der kan blive et nyt, smukt slotsområde.

menter og opgaver til skiftende udstillinger o.s.v. - ja, så er der på Frederiksborg kun den vej at gå, at finde plads i de bestående bygninger.

Derfor blev en af Frederik II's staldbygninger forvandlet til konserveringslokaler og til en pragtfuld foredragssal til foredragsaftener, orientering for besøgende selskaber og lejrskoler. Derfor blev Slotsherrens Hus købt - og derfor er der planer om bag denne bygning at indrette noget helt nyt og tidsmæssigt på Frederiksborg Slot, et cafeteria. Der er storslåede muligheder i tidligere staldbygninger med have ud til kanalen - og den store gårdsplads mellem stald og Slotsherrens Hus kunne forvandles til en herlig terrasse for besøgende på slottet.

*

I denne forbindelse må nævnes de trafikale problemer, som også er taget op til behandling. Det er ingen let opgave at få lagt trafikken uden om slottet. Passagen gennem den snævre Møntport burde høre en fjern fortid til - uden biler. Nu skal de gennem dette nåleøje - og derefter ind mellem gående publikum.

Det er direktør Jørgen Paulsens ønske, at slots-øen må blive en fredlyst ø. At bilerne i den gennemgående trafik

kan ledes en anden vej, og at der kan indrettes fornuftig og ikke skæmmende parkering, dels langs gågaden, dels på en parkeringsplads i Indelukket, indrettet af en havearkitekt.

Direktøren holder til i runde omgivelser - og han forbinder de to byggeperioder med nutiden. Kontoret er i slottets hovedbygning, i Chr. IV's Mønttårn. En del af privatboligen udgøres af et af Frederik II's runde tårne ved S-broen.

Samlingerne på Frederiksborg Slot vokser ikke meget. Der er ikke så meget mere at erhverve og man er kræsen. Målet er da heller ikke at udvide det, der er tilgængeligt, men at gøre det, publikum kan overkomme at se, bedre og mere levende og mere afvekslende ved nu og da at skifte om.

*

Mest trænger museet til magasiner, siger direktøren. Ikke til kælderrum, men til kamre, hvor tingene trygt kan opbevares, hvor man har de enkelte genstande under tilsyn og hvor man kan hente ting, når der skal skiftes lidt. Noget er deponeret ude omkring under museets tilsyn. Det var brygger Jacobsens ide, at Frederiksborg-museet skulle pynte på Danmark, og den ide er stadig levende.

Og så er museer blevet meget aktive i folkeoplysningen. Der skal være foredragssale og plads til skoler og til lejrskoler, der skal være plads til forskning, ikke mindst til negativ-samlinger, og til moderne konservering. Billedarkivet spiller en stor rolle. Der kunne bruges meget mere plads. Men nu får man da i de hidtidige kontorer bl.a. plads til en studiesamling, hvor særligt interesserede kan komme og blive vist til rette.

Også i hovedfløjens stueetage vil der ske ændringer. Der vil bl. a. blive bedre forhold for postkortsalg. Det spiller en større rolle end de fleste tror. Der sælges postkort for 150.000 på et år.

*

Men også den ydre ramme om Frederiksborg Slot står overfor ændringer. Der skal mere »luft« omkring slottet. Det første skridt er gjort med at erhverve den lille pynt ude i Slotssøen, som efter sin form fra gammel tid har heddet »Posen«. Nu er der høje træer og haver og længst inde huse og først og fremmest en herskabelig bygning, som nu står tom. Fra 1570'erne var her kgl. privilegeret kro, som blev oprettet for at kunne huse rejsende til residensstaden og deres heste. Det er tanken, at man ved at gøre »Posen« mere til park får gjort den til et led i slotsområdet - med fin udsigt til slottet og omvendt. Og til den anden side er planer om park i Amtmandens have.

Det er 405 år siden, kong Frederik II erhvervede Hille-rødsholm og gav den navnet Frederiksborg. Men i vore dage går udviklingen hurtigt frem. Rundt regnet en kvart million mennesker besøger nu slottet og betages af de skønne og rigt afvekslende bygninger og de samlinger de rummer. Man vil i den nærmeste fremtid få at se, at slottet stadigt er ungt og levende, parat til at forny sig i pagt med tiden.

Skydeskiverne i Frederiksværk

Af Eyvind Rafn

Redaktør Eyvind Rafn fortæller om Fugleskydningselskabet og dets formål og den betydningsfulde samling af lokalhistoriske billeder, medlemmerne har foranlediget skabt, og cheffotograf Mogens Falk viser os prøver på de forskellige arter af disse billeder.

«... den 14. juli 1964 samledes brødrene i fineste solskin på Hotel Frederiksværk, hvor musikken spillede udenfor på torvet. Man kørte i turistbiler til komponisten *Egil Harder* i Sonnerup, og der blev man modtaget af ham som fuglekongen og indbudt til herlig morgenmad i form af lækkert smørrebrød med øl, snaps, kaffe, cognac, cigarer i halvåbent telt i haven med udsigt over Arresø. Efter sange og taler kørte brødrene til fugleskydningspladsen ved Aagabet og begyndte skydningen på den festsmykkede plads.»

Dette er en afskrift af forhandlingsprotokollen for »Det borgerlige Fugleskydningselskab for Frederiksværk og Omegn«, som stiftedes den 5. juli 1898, og hvis formål er at samle byens og oplandets værdige beboere til en fugleskydningsfest, der holdes hvert år midt på sommeren. Hensigten med festen skulle være at fremme den borgerlige samfølelse og gode forståelse mellem land og by.

Desuden har alle medlemmer lige store chancer for præmier og udnævnelse til fuglekonge. Hermed er formålet med Fugleskydningselskabet udtømt. Nogen form for offentlig eller privat velgørenhed drives ikke, ligeså lidt som bazar, julelotteri eller anden indirekte form for gensidig støtte praktiseres. - »Det løber rundt økonomisk set«, siger selskabets snart mangeårige egentlige leder af alt det daglige og ikke mindst den, som fører protokollen, den 63-årige fiskeeksportør *Ejnar Brammer*, som også har skrevet ovenstående referat. Kontingentet er 15 kr. årlig. I 1964 var der 79 betalende medlemmer, og circa halvdelen deltog i fugleskydningen. Til Brammers bemærkning om økonomien slutter

sig formanden gennem den seneste halve snes år, nu pensioneret toldforvalter *R. Arum*.

Men det er ikke alt.

Hver eneste ny fuglekonge har den pligt at skulle lade male inden et år er gået, egen skive til erindring, og denne skive - eller »platte«, som brødrene benævner den, - er derpå blevet hængt op ved en højtidelighed i den såkaldte skydestue på Hotel Frederiksværk. Sådan år efter år. Der hænger nu idag en samling på 65 skydeskiver og hver vel at mærke påmalet et kunstnerisk udført motiv - ofte et hus i byen eller et sted på landet. Sjældnere er motivet af symbolsk art. Men mængden af de ofte rigt detaljerede små malerier på skiverne giver denne samling af skiver en kulturhistorisk værdi ud over det almindelige, og den kunstneriske måde motiverne ofte er udført på af landskendte kunstmalere giver den hele samling en indre spændkraft, som giver den indtrædende et lettere chock.

Her lader den første fuglekonge, gårdejer *L. H. Skyum*, 1899 et plovforspand tale til os som sit malede motiv på den ca. 35 cm store skydeskive. Skydeskiverne har en diameter på en 24 cm, den for 1923 fraregnet. - Tømremester *F. Winther*, Frederiksværk, fuglekonge 1900, bruger som motiv sin høvl. - Hvor intet stednavn er føjet til fremefter, er hjemstedet Frederiksværk. - Gårdejer *H. Jørgensen*, Melby, 1901, viser et hølæs på vej hjem, og fuglekongen for 1902 gårdejer *P. Larsen*, Torplille, lader os anskue en sæde-mand i arbejde, som han så ud nøjagtigt i hin tid. - Fugle-

kongen for næste år 1903, købmand *N. M. Nielsen*, har som sit motiv valgt en symbolsk Merkur-gudeskikkelse - Ungkarl *L. Andersen*, St. Lyngby, 1904 og premierløjtnant *von Eggers*, 1905, og lokomotivfører *F. Granzow*, 1906 valgte symbolske motiver; den sidstnævnte huskes stadig for det kvikke svar, han gav sin mangeårige chef, direktør cand. polyt. *Kuhlman*, Hillerød, der selv var kendt for at sige tingene lige ud. Kuhlman gav en dag Granzow en ganske kort reprimande ved at sige: De er da også en klovn, Granzow! Det er i sin orden, lød Granzows svar, når jeg er ansat i cirkus Kuhlman! - Fuldmægtig *E. Flagsted*, den afholdte mand der virkede en årrække på Krudtværkets kontor, lod sin skive smykke med motiv fra kanalen, hvor nu Brammers fiskeeksport har til huse, - Købmand *W. Friis*, 1908, valgte sit varemærke Orion - Ungkarl *N. P. Larsen*, Melløse, 1909, viser os hestevanding, - mens forpagter *J. O. Jensen*, Auderød, 1910, lader os bese et damptærskværk i funktion ude på marken, - og gårdejer *H. F. Olsen*, Thorup, 1911, en hesterive med forspand - fhv. gårdejer *P. H. Petersen*, Thorup, 1912, en såmaskine med forspand i arbejde. - Gårdejer *P. Jørgensen*, Karsemose, 1913, vanding med ajle, - gårdejer *O. Andersen*, Melby, 1914, hesteforspand. - Birkefuldmægtig cand. juris *M. Caspersen*, 1915, viser sin bolig i den ene ende af den gamle herredsfogedbolig - Apotheker *Kruse Blinkenberg*, 1916, Apotheket, det nuværende hotel Strandborg, dette hotel har hist og her i folkemunde navn af Apo-

theket, se vort billede. - Lærer *A. Ingildsen*, Vinderød, viser os stedets gamle skole med landevejen og et smukt lille kig ind i hans privathave, - se sådan boede en skolelærer i gamle dage, siger det til beskueren, det er fra 1917. - Murermester *J. Christiansen*, Liseleje, 1918, viser sit værktøj - Tømrermester *F. T. Winther*, 1919, ligeså - smedemester *J. Jørgensen*, 1920, ambolt - Købmand *Wilh. Eliassen*, 1921, Merkur, Malermester *P. Vilh. Jensen*, 1922, en kunstmaler ved stafeliet - han er mester for adskillige af skiverne. Oberst *H. Parkov*, 1923, - Tømrermester *O. Winther*, broder til ovennævnte *F. T. W.*, 1924, eget værktøj, - Købmand *P. J. Culmsee*, 1925, Merkur - Skræddermester *M. Andersen*, 1926, eget værktøj - Bagermester *H. L. Ehrbahn*, 1927, en kringle. - Gårdejer *Hans Olsen*, Hågendrup, 1928, havde altid rideheste på sin gård, et hestehovede - Blikkenslagermester *Ejner Jensen*, 1929, viser sit eget værktøj - Borgmester, sparekassedirektør *J. Heerup*, 1930, den gamle sparekassebygning, se vort billede - Driftsleder *I. M. Petersen*, København, 1931, påmalet teksten: Naar Haandslag Borger giver Bonde, kan Danmark trodse Tider onde. På skiven ses to hænder gribe ind i hinanden - *Jens P. Hansen*, Ølsted, symbolsk, 1932, se vort billede - Værkfører på banen *F. L. Bille Hansen*, 1933, det vingede jernbanehjul - Fabriksbestyrer *H. Svendsen*, Ølsted, Kalksandstensfabriken, 1934, maleri af fabriken - Slagtermester *L. C. Culmsee*, 1935, viser sit hus med butikken - Landinspektør *Svend Jelvard*, 1936, in-

strumenter - Fhv. købmand *Chr. Sylvest*, 1937, sin villa - Bagermester *Knud V. Erner*, 1938, kransekage - Fhv. slagtermester *P. Jensen*, 1939, viser sin forretning, se vort billede - Gdr. *Amos Petersen*, landbruger, Kregme, 1940 hjemkørsel af neg - Kunsthandler *Skaanström*, Asserbo, 1941 se vort billede af hotel Asserbo, hvortil han selv samlede det meste materiale, som var af kunstnerisk, ofte gammel håndudskåren art. Traditionen ville vide, at han havde sin formue fra et heldigt fund af en gammel bilæggerov, men selv dementerede han dette længe før sin død. Hotellet er omdannet til en meget søgt kostskole. - Gårdejer *Alfred Jensen*, Kaphøj, 1942 - Direktør *Ejnar Brammer*, 1943, se vort billede Gårdejer *Jens L. Hansen*, Sonnerup, 1944, viser sin gård, se vort billede - Gårdejer *Mogens Aare Jensen*, Søgaard ved Kregme, nu købt af Frederiksværk kommune til evt. brug ved opførelse af ny skole, forpagtet ud, Aare Jensen ejer nu Øllingegård, Skævinge, 1945 - Hotelejer *Chr. Andersen*, Liseleje, 1946, Bachus på en ged - Kroejer *Saphir Conradsen* Sandkroen, 1947, madopdækning - Tandlæge *Kaj H. Bach*, 1948, tandlægespejl - Redaktør *Carl Jørgensen*, 1949, fhv. sognerådsformand, skatterådsmedlem og lokalredaktør ved Frederiksborg Amtstidende, se vort billede - Købmand *Kjeld Blomhøj*, 1950, symbolsk - *Svend Larsen*, Dronningholm, 1951, landejendom - Direktør *Gunner Flygenring*, Slotsgården, 1952 - *Frederik Kristoffersen*, Carlsberg depotet, 1953, elefant med øl - Lrs. *Peder B. Bækgaard*, 1954, symbolsk Kaptajnløjtnant *Poul Nielsen*, Arresødal, 1955, symbolsk - Driftsbestyrer *E. Andersen*, 1956, symbolsk - Overlæge *Holm-Petersen*, 1957, se vort billede - Slagtermester *Robert Christiansen*, 1958, eget værktøj - Sognerådsmedlem, gdr. *Kr. Storgård*, Kregme, gården, 1959 - Tømmerhandler *C. V. Berntsen*, 1960, symbolsk motiv, se vort billede - Toldforvalter *R. Arum*, 1961, formand, og som taler en sjælden type - symbolsk motiv på skiven, se vort billede - Tømmermester *Arne Henriksen*, Karsemose, 1962, hus med taget rejst - Komponisten *Egil Harder*, som på sin skive beskedent kalder sig pianist, Sonnerup, 1963, motivet symbolsk - Depotbestyrer *Gunnar Krogsgaard*, 1964, en blå elefant med rød snabel, bærende ordet Carlsberg.

*

Skiverne er udført af forskellige lokale håndværkere, tømmermester *Winther* og den ligeledes længst afdøde hjulmand *Oluf Jensen* har udført de fleste af de gamle, mens de nyeste er gjort af *Arne Henriksen*; - dels landskendte professionelle kunstnere, dels lokale har dekoreret hver sin skive i hele suiten, snart *H. C. Bärenholdt* eller *Folmer Bendtsen*, snart *P. Vilb. Jensen* for at nævne nogle.

Ulasteligt smukt bevaret som alle ovennævnte skiver hænger også den eneste, der er betydelig større i diameter end de øvrige. Den er som nævnt fra 1923, på hvilken ses et vellignende brystbillede af den kaptajn *H. Petersen*, der senere blev kendt under navnet oberst Parkov som direktør for Krudtværket, og som var med fra skydeselskabets start og vedblev at være dets ledende kraft lige til han sov hen i 1933 i Charlottenlund, hvortil han var flyttet længe inden.

Fru Ellen Voltelen, som er den daglige Leder af det landskendte, helt moderniserede Hotel Frederiksværk, er gift med dets ejer, lrs. Bent E. Voltelen, Frederiksværk. Hun er datter af afdøde slagtermester Georg P. Hansen, Farum, hvis far var den kendte restauratør Hansen, der ejede restaurant Dannebrog ved siden af markedspladsen i Hillerød, hvorfra han virkede som hestehandler over så godt som hele Skandinavien. Fru Voltelens mor er datter fra Toftchavegaard, som ligger overfor Lillerød Kirke og nu er i statens eje og bruges som forsøgsgård. Også fru Voltelens bedste- og oldefar ejede denne gård og oldefaderen, Hans Andersen, Sandbjerg, er identisk med den Hans Andersen, H. C. Rosted nævner med hæder i bogen om Hørsholms økonomiske Selskabs 100 års jubilæum. Han tilhørte en anset slægt og var fra en tid, hvor hver eneste af seks sønner fik hver sin gode gård. — I 1945 blev hun gift med lrs. Voltelen — som er født på Frederiksberg — og fra 1. marts 1948 har ægteparret boet i Frederiksværk, hvor han passer sin advokatvirksomhed, mens hun fra hans erhvervelse af hotellet i 1954 har forestået ledelsen med enkelte mellemrum.

Men stor eller lille af ydre, hvad der som bekendt ikke betyder alt i denne verden, heller ikke for skydeskiver, så udgør samlingen som helhed set også med sine enkelte hist og her måske lidt naive eller måske let blegede penselstrøg et lokalhistorisk klenodie, som vidner om ubrydeligt sammenhold gennem lange tider. Er der end i de senere år blevet slækket en kende på de gamle traditioner omkring den festlige fugleskydningsdag, så gælder det ikke pieteten, hvormed Frederiksværk véd at værne om sin skat i den stilfuldt hyggelige skydestue.

NORDSJÆLLANDSK

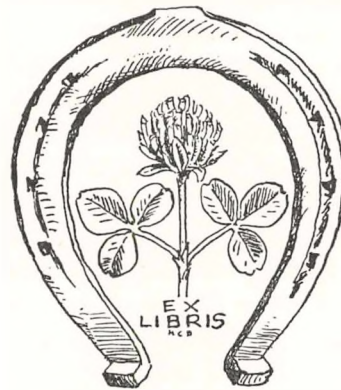
ekslibris kunstner

Redaktør Helge Christensen har haft en samtale med maleren H. C. Bärenholdt, Helsingør, der især er kendt som portrætmaler, men som bl. a. tillige interesserer sig for exlibris-kunsten og kan opvise en lang række smukke bogejer-mærker.

Af Helge Christensen

Oda Rindholt, frue

Hans Lützhøft, landmand

HANS LÜTZHØFT

Inez Rydkvist, lærerinde
Helsingborg

EXLIBRIS

Leif Willer-Andersen, direktør

LEIF
WILLER-ANDERSEN

PÅ bakkedraget, inden det begynder at gå ned ad bakke mod Helsingør, dér hvor engang Klostergårdens teglværk lå, bor i et stort hus maleren H. C. Bärenholdt.

Huset, der vender ryggen mod vejen, så man godt kan køre forbi uden at se det, fordi det er gemt mellem store stedsegrønne træer, er bygget 1880 og var oprindeligt bolig for teglværkets inspektør. Men til den anden side er haven, som nærmest er en park med gamle og sjældne træer og mange motiver for en maler, der holder af naturen.

*

Nordsjælland har mange malere, H. C. Bärenholdt, der i år har tegnet forsiden til JUL I NORDSJÆLLAND, afviger dog fra sine nordsjællandske kolleger ved også at være mester i den specielle kunstart, der kaldes exlibris-kunsten.

Exlibris er blot den overleverede, men internationale latinske betegnelse for det bogejermærke, som bogsamlere med æstetisk sans sætter ind i deres bøger for at markere på en smuk måde, hvem der er bogens rette ejer.

Om huset, der med sine store præstegårdsagtige stuer, er rammen om H. C. Bärenholdts hverdag, fortæller kunstneren, at han købte det i 1937 for 20.000 kr. med 5.000 i udbetaling.

— Da jeg flyttede her til, siger H. C. Bärenholdt var det uden for lov og ret, men her var umådelig smukt med mange blomstrende frugttræer. Jeg havde indtil da boet på Fyn, og det ejendommelige var, at jeg på Fyn fik mange bestillinger på portrætter fra Sjælland, og at jeg, da jeg flyttede her til, fik mange bestillinger fra Fyn. Det viser, at det sådan set er ligegyldigt, hvor en kunstner bor, når blot man får fred og ro og gode vilkår at arbejde under.

— De er jo netop først og fremmest kendt som portrætmaler, men hvad betyder exlibris-kunsten for Dem?

— Exlibris-kunsten er en fornøjelig hobby for mig, noget jeg pusler med i ledige stunder, men jeg holder meget af at tegne eller skære exlibris. Denne kunstart, som jeg har interesseret mig for i mange år, jeg tegnede det første i 1913, stiller store krav til en kunstners evne med hensyn til at udnytte det begrænsede billedfelt på en smuk og enkel måde.

I gamle dage, og dermed mener jeg længe før jeg fik noget med exlibris at gøre, havde de store kendte bogsamlere deres exlibris til at sætte i bøger. Det var dengang ofte kobberstik, senere har andre kunstneriske udtryksformer gjort sig gældende som træsnittet, tegningen, raderingen, stålstikket m.fl., men skønt det er blevet lettere at blive exlibris-ejer, så er der i vore dage, efter min mening alt for få bogejere, der interesserer sig for exlibris. Der findes virkelig bogsamlere, der er så ubarmhjertige, at de anvender et gummistempel eller blot skriver deres navnetræk et sted i bogen. Begge dele forringer bogen, for det er kun få navnetræk, der har den modsatte virkning og her bør jeg selvfølgelig nævne, at det naturligvis må være rart at eje bøger, hvori Søren Kierkegaard eller H. C. Andersen har prentet deres autograf.

EX = LIBRIS

Hakon Lolk, kontorchef

HAKON LOLK

Ole Bärenholdt

EX-LIBRIS

Annelis Kidde-Hansen, frue

ANNELIS KIDDE-HANSEN

J. Due Nielsen, restauratør
Kerteminde

EXLIBRIS

Vibeke Munck

VIBEKE

Svend Rindholt,
forfatter, redaktør

Elisabeth Munck,
g. Wibolt

Ipse Fecit

Men mange andre store personligheder har foretrukket at bruge exlibris i stedet for navnetræk, og exlibris-kunsten har været dyrket af en række store kunstnere gennem tiderne, jeg behøver blot at nævne navne som Albrecht Dürer, Edouard Manet og mange flere, og herhjemme kunne jeg nævne kunstnere som Joakim Skovgaard og Johannes Larsen.

*

— Hvor mange exlibris har De tegnet?

— Omkring 200 ialt, de fleste har jeg tegnet til venner og bekendte som gaver ved højtidelige lejligheder, men det hænder også, at jeg får direkte bestillinger.

— Hvordan skal et exlibris se ud efter Deres mening?

— Det bør være et lille kunstværk med et motiv, der altid vil glæde bogejereren, når han åbner en af sine bøger. Det skal tydeligt fortælle låneren, hvem der ejer — eller har ejet — bogen og helst også lidt om bogejerens smag. Man bør ikke fjerne tidligere bogejerers exlibris fra gamle bøger, blot placere sit eget på indersiden af bogen over eller under de exlibris, der sidder i forvejen. Herved kommer bogen til at fortælle lidt om sin skæbne.

— Er det ikke en vanskelig kunst?

— Det er ikke så lige til at tegne et exlibris, jeg har altid gjort det på den måde, at jeg prøver på at sætte mig ind i bogejerens interesser og søger så at finde et motiv, som så enkelt som muligt udtrykker noget herom. Når mennesker vil have alle deres interesser markeret i det lille billedfelt, bliver det let alt for tungt og kunstlet. Jeg plejer at sige, at det er mit ønske som kunstner, at et exlibris skal være en lille skønhedsplet i bogen, ikke en illustration, for bogen må altid være det væsentlige. Kort sagt, jeg gør mig visse tanker om bogejereren og om det indtryk, jeg har af ham, finder frem til et motiv, som jeg arbejder med og laver derefter en række skitser, som bogejereren så kan vælge imellem.

*

— De har tegnet mange dyremotiver, egn, rådyr, bjørne og fugle?

— Det er, fordi jeg godt kan lide dyr, det kan vel de fleste, der er født og opvokset på landet. Det er ganske rigtigt, jeg bruger ofte fugle som motiv og meget gerne benytter jeg samspillet mellem to dyrearter for eksempel en hund og en kat, en råbuk og en fugl.

— Hvorfra stammer Deres interesse for exlibris-kunsten?

— Som ung traf jeg maleren Thor Bøgelund-Jensen, som allerede da var en kendt exlibris-kunstner. Hans interesse for denne kunstart smittede af på mig, så også jeg fik lyst til at være med. Jeg havde arbejdet energisk med træsnittet fra 1912, og derfor er mange af mine exlibris ganske naturligt blevet træsnit.

Det lille exlibris i bogen interesserer mig stadig, jeg holder af at arbejde med denne kunstart og glæder mig, når jeg af en bogsamlers exlibris får noget at vide både om ejeren og om kunstneren, han har valgt. Det lille mærke kan nemlig røbe meget andet end netop ejendomsforholdet.

Det store forlis på Nordsjællandskysten

*Ostindiefareren »Cronborg«s dramatiske stranding
for halvandet hundrede år siden*

Af Niels Friis

EN midsommerdag i 1797 kastede den stolte handelsfregat »Cronborg«, tilhørende huset Duntzfeldt & Co. i København, anker i Kattegat for at vente på gunstig vind til at gå ind i hovedstaden. Den var fyldt til rælingen med rigdomme, hentet i de danske besiddelser i Frederikshagor i Bengalen. Den var sluppet heldigt gennem de farer og den risiko, som søkrigs-tilstanden mellem England og Frankrig indebar - samtidig med at den havde skabt den neutrale handel, også den danske, en blomstringstid. Ostindiefareren »Cronborg« var den dag omtrent ved sit mål og nåede det dog aldrig. Efter en fem måneder lang rejse indhentedes den af skæbnen på Nordsjællands-kysten.

Da »Cronborg« - et skib på omkring 140 Commerce-læster, ført af en naturaliseret englænder, kaptajn James Tennent - havde ligget nogen tid på sin ankerplads et stykke nordvest for Kullen, tog den 15. juni hen på eftermiddagen lods om bord, den 27-årige fisker Svend Hansen fra Gilleleje, med hvem der blev sluttet kontrakt om at bringe skibet til Helsingør. Ved 9 tiden om aftenen lettede man anker og gik under sejl. Det var diset vejr, men Svend Hansen ville trods påmindelse fra overstyrmanden Schiwe ikke bruge loddet, han kendte nøje grundene, sagde han, og holdt sin egen kurs. Efter godt 5 timers sejlads, den 16. juni kl. 2,30 om morgenen, stødte skibet på grund på den sjællandske kyst og stod fast. Katastrofen var indtruffet.

Fra Gilleleje blev strandingen hurtigt opdaget, og alt kom i bevægelse. Ved 4-tiden om morgenen nåede de første Gilleleje-folk ud til skibet, der stod et stykke nord for Gilleleje, for at tilbyde assistance ved bjergningen, og hele lauget kom efterhånden i funktion. Som et smukt træk kan nævnes, at da man kom ombord og fik at vide at det var et bysbarn, der som lods havde ansvar for strandingen, tilbød man at tage skibet af grunden uden betaling.

Bjergningstilbuddet blev modtaget, og arbejdet satte ind. Først og fremmest ved at man stuede ladningen om for at flytte vægt bort fra den del af skibet, der stod på grunden. Samtidig gjorde Gilleleje-mandskabet i forbindelse med en del af besætningen klar til at føre to varpankre bagud med skibets båd - for ved hjælp af disse ankre at forsøge at »vinde« skibet af grunden, trække det af med spillet. Skibets tæthedstilstand kontrolleredes stadig med pumpestop-

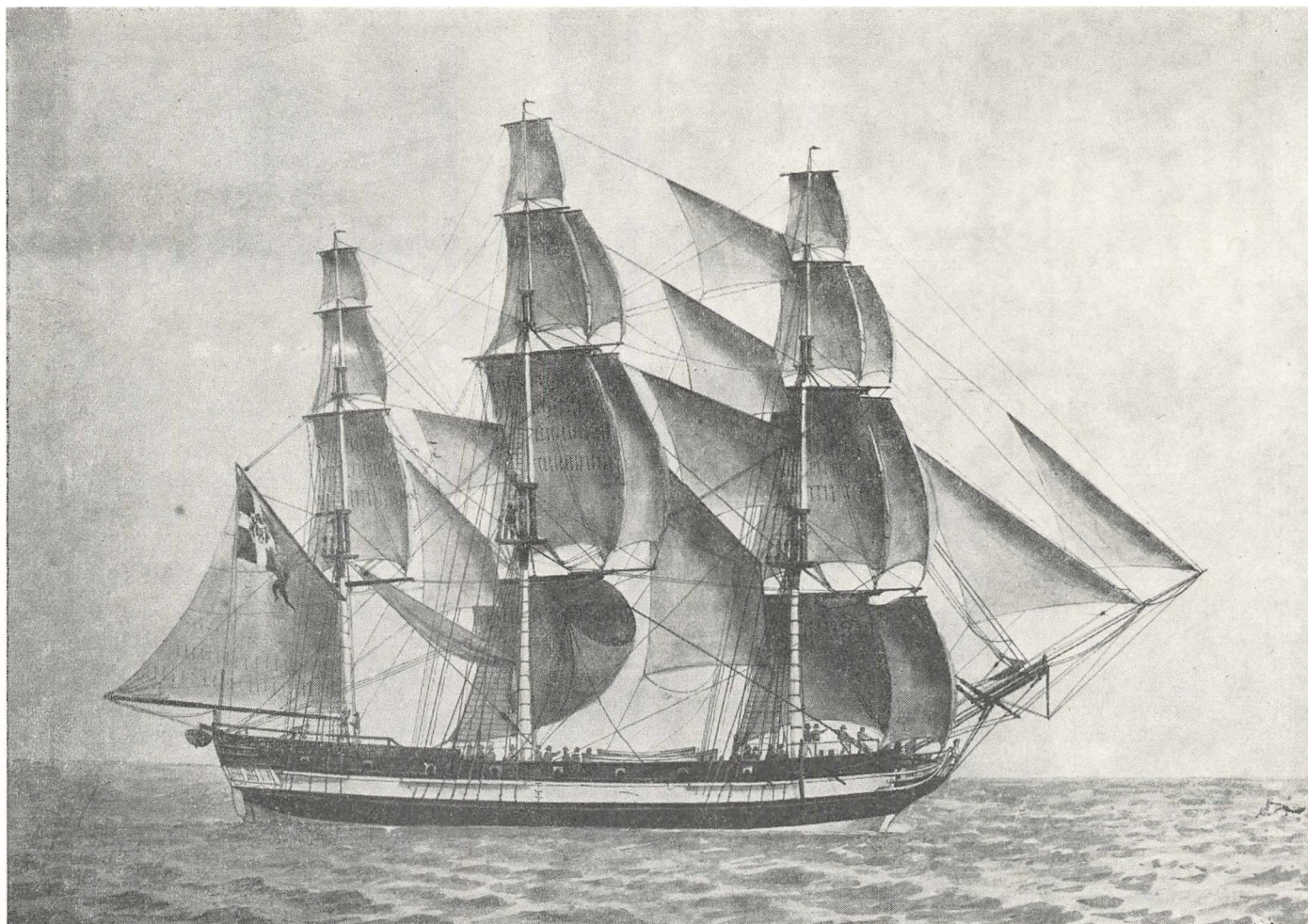
ken. Som øverste leder af disse arbejder fungerede Kaptajn Tennent, en dygtig navigator, men nok også en hård og hensynsløs befalingsmand. Han tabte, da bjergningsbe- stræbelserne endnu den 17. om morgenen var resultatløse, tålmodigheden, gik i land og tog ad landevejen til Helsingør, hvorfra han kl. 1 om middagen kom tilbage i selskab med tre sagkyndige, deriblandt en færgemand. Vistnok under dennes ledelse genoptoges bjergningen, og efter fem timers forceret arbejde kronedes anstrengelserne med held. Og da skibet ved yderligere omstuvninger var lettet på afgørende vis, var forudsætningerne for ved den klassiske manøvre at »vinde« skibet af grunden, tilstede, og da man satte i med spillet, gik det. Kl. 6 om aftenen gled »Cronborg« langsomt af grunden. Skibet var tæt og ubeskadiget.

*

NU ville alt have været godt, hvis det ikke i mellemtiden var blæst op med ret hård kuling fra nordvest. Skibet lå for de to varpankre med den tiltagende vind og sø agter ind og da situationen forekom kaptajn Tennent uholdbar, besluttede han, efter at både skibets folk og færgemanden havde loddet og fundet tilstrækkeligt vand, at kappe ankrene. Det manglede ikke på advarsler mod at gøre dette; flere Gilleleje-folk sagde, at det gik ikke, og at det heller ikke var nødvendigt, og at skibet i hvert fald måtte vindes mere agter ind. Alligevel blev sejlene sat til og alt gjort klar til afsejling.

Færgemanden fra Helsingør ville ikke overtage kommandoen over skibet, før dette var fri af revet; man lod derpå Gilleleje-mændene om at beskikke en af deres folk til at lodse skibet. De erklærede enstemmigt - hvilket jo fortæller adskilligt om Svend Hansen og hans anseelse blandt bysbørn - at den mand, der havde sat skibet på grund var den dueligste lods iblandt dem, og de bad om at der måtte blive givet ham lejlighed til at gøre sin forseelse god igen ved at bringe skibet ud til Helsingør i god behold. Da dette var sanktioneret, påtog kaptajnen sig selv kommandoen og kommanderede derefter gennem råberen med lodsens stående ved siden af sig, at der skulle styres, som denne befalede.

Gilleleje-folkene havde rådet til at sejle enten inden eller uden om grunden, især vist det første - at styre lidt nærmere

Der findes intet billede af »Cronborg«, som forliste ved Gilleleje, men denne ostindiefarer »Tre Venner«, der tilhørte samme rederi (Duntzfeldt & Co.), kommer »Cronborg« nærmest med sine 190 commercelæster (ca. 380 tons). Det blev bygget i Bengalen 1794. (Tegning på Handels- og Søfartsmuseet, Kronborg).

efter landet og derpå holde af, så ville skibet undgå at støde. Dette råd synes ikke at være blevet fulgt; kursen lagdes langs med landet, og efter blot 10 minutter, måske et kvarters forløb, stødte skibet på grund igen efter at have gennemsejlet en strækning på omkring en kabellængde. Der opstod en frygtelig forvirring og bestyrtelse. Kaptajnen prøvede at klare situationen ved at forcere med sejlene for at komme tværs over grunden, men fik kun det ud deraf, at skibet kom stedse fastere på denne.

Derefter gav han ordre til at kaste overbord af den kostbare last, og da heller ikke dette hjalp til at lette skibet, til at kappe masterne. Men alt var forgæves, der var intet at gøre, og til sidst måtte besætningen forlade skibet - det skete uden tab af menneskeliv. Stormen fra nordvest tog til, søen rejste sig mere og mere og anrettede den ene ødelæggelse efter den anden, og endnu samme aften var Ostindiefareren »Cronborg« slået totalt til vrage. Da stormen atter havde lagt sig, var der ikke andet at gøre end at se at få så stor en del af lasten ind på land som muligt.

Den førtes til København, hvor der i de kommende måneder holdtes en række auktioner over de mere eller mindre beskadigede varer. Der var bl. a. 220 baller diverse ostindiske kattunvarer, 28 baller bomud, 50 fustager og kasser indigo,

258 stykker (32.000 pund) ibenholdt, 200 stykker spansk-rør, 30 baller fine varer såsom schawler og adskillige andre ting, og så fra skibet selv: kobber, tovværk osv. Også selve vraget og hvad der i det fandtes tilbage af ladningen, bortsolgtes ved auktion. Handelshuset Duntzfeldt & Co. opgjorde det samlede tab ved strandingen til 341.000 kr., og gjorde krav på erstatning hos den, der havde forvoldt skaden: Lodsens.

*

Men Svend Hansen var som sunket i jorden og havde været det lige siden strandingen. Umiddelbart efter grundstødning no 2 lykkedes det ham at undslippe i den store forvirring med en af de både, der gik til land. Han blev nu efterlyst af myndighederne, sigtet for at have tilsidesat sine pligter som lods eller endog at have søgt med forsæt at sætte skibet på grund for at skaffe sig selv og sin familie fortjeneste ved bjergningen. Han skulle pågribes for at hans forhold kunne blive undersøgt og han eventuelt kunne sættes under tiltale. Hans signalement lød således: 27 år gammel, liden af vækst, bred af skuldre, fyrigt væsen, mørkladen af ansigt, brun af øjne, sort krøllet hår - ved undvigelsen en blå kjole.

Svend Hansen blev også efterlyst i Sverige for det tilfælde, at han skulle være sluppet over sundet. Her løb man med en halv vind. Aviserne talte om en dansk matros Svend Hansen, som skal have haft det skrækkelige forsæt at sætte ild på fæstningen Kronborg og nu være rømt til Sverige. Der udlovedes en dusør på 200 rigsdaler til den, der gav pålidelig oplysning om hans opholdssted. Om Gilleleje-traditionen: at han holdt sig skjult på et loft i byen er rigtig, lader sig ikke fastslå.

*

HAN blev pågrebet den 31. august, små fire uger efter, at efterlysningen var udsendt. Ved politiets og fogdens mellemkomst førtes han til København, hvor han indsattes først i Blåtårn, senere i Frederiksholms arrest. Han søgte at slippe ud, men arresten stadfæstedes, og sagen mod ham gik sin gang - ved søretten i København, der lod holde forhør i den lokale ret, Kronborg retten distrikts Birk. Sagen havde mange faser, mange myndigheder var indblandet, og den trak ud.

Sørettens dom, der faldt 24. januar 1798, ramte Svend Hansen hårdt. - Retten fordømte hans handlemåde og hans sømandsskab på det alvorligste, ikke mindst hans tilside-sættelse af overstyrmandens advarsler og hans vægring ved at bruge loddet. Det hedder i dommen, at denne efterladenhed og uforsvarlige selvrådighed eller dumhed i særdeleshed ene var årsag til, at skibet første gang kom på grund. - Med hensyn til den anden grundstødning, tastslås, at da det er godtgjort, kaptajnen kommanderede efter Svend Hansens anvisninger kan denne, som »ved sin egenrådighed og slette conduite bragte skibet første gang grund, og hvorved dette anden gang på grund kommende og forlis unægtelig var en følge, ingenlunde blive at frifinde«.

Også i økonomisk henseende lagdes det fulde ansvar på Svend Hansen. Han dømtes til at betale den skade, der var forvoldt ved strandingen, 341.000 kr. til handelshuset Duntzfeldt & Comp. med rente 4 % p. a. fra stævningens dato, såvidt hans formue strakte, og kunne han intet udrede, skulle han i stedet arbejde i jern d.v.s. lænker i Københavns fæstning i 6 mdr. Også arresten og sagens omkostninger skulle han betale, og arresten over ham kendtes beføjet; dommen skulle fuldbyrdes inden 3 solemærker under adfærd efter loven. Da der i sagen forelå en af Svend Hansen »med påholdten pen« - han skulle altså ikke skrive - afgivet erklæring om, at han intet ejede, kan man sikkert gå ud fra, at han er kommet til at arbejde sine 6 måneder i jern.

Man hører intet om, at Svend Hansens ret til fremdeles at være lods anfægtedes, men den var nok også mere uformel; Ostindiefarekatakstrofen gav anledning til, at der allerede året efter, i 1798 oprettedes et fast lodseri i Gilleleje, og blandt dets ca. 20 medlemmer nævnes han ikke. Iøvrigt synes sagen ikke at have sat nogen plet på hans navn i egentlig forstand. Han var sikkert en almindelig agtet mand, da han i oktober 1823 omkom ved en stor søulykke. Hans navn

holdt sig længe i folkemunde, bl. a. fordi Hornbækkerne ofte i tidligere tid benævnedes nuværende Søborghovedgrund, Svend Hansens grund.

*

DE lokale traditioner og overleveringer ved adskilligt at berette om ostindiefarekatakstrofen, men ad den vej fås ikke mange sikre bidrag til belysning af, hvad der foregik, alt for meget modsiges af, hvad officielle dokumenter og andre retsakter fremlægger. Og heller ikke disse udmærker sig ved nogen særlig klarhed. Bl. a. derfor er en absolut bestemmelse af de to strandingssteder udfor Gilleleje ikke længere mulig - en sådan forflygtiges tilmed gennem megen usikkerhed i betegnelserne på farvandets grunde på de officielle søkort og i andre kilder. Det står alene fast, at »Cronborgs« så drastiske forlis hin sommerdag for halvandet århundrede siden skete umiddelbart ved eller på den grund ved Gilleleje, der nu længst bærer ostindiefarenavnet stedse erindrende om den begivenhed, der er kommet til at stå som Nordsjællandskystens klassiske strandingshistorie.

Kobberstik på Handels- og Søfartsmuseet i Helsingør: En dansk matros kommende fra en Kina-rejse.

Kulfa'ens eventyrlige liv og levned i Gribskov

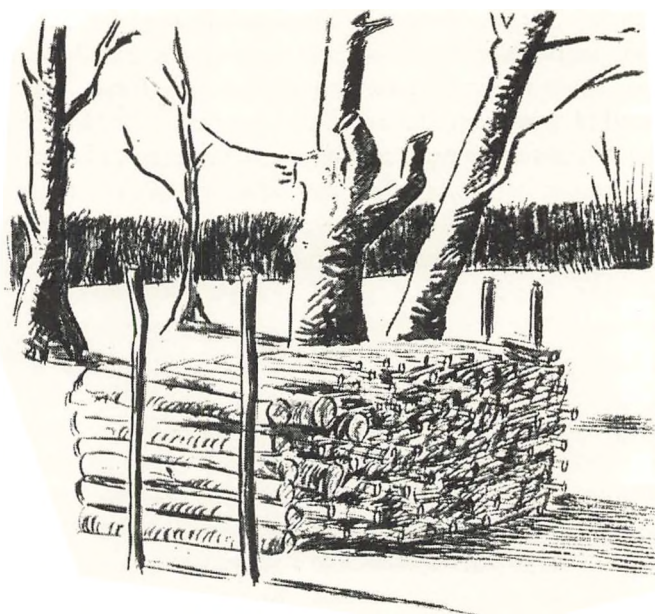
Af
N. Th. Nielsen

I et efterladt manuskript fortæller min bedstefar, kommunesekretær *N. Th. Nielsen*, Helsingø, om den navnkundige Kulfa'en, Jens Olsen Christensen, hvis regnskabsmand N. Th. var i mange år. - E.G.

I slutningen af forrige århundrede kom en halvgammel murer hver vinter som arbejdsløs til Kagerup savværk; han fik ophold på *Jens Olsens* landejendom mod at udføre reparationer m.m.

På et gammelt bindingsværkshus på selve savværkspladsen var en væg faldet ned. Den gamle murer, der skulde mure den nye væg op, havde begyndt at »sætte grund af« da Jens Olsen kom gående forbi huset. Han beskuer det påbegyndte arbejde og udbryder med høj røst: »Du har jo sat grunden skævt a'e, dit store fjols«. Mureren, der stammede, når han blev ivrig, svarede: »Æ du inte sa-sa-sat skæ-skævt æ«. Jens Olsen kvitterede med en regulær lussing, hvorefter han med sine langskafte støvler sparkede det udførte arbejde ned, og henvendt til mureren siger han: »Når jeg i eftermiddag kommer tilbage fra skoven, vil jeg for din egen skyld håbe, at det, du har lavet, er godt.« Da J.O. kom hjem fra skoven, var en ny og upåklagelig grund »sat af« og mureren havde begyndt på den nye væg; han arbejdede ufortrødent videre uden at tage hensyn til Jens Olsens ankomst. Da savværksmanden ikke kan finde noget at udsætte på murerens arbejde, siger han: »Jeg synes, du sveder, er du bange for der ikke vanker snapse til midaften (aftensmaden)?«. Mureren svarer: »Hvis jeg sve-sveder æ de no-noget a ar-arbede og no-noget a angst.« Herefter forlod Jens Olsen smilende mureren og huset.

DET skete en gang, at et læs enghø til hjortene i Dyrehaven blevet kasseret og modtagelsen nægtet. Hølæsset blev da kørt til oplagspladsen på Jagtvejen, hvor høet blev omsorteret, således at det fine hø dækkede siderne og det øverste lag medens det dårlige hø kom ind i midten af

det store og brede læs. Et par dage efter blev det kasserede, men nu omsorterede og pyntede hølæs, påny forevist og nu godkendt!

Da Jens Olsen kom tilbage fra Dyrehaven, sagde han: »Sådanne none infame kvæghoder skulle faneme inte ha'e lov til at bestride sådanne pladser.«

FOR ca. 60 år siden var en arbejdsmand, der boede i Gadevang, blevet antaget til arbejde på Kagerup savværk. Denne mand havde i længere tid været arbejdsløs, han var i synlig grad afmagret, og det kunne ses på tøjet ... navnlig benklæderne ... at han havde været mere fyldig. En vintermorgen kom Jens Olsen fra landbrugsejendommen forbi savværket for at tage med morgentoget fra stationen. Han ser da tilfældigvis denne nye mand og siger til mig: »Hvad er det for een, han ser så forsulten ud«. Efter at have fået oplysning om manden, siger han: »Lad mig snakke med ham«. Da arbejdsmanden er kommet ud på stationsvejen og står over for savværksejeren, vil denne have en forklaring om, hvorfor han ikke har kunnet få arbejde nærmere ved bopælen, i stedet for at gå den lange vej morgen og aften. Under samtalen faldt følgende spørgsmål og svar:

Jens Olsen: Er du gift?

Arbejdsmanden: Ja

Jens Olsen: Har du børn?

Arbejdsmanden: Ja

Jens Olsen: Hvormange?

Arbejdsmanden: Tolv (12)

Jens Olsen: Tæel!

Arbejdsmanden: Ja, og den 13'de sidder i formen, Jens Olsen.

Så spurgte Jens Olsen ikke mere, men udtalte til mig og værkføreren: »Denne mand skal have arbejde her på savværket hele vinteren og må først afskediges, når solen står højt på himmelen.«

JENS Olsen Christensen, hvis daglige kendingsnavn kun var Jens Olsen, blev født på Kagerup Overdrev den 25. april 1860. Hans forældre var parcellist og kulsvier *Niels Christensen* og hustru *Karen*, født Olsdatter. Da faderen døde i efteråret 1873 begyndte Jens Olsen som 13 års dreng selvstændig at svide trækul, som han ad landevejen i en »fast vogn« forspændt et par magre heste om natten transporterede til kultorget i København. I begyndelsen var han ledsaget af bedstemoderen ... hans farmor ... Christen forpagters enke, der ikke var bange for at bruge »vognkæppen« mod nærgående personer. Trækullene solgtes på torvet, for en stor del til faste kunder: Kobbersmede og trækulshandlere; senere fik han større aftagere f.eks. orlogsværftet, Burmeister & Wain og forskellige skibsværfter, bl. a. Helsingør. Nu antoges i arbejde ved kulmilerne nogle gamle kulsviere *Hans Hansen* og *Jens Pedersen*, senere hen *Søren Munch* og *Peder Jørgensen* samt flere andre, idet en stor del af drengens tid medgik til handelen, såvel salg som indkøb af træ i skoven. På kulpladsen ... det såkaldte milested ... arbejdedes uafbrudt både dag og nat; arbejdstiden var mindst 16 timer i døgnet.

Da Jens Olsen var nået 18 års alderen, var han en stor meget kraftig ung mand, der var i aktivitet på alle tider af døgnet. De gamle kulsviere vidste aldrig hvor J.O. var, han kunne midt om natten pludselig, når de troede han sov eller var i København, stå midt imellem alle kulmilerne; hvis folkene så havde forsømt noget kan det nok være, der faldt »brænde ned«. Al forsømmelse blev ordnet på den gammeldags maner med et par »på kassen«, men så var sagen endelig ordnet med det samme. Jens Olsen var aldrig af den slags, der vedblivende lod en mand høre for en sket forsømmelse eller fejl. Når afstraffelsen var sket, blev der aldrig talt mere herom, der var udstedt kvittering!

NU begyndte Jens Olsen »i det små« at handle med rundtømmer til nedramning og med sveller og brotræer, disse sidstnævnte blev da skåret med langsav. Endvidere leverede han mølleaksler til de fleste af Nordsjællands vindmøller. Den gang var der jo endnu store gamle egestammer, der kunne oparbejdes til mølleaksler.

Kulmile ved Gribskov stables.

Jens Olsen Christensen.

Samtidig med, at Jens Olsen aftjente sin værnepligt i 1883 i kuppet handlede han med tømmer og trækul, bl.a. leverede han sveller og rundtømmer til nedramning til Dronning Louisebroen, Toldbroen og den daværende stadsgrav. Af senere store arbejder, hvortil han leverede træ kan nævnes: Frihavnen, dokken på Refshaleøen, Prinsessegades forlængelse til orlogsværftet, Islands Brygge, statsbanerne samt flere forskellige havneanlæg, såvel her i landet som på Island og Grønland.

I slutningen af firserne (1886 - 1889) opførtes Kagerup savværk, hvis hele anlæg var godt og tidssvarende. Nu kunne Jens Olsen opfylde alle tidens krav inden for træindustrien samtidig med, at han vedblivende var kulsvier, idet affaldet fra savværket for en del anvendtes til at svide kul af. Jens Olsen var nu på færde både dag og nat ... ligesom han var »her« var han »der« ... og da kulsvidningen ikke gjorde hans i forvejen medfødte mørke hudfarve lysere, kaldte de gamle kulsviere ham for *kulfanden*, der almindeligvis udtaltes »*kulfa'en*«. Dette navn blev et kendingsnavn for ham over hele landet, ja endog i Skåne. Han brugte af og til dette navn om sig selv, og når han var i særligt godt humør, sagde han »kuldævlén«.

EFTER savværkets fuldførelse havde han fast kontor i København, først på Gammel Torv, derefter i Dronningens Tværgade og sluttelig ved århundredskiftet på Nørrebros Runddel med en stor oplagsplads på Jagtvejen, ligesom han i halvfemserne — som den første Nord for Gribskov — fik telefon til savværket over Hillerød central, idet han for egen regning bekostede ledningen gennem Gribskov.

Der blev nu fart i hele virksomheden, der beskæftigedes almindeligvis ca. 50 mennesker ved savværket, under særlige forhold flere. Udover kulsvidningen, savværksdriften og pasningen af landbruget (fødehjemmet) købtes græsset i de fleste af Gribskovs enge og moser. Høet heraf leveredes til Dyrehaven som vinterfoder til hjortebestanden. Savværksarbejderne måtte høste høet om søndagen, og kørselen til Dyrehaven skete om natten. Ingen tid måtte gå til spilde, og savværkets drift måtte ikke indskrænkes. Der var kun to absolutte fridage hos Jens Olsen, nemlig fastelavns mandag og november markedsdag i Hillerød!

Kulsviere i Gribskov fra »Kulfå'en-s tid.

EFTERHÅNDEN som virksomheden udvidedes skulle der jo mange penge til som driftskapital, hvorfor han mod kaution og prioritet i landejendommen skaffede sig betydelige summer gennem Hillerød Bank. Denne forlangte nu, at han som underskrift på check m.m. skulle skrive det fulde navn Jens Olsen Christensen og ikke som forhen at nøjes med at skrive Jens Olsen. I begyndelsen voldte det ham mange bryderier inden han lærte at skrive Christensen, men han fik med møje lært at stave sit fulde navn.

Efter julestormen i 1902 faldt der jo overordentlige masser af nåletræ i Nordsjællands skove. Kagerup savværk, Hillerød savværk og firmaet Viggo O. P. Hammer i København dannede nu et triumvirat og købte denne store mængde træ. Et nyt interemistisk savværk blev opført ved Gribskovbanens jernbanespor lige overfor Hillerød teglværk. Der medgik et par år inden dette træ var oparbejdet. J.O.C. tjente store summer på denne forretning, idet han for en god pris besørgede kørselen af træet fra skovene til det oprettede savværk. Trætransporten afregnedes med en fast pris pr kubikfod, uanset hvor træet var beliggende. Han havde i denne periode 10 a 12 spænd heste, der uafbrudt fra tidlig morgen til sen aften transportererede træet til »Gribskov savværk«, som det nye savværk kaldtes.

Da træuld for de forskellige oprettede svineslagterier og æggepakkerier var bleven en meget anvendt artikel — hidtil kun anvendt af møbelfabriker og mindre håndværkere — blev der på Kagerup savværk 1902/03 anlagt en moderne træuldsfabrik

Omkring århundredskiftet opførtes en ny kontorbygning på savværkets grund, ligesom der byggedes ny hestestald og ladelænge på landbrugsejendommen. Den hertil hørende jord — ca en snes tønder land — blev sat i god kultur, og der høstedes god sæd, der dog ikke forslog til foder for malkekøerne og de mange heste.

ALLE skovkuskene havde en lang arbejdsdag, de måtte ud af sengen kl. 4-4½ om morgenen både sommer og vinter, og det hændte ikke så sjældent, at dagen først var forbi ved midnatstide. Jens Olsens valgsprog overfor skovkuskene var: »I skal hae' alt det I kan æde, men I skal fane-me bestille noget«. Med hensyn til folkenes kost var den absolut god, bedre end de fleste andre steder, hvor arbejder-

ne fik kosten. Spiritus (brændevin) blev der ikke sparet på ved måltiderne, hvor der ligeledes var rigelig »sul« på bordet.

Almindeligvis fik J.O. skyld for at hjemkøre det træ fra skovene, han havde brug for, uanset hvem dette træ tilhørte. Denne beskyldning var ikke rigtig, hvad angår tiden efter savværkets opførelse. Som ung kulsvierdreng var han vel nok ikke bedre end egnens gamle kulsviere, der hjemkørte fra skoven det dobbelte kvantum af, hvad der var købt og betalt. Det var derimod almindeligt at det træ, der var købt til savværket ved auktion eller »under hånden«, blev hjemkørt, hvis man havde brug for det, inden betalingen skete. Navnlig Kronborg skovkasse i Esrum gav Jens Olsen længe kredit end andre trækøbere; han tog personlig nogle gange om året til den såkaldte »amtstue« i »klostret« for at indynde sig hos skovkassereren med forklaring om de »strenge tider«, hvor svært det var at få pengene ind o.s.v. Disse besøg resulterede som regel i, at J.O. erholdt en a to måneders kredit udover det normale. I begyndelsen af savværkets drift og handelen med træ var det nødvendigt at erholde så lang kredit som muligt, men senere hen havde det ikke været nødvendigt, han var da begyndt at blive kapitalstærk. Til daglig ville han gå og gælde for en fattig mand, kun når han havde fået for meget spiritus, kunne han »prale« af den fattige kulsvierdreng, som nu var savværksejer og som de store firmaer nu kendte.

VED skovauktionerne i Nødebo, Mårum, Esrum og til dels i »Skovlyst« ved Hillerød, hvor der den gang solgtes meget gavntre, særlig efter egetræsskovningen hvert forår, gik det som regel »hårdt til«, hvad nydelsen af spiritus angik. I de fleste tilfælde var J.O. omhyggelig overfor pengepungen, men det skete, at han, som han selv sagde, gik »over gevind«. I så fald var det lige meget, hvad det kostede, blot de andre træhandlere og disses repræsentanter samt de gamle kulsviere blev kendelig berusede. Efter endt skovauktion på »Skovlyst« kom en gang Jens Olsen i »løftet stemning« ind på den nu nedlagte restauration »Nødebo« i Helsingørsgade i Hillerød. Han krævede ind til alle de tilstedeværende personer. Ved arbejdstidens ophør rygtes udover torvet og de nærmeste gader, at »kulfanden« var — som det hed den gang — i »gehjørnet«. En halv snes forskellige arbejdere, hvoraf en var en personlig bekendt af J.O., gik ind i restaurationen og satte sig ved et par borde i nærheden af indgangsdøren, medens den ene mand gik hen og hilste. Jens Olsen råbte da til værten: »Giv alle disse rasphus-tyveknægte så meget de kan drikke på kulfandens bekostning«. Uagtet den daværende billige pris på spiritus kostede det J.O. ekstra en 100 kroneseiddel inden selskabet havde fået nok.

TIL daglig var han imidlertid meget påholdende, især med småbeløb; han ville »file« og spare ud over alle grænser. Utallige er de forligssager, der på hans foranledning er behandlet i tidsrummet omkring århundredskiftet ved retten i Helsingør. Han betalte sjældent en regning fuldt ud, han ville have rabat. En gang kom en dyrlæge med en

årsregning, der var betydelig, da både de mange heste og køerne havde været behandlet af dyrlægen i årets løb. Jens Olsen sagde, da han havde set slutbeløbet: »Den betaler jeg inte, hvis jeg inte får 15% afslag«. Efter nogen parlamentering indgik dyrelægen på at give saldokvittering mod en rabat på 15%. Da sagen således var ordnet kom der mad m. m. på bordet, og dyrlægen og J.O. havde et hyggeligt samvær. Pludselig siger Jens Olsen: »Jeg forstår inte, at du fandt dig i de 15% uden at være særlig »obstanasig«, hvortil dyrelægen smilende sagde: »Jeg kender dig jo, og derfor havde jeg lavet regningen 20% højere end til andre kunder«. J.O. stirrede forbavset på dyrlægen og sagde: »Skål min ven, du er faneme mere durkdreven end som du ser ud til, og som jeg har tænkt mig«.

Til belysning af Jens Olsens forskellige måder at opføre sig på kan nævnes, at han ikke var bange for at hjælpe naboer og andre bekendte med et lån. Der skulle ikke udstedes kvittering for beløbet eller oprettes bevis for lånet, i den retning var et ord et ord, men havde låntageren en eller anden fejl eller hans kone efter Jens Olsens mening enten var fremtrædende eller ikke viste nogen respekt for savværksmanden, så benyttede han lejligheden til at sige manden mange »pæne ord«.

Jens Olsen Christensen indgik ægteskab på sin 45 års fødselsdag med husbestyrerinden Johanne Andersen, der var ca 17 år yngre end manden. Hustruen, som han kaldte hende — han sagde aldrig min kone — havde noget før Jens Olsens moder døde i efteråret 1902 været husbestyrerinde på landejendommen; hun var således kendt med forholdene både med arbejdet og omgangstonen.

OMKRING 1906/07 gik Jens Olsen i kompagni med etatsråd Haurowitz om savværket, der for halvparten måtte udrede en efter forholdene ret stor sum. Dette kompagniskab holdt kun nogle få år. Det endte da med et krak; etatsråden døde, og Jens Olsen erklæredes konkurs. Nogen tid efter at Jens Olsen var konkurs bad han mig, der da boede i Frederiksværk, om at gennemgå konkursboets man-

Parti fra Gribskov: Lille Grib sø

ge regnskabsbøger, der beroede hos en overretssagfører i København. Efter at have arbejdet med dette store materiale i 4 dage kom J.O. og inviterede mig til middag på en nærliggende restauration. Under spisningen spurgte han, om jeg havde observeret noget særligt, hvortil jeg svarede, at han årligt havde forbrugt 5 gange så stort et beløb som da han var eneindehaver; dette havde driften ikke kunnet bære. Hertil svarede J.O. »Ded ved je nok, men Haurowitz kunne inte nøjes med mindre og så kunne han jo inte forhulde mig i at brøvve ded samme; se han har brøvt sit, men je haer de meste a mit, ded er forskellen. Har du ellers ingen skurke-streger fundet?« Hertil bemærkede jeg, at efter det kendskab, jeg havde til hele foretagendet både før og efter kompagniskabet, måtte J.O. være gået fra hele bedriften i Kagerup med over 200.000 kroner i tegnebogen. Herefter spiste vi i tavshed, og efter at vi havde rejst os fra bordet, siger han: »Ja du finder jo ikke noget, hvor meget skal du have for de dage, du har spildt her?« Jeg forlangte og fik beløbet udbetalt kontant med det samme, hvorefter denne revision var afsluttet!

EFTER at Kagerup savværk var gået over på andre hænder, boede Jens Olsen en kort tid i Hillerød, men dannede så proforma et aktieselskab, købte en villa i Mårum Thinghuse og genoptog den afbrudte tømmer- og træhandel i stor stil. Når træ af en vanskelig art eller form skulle bruges, vidste de store firmaer, hvor »kulfanden« boede, han var i stand til at fremskaffe de varer, ingen anden formåede.

Medens han boede i Thinghusene kaldte han sig selv for en »fallittenspiller«, der havde måttet oprette et aktieselskab for at kunne handle. Et sådant aktieselskab »Jens Olsen Christensen« blev imidlertid aldrig indregistreret, thi ingen tænkte sig en sådan dristighed praktiseret ud i forretningslivet.

Efter at Jens Olsen var flyttet til Mårum Thinghuse handlede han med tømmer i stor stil. Under verdenskrigen solgte han meget træ. det meste af »Horserødlejren« stammer fra ham, ligesom flere store firmaer i hovedstaden måtte henvende sig til J.O. for at få, hvad der behøvedes. Hans indtægt i disse krigsår og årene derefter var ganske betydelig, men han efterlod sig jo også ½ million, hvoraf vel ca. halvdelen var indtjent efter savværkskrakket.

Jens Olsen døde i januar måned 1930 omtrent 70 år gammel; han ligger begravet på Mårum Kirkegård. Han var en af de sidste ægte kulsviere — både i sind og skind, som man i sin tid sagde. — Hans arbejdsomhed anerkendtes fra alle sider, og han skaffede arbejde til mange mennesker, men fagforeningsbevægelsen var han en absolut modstander af, endskønt han betalte den samme dag- og timeløn som var til at opnå andet steds. Hele Mårum sogn og nærmeste omegn har meget at takke ham for, trods hans særheder. En mand, der ville udføre et arbejde, gik aldrig forgæves til ham, og de enkelte, der kendte ham nøje og havde hans tillid, var ikke blinde for hans gode sider.

Museumsinspektør, dr. phil. Henning Henningsen, Handels- og Søfartsmuseet på Kronborg, skriver her om den hyggelige jul i Helsingør i gamle dage, da prisen på julens rødvin var kr. 1,83, og et par damestrømper kostede 1,95

I Helsingørs gamle sundtoldskvarter gemmer der sig mange hyggelige gårdinteriører, hvor stemningen fra fordums dage er levende.

Vinterbilledet er fra Johan Kruses gård (1600-tallet) på hjørnet af Brostræde og Strandgade, hvor nu Svaneapoteket er indrettet.

Tegning af Kr. Kongstad fra omkring 1915.

AF HENNING HENNINGSEN

Jul i Helsingør

I GAMLE DAGE

DE fleste mennesker er af den urokkelige overbevisning, at julen er noget af det mest konstante vi har, et fast holdepunkt i tilværelsen, og tror, at som de fejrer den anno 1965 må den altid have været.

Intet kan være mere fejlagtigt. Man kan tværtimod sige, at julens fejring er en af de skikke, der forandrer sig aller mest. Det lyder måske absurd, men prøv at tænke efter. Alene i det sidste kvarte århundrede er vor jul blevet beriget - nogle vil nok sige belemret - med f.eks. kravlenisser, julebukke af halm, julekalendere, broget juleindpakningspapir, adventskrans. Og går vi hundrede år tilbage, opdager vi, at man hverken kendte julekort eller julemærker, ja knap nok julenisser og julemænd. Juletræet, julens symbol for os, brugtes hovedsagelig i byerne, men ikke på landet, og det samme var tilfældet med julegaver. Når man i ældre tid overhovedet gav gaver, var det oprindeligt hovedsageligt til nytår. Maden var også mange gange helt forskellig fra vor traditionelle ri-

sengrød og gåse- eller flæskesteg, som ganske vist er ældre tiders festmad, men først i nyere tid har vundet sejr som national dansk julemad.

Den jul, vi fejrer, er nok i sin kerne en gammel fest, men kan dog ikke med rette kaldes en »god gammeldags« jul. Den er i høj grad en moderne foreteelse, som - når vi skal se nøjternt på den - dels er præget af tidens pengeregighed og af forretningsverdenens smarte ideer, dels af en stærk sentimentalitet, som vi alle hygger os i, og som hører sammen med det sværmeri for gamle dage, der er en naturlig reaktion på det moderne samfund med dets eksplosionsagtige forandringer, som man har svært ved at følge med i. Til det sentimentale hører også den næsten fanatiske tvangstanke, at man går i kirke juleaften; mange som ikke ville drømme om ellers at sætte deres ben i kirken, skal derhen netop den aften for at komme i julestemning og synge med på de gammelkendte julesalmer. Resten af julen skænker de ikke årsagen til den

en eneste tanke. Ak ja, det er svært at tilpasse en tusindårig religiøs skik i maskinalderen, men vi ser til vor forbavselse, at det kan lade sig gøre, tilmed uden at de fleste er klar over det i virkeligheden skrigende modsætningsforhold.

*

Nu må vi ikke gå hen og tro, at julen i ældre tid var mindre festlig, fordi man ikke havde gaver, juletræ osv. Man fejrede den blot på en anden måde og kendte ikke andet. Først kom det religiøse; man gik i kirke, hørte evangeliet og sang salmerne. Dernæst spiste man sig mæt i finere mad end den, man fik til daglig; og alene det at spise sig mæt var en stor og kostelig ting i et samfund, hvor en stor del af befolkningen på grund af utilstrækkelig levnedsmiddelproduktion faktisk levede under sultegrænsen. Og endelig holdt man fri fra dagliglivets slaveri og kom sammen til kortspil, julestue og løjer. Nej, julen har ikke betydet mindre dengang end nu.

Desværre var man ikke meget skrivende i gamle dage, derfor ved vi meget lidt om, hvordan de gamle helsingørborgere fejrede deres jul. Den første, der har givet en fyldig beskrivelse heraf, er den senere herredsfoged *Ole Lund*, født 1812. Hans crindringer om julen må gå tilbage til omkring 1820. Han fortæller:

Juleaften fik man ingen middagsmad, men kunne spise så megen julekage, man ønskede. Kl. 6 begyndte den hellige aften, og tyendet fik fri. Moderen og søstrene dækkede bord og lavede maden færdig. Man spiste røget svinehoved, ferske kødpølser med grønlangkål, hjemmelavede butterdejskager med sveskestærte. Hertil drak man en rødvin og gammelvin. Husfaderen drak på en glædelig jul for alle. Før man spiste, foldede hver sine hænder og bad et stille fadervor.

Madmoderen uddelte julegaver til tyendet, nyttegaver som undetrøj, strømper, uldtrøjer. Børnene fik derimod kun smågaver, da de fik de bedste gaver på deres fødselsdag.

Efter bordet fik man æbler, pebernødder, hasselnødder, samt klejner og småkager med punch til. Man legede julelege og dansede, mens små og store sang dertil. Kl. 12 drak man på en glædelig jul og gik så i seng. Julelegene var pantelege som kigge stjerner, falde i brønden, støde peber osv. En klædte sig ud som julebuk med store bevægelige horn i panden. Undertiden var det ham, der kom ind med julegaverne til børnene; de slemme børn truede han med sit ris.

Juletræet manglede, men det blev dog indført i familien omkring 1828.

I juledagene var der store fester og baller med al slags skabelighed.

Nytårsaften lød menuen på kalvesteg og æblekage. Man skød det nye år ind og det gamle ud; geværer og muskedonnere knaldede, sværmere og raketter futede forbi, og de par politibetjente der var kunne ikke holde orden alligevel, så de valgte at blive hjemme. Gaderne var som et ildhav, og skydningen varede hele natten. Såsnart det var mørkt tog man en hjemmelavet maske af hø eller halm for ansigtet og fo'r så rundt for at slå potteskår og potter på dørene hos bekendte. Blev man fanget, og det blev man, skulle man med

ind og traktes med mjød, kager og pebernødder. Undertiden fik man dog skældud, fordi man skamferede dørene. Forhadte personer kunne nytårmorgen finde et helt læs potteskår uden for deres dør.

Til helligtrekongersaften klædte fattige børn sig ud som de tre vise mænd fra Østerland med en stor stjerne med lys i. De drog fra hus til hus og sang, og overalt fik de kager og godter, ja tilmed brød, kød, pølse og ost med hjem i en kurv.

Ole Lunds jul er det velhavende borgerskabs jul.

*

En borgerjul fra omkr. 1880 skildres således: Butiksvinduerne var små og der var gaslys. Alligevel forsøgte de handlende med juleudstilling. Bagerne havde gerne en stor afdeling med marcipanting, slagterne pyntede grisehoveder og udstillede dem, og viktualiehandlerne lavede fine salater søndagen før jul.

Juleaftensdag fik man frokost om middagen eller æbleskiver og punch. Om aftenen spiste man risengrød og gås eller flæskesteg. Juletræet var pyntet med hjemmelavet julestads og med marcipanfigurer, æbler, figner og klejner, og der var godter og pebernødder i kurvene. Gaver var ikke nær så dominerende som nu, og det var nyttegaver, ofte nogle man stadig kan se det på klosteret, hvor »den gamle kones post var der ikke meget af. Efter juletræet spillede man halvtolv og andre morsomme spil om pebernødder. ...

*

Også på alderdomshjemmet, nemlig Helsingørs almindelige hospital i Vor Frue kloster, blev der på samme tid festet for beboerne. Herom fortæller konsulinde Louise Wright: De gamle mænd og koner boede i små båse (således som man stadig kan se det på klosteret, hvor »den gamle kones stue« viser hvor beskedent de havde det). I Laxmandsdalen boede der således 40 gamle damer, og i den ene ende var der kirke. I stolestaderne blev der sat grangrene, der var lys i de gamle messingkroner og på alteret, og hver kone fik efter gammel skik to lys. Efter at julen var blevet kimet ind, var der gudstjeneste, hvor de gamle salmer blev sunget. Gode folk fra byen kom ind for at hilse på de gamle og bragte alle slags gode madvarer med. Om aftenen var alle de gamle inviteret ud hos venner og bekendte i byen, mens man i forstanderens hjem tændte juletræet og nød julekagerne til rompunchen.

Forøvrigt kan man så langt tilbage som til 1540'erne af hospitalets regnskaber se, hvad »lemmerne« fik af mad og drikke til jul. Der blev købt en hel tønne kød, hvedebrød og 3 pund smør, - og herved menes vist lispund, altså ialt 24 kg. De syge på sygestuen fik 42 potteskår af det stærke tyske øl. Tilmed fik hver en lille kontant sum som julegave: 1½ mark og 2 skilling.

*

Til asylbørnenes julefest opfordredes folk til at give gaver, f. eks. strømper, forklæder, tørklæder, træsko, tøj, kager, brød, godter, frugt og legetøj. Alene denne opremsning viser,

F. C. Lund, Helsingør 1884

Eftermiddagsgudstjeneste i Helsingørs kloster i 1880'erne. Under Laxmands- eller Kapitelsalens smukke hvælv boede »lemmerne«, de gamle damer, i små, beskedne båse, der kun indeholdt en seng, en kommode, en stol og en spinderok. I salen var der alter og prædikestol, og hver eftermiddag holdtes der aftenandagt for beboerne. Træsnit efter tegning af F. C. Lund.

hvor fjernt 1920'erne ligger fra vore dage. Det skal dog nævnes, at der allerede dengang var rejst et stort juletræ på torvet. Det indsamlede 523 kr.

*

Avisen juleaftensdag formanede folk til i tilfælde af juletræsbrand at bevare ro og orden og at alarmere brandvæsenet pr. telefon ved at forlange »ildebrand« og opgive gade og husnummer, ildens omfang samt sit eget navn og adressen.

Hvordan gik da julen? Ja, det fremgår af avisen, at det var et herligt julevejr, ligefremt ideelt, med sne på tage og veje, klingrende frost, der bed i næsen, tindrende stjerne-neglans om natten, men også med sprængte vandrør og færdselsuheld på grund af glat føre, - dog heldigvis kun få. Juleaften og i juledagene var kirkerne fyldte, men ellers tilbragte de fleste julen hjemme ved arnens hygge. Statsbanerne kunne dog melde, at en del rejste bort; på Nord- og Kystbanen solgtes i julen 5.088 billetter til et beløb af 11.197 kr. Det var ikke så meget i gennemsnit pr. billet.

Avisen melder ikke noget om julen inden for hjemmets fire vægge. I stedet for hører vi om julen i Helsingør arrest, hvor arrestforvarer Hansen sørgede godt for sine pensionærer. Der var dækket et langt bord, og der stod et juletræ på det. Menuen lød på risengrød, flæsketeg og rødkål; bag-

efter var der kaffe og kager, og fru Hansen sørgede for en pose godter til hver af arrestanterne. Den åndelige del af festen var også taget i betragtning, idet der pr. højtaler var radiotransmission af julegudstjenesten fra en københavnsk kirke.

*

De læsere, der har rundet de 50, vil have en ubehagelig erindring om, at det ikke var nogen ublandet fornøjelse i radioens barndom at høre på en skrattende og knasende højtaler. I al julehyggen i arresten har højtaleren været slangen, et varsel om det djævelskab, som fremtiden bar i sit skød og som senere skulle gøre kål på stilhed og ro og bebyrde den plagede menneskehed med dårlige nerver, propper, mavesår, stress og andet. Men det kunne man ikke ane noget om dengang.

Vi ved det, og vi glæder os hvert år til en stille jul oven på decembers hektiske slutspurt. Men det kan jo være, at en kærlig sjæl giver os en transistor, model 1966, i julegave, en som kan tage alle programmer i Europa, og som nemt kan medføres til skov og strand til sommer.

Der gives ingen pardon. Vi er alle medlemmer af det nye samfund og må prøve at tilpasse os i det. For de unge går det fint, men vi ældre har visse tilpasningsvanskeligheder. Vi

synes, at vi i hvert fald én gang om året er berettiget til lidt eskapisme, så vi kan tænke kærligt på julen i de gamle dage, som jo slet ikke ligger så langt tilbage i tiden endda.

Vi springer nu frem til vor barndoms jul midt i 1920'erne. Her er dansen om guldkalven begyndt allerede først i december, hvad der fremgår af Helsingørs Avis for den 2. dec.: At vi er gået ind i julemåneden åbenbarer sig allerede med stor tydelighed, når man betragter vinduerne i en række helsingørske forretninger. Det synes som om der skal slås et større slag denne gang, i hvert tilfælde trækker det op til en masseudfoldelse og en farvepragt som er noget noch nie dagewesenes, noget aldrig før set.

Gennemlæser man avisens juleannoncer, kommer man helt i julestemning. Byens forretninger averterer med Wiibroes juleøl (ukendt pris) og med diverse vine og spirituosa: rødvin til 1,83 kr. helflasken, sauterne til 2,75, champagne til 4,85, 42% skotsk whisky til 9,50 og cognac til 9,95 kr., alt pr. helfl. Cerutter kan fås til 4,75 pr. 50 stk. og marcipanmasse og overtrækschokolade fra 1,60 kr. pr. ½ kg. Priserne lyder fantastiske, men tager man inflationen i betragtning, er de nok ikke stort billigere i forhold end vore priser.

Et af de stedlige magasiner kommer med en række gaveideer, som i sig selv er hyggelig læsning for os:

Hvad skal jeg give i julegave?

Til far

Svært uldtæppe 6,50
1 varm uldtroje 2,50
1 ulden vest 6,50
1 skrivebordslampe 5,00
Moderne gamacher 3,85
Uldne coul. handsker 2,00

Til mor

Engelske uldstrømper 1,85
Flonels natkjole 6,50
Spisedug (6 pers.) 3,50
1 kurvestol 14,85
Imit. ruskindshandsker 1,75

Til store søster

1 par silkestrømper 1,95
Silke tricotine, chemise og benkl. 2,95
Coul. frisertrøje 6,00
Pynteforklæde 1,35
Stort forklæde 1,75

Til store bror

Fix æske med seler 1,25
Æske sokkeholdere 0,65
1 coul. manchetskjorte med 2 flipper 6,75
Hæklet silkeslips 0,33
Coul. sokker 0,95
Flipper alle farver 0,85

Til lille søster

Varme vanter 1,00
1 skindkrave 5,00
1 natdragt 5,85

Skotøjshandleren annoncerer med solide box herrestøvler til kr. 10,85 (amerikansk facon). Det var dengang man gik med støvler, men moden pegede tydeligt i retning af sko. De skulle ovenikøbet være spidse, - altså en lige så fjollet mode som de senere års. Prima lakherresko, spids med hvid rand, kostede 14,85. Til damerne var der lakremsko rund facon, med halvhøj læderhæl, til 10,85 og østrigske damegalocher til 3,50.

Velgørenheden trivedes. Det var før startskuddet til velfærdssamfundet rigtig havde lydt. I Sct. Marie kirke holdtes søndag 5. dec. til fordel for de fattiges jul en julekoncert, hvor bl. a. kgl. kammermusikus Fini Henriques optrådte, og samme aften holdt Propforeningen bal i Industribygningen, hvor der var opvisning i den nye dans »charleston« (OBS stort orkester med basun). Der var gratis bortlodning af en smækfed gås på balbilletterne og en do and til balkonbilletindehaverne. - Spareforeningen »Glædelig jul« udbetalte en sum af 95.458.50 kr., men da der var 13.091 sparere, kunne der i gennemsnit ikke blive mere end godt 7 kr pr næse. Hvor mange juleforberedelser mon der kunne gøres for den sum.

Klosteret i Helsingør før restaureringen, - set udefra.

Redaktør Eyvind Rafn offentliggør ikke før sete fotografier sammen med ikke tidligere trykte breve fra kaptajn Wilhelm Dinesen, Folehavegaard ved Hørsholm, mens han deltog i den russisk-tyrkiske krig 1876—78 til hans ven, premierløjtnant ved ingeniørerne J. F. Brandt, København

Ukendte breve fra

BOGANIS

»Dengang da tipoldemor boede her...« ... det er ikke på ret mange nordsjællandske landejendomme, man kan komme ud for at høre denne replik. Gårdene i Frederiksborg Amt skifter for den nordsjællandske dels vedkommende ikke så sjældent ejer.

Men på Folehavegård ved Hørsholm kan man høre replikken.

Af Eyvind Rafn

Oldefar er i dette tilfælde ingen anden end forfatteren Boganis, altså faderen til det verdensberømte søskendepar Karen Blixen og Thomas Dinesen, hvis navne fløj jorden over, hendes, da det i 1934 opdagedes, at forfatternavnet Isak Dinesen var et Pseudonym og Isak identisk med en dame ved navn Karen Blixen, født på Rungstedlund, og hans kabledes jorden rundt den 26. oktober 1918, da han som den anden udlænding dekoreredes for tapperhed i verdenskrigen med Englands fornemste orden: Victoriakorset, en ære, som kun er overgået en eneste anden udlænding, der også var en dansker foruden salig And. Lassen.

Og dog har ingen af dem næppe overgået faderen, hverken hvad et specielt forfatterskab eller tapperhed angår.

*

Boganis ... ordet er indiansk og betyder nødder ... fødtes 1845 som søn af captajn, godsejer A. W. Dinesen, Katholm, Djursland og fik i dåben navnene, som bares også af hans far, Adolph Wilhelm og ligesom faderen blev en usædvanlig tapper infanteriofficer ... han gjorde sig fortjent til hæder ved selvstændigt initiativ i kampene ved Bov, Isted og Mysunde 1848-50. Da hans hest blev skudt under ham, nævnedes han i dagsbefalingen og dekoreredes på slagmarken, ... sådan blev også Boganis en så tapper og human soldat i 1864, at han avancerede kun 19 år gammel til sekondløjtnant i linjen 15. juli 1864 for derpå, da nederlaget overfor tyskerne var gået op for ham, at melde sig, efter at være gået udenfor nummer i det danske infanteri, ved Frankrigs hær og den 9. december 1870 udnævnes til kaptajn i det franske infanteri, og før et år randt til ende, hæftedes Æreslegionens Ridderkors på hans uniformsfrakke ved siden af den danske medaille fra 1864.

Et ikke før set fotografi af Boganis, taget i 1872 i Chicago. Hans egen underskrift ses tydeligt. — Billedet, hvor han bærer æreslegionen og medaillen for deltagelse i krigen 1864, anses for det bedste, som kendes af ham. — I familie-eje. — Kabinetstørrelse.

Men i 1871 sejrede Tyskland atter og eftersommeren 1872 rejste Boganis til Amerika og søgte ensomheden ved at leve nogen tid som nabo til de rigtig gamle indianerstammer, som da holdt til i de mægtige skove nord for Chicago ... »Jeg var sjælesyg«. ... skrev han dengang ... »Jeg havde deltaget i den tysk-franske krig, set håbet om oprejsning fra 1864 glippe; der kom nogle personlige genvordigheder til ... jeg opgav det hele og rejste til Amerika«.

På Folchavegaard boede i en årrække til sin død i 1947 svigerinden til Boganis, forfatterinden Mary Westenholtz, f. 1857 på Matrups, som tidligt var en talentfuld amatør fotograf og den 19. september 1897 tog hun en middagsstund hele familien ved frokost i det fri på Folchavegaard. Boganis ses iført hvid kasket. Fotografiet måler 18×24 cm og er ulasteligt bevaret ligesom den lange suite af skønne fotografier fra Hørsholm og omegn hun efterlod sig. Intet af dem er offentliggjort. — For bordenden ses Thomas Dinesen med sin bror Anders, som blev student i 1912 fra Rungsted Kostskole og 1925 overtog Herregården Lerbæk ved Vejle, der nu går i arv til Thomas Dinesens 26-årige søn Hans.

Boganis blev blandt indianerne i to år og efter sin hjemkomst til Danmark, hjalp han kyndigt sin nu syge far med landbruget på Katholm for så i 1877 at slå sig ned i Konstantinopel og følge med den tyrkiske hær i Balkan i den russisk-tyrkiske krig og bl. a. skrive hjem til J. F. Brandt:

Constantinopel, d. 16. Novbr.

Som jeg forleden skrev dig til, mærker man her paa en vis Maade ikke Stort til Krigen. Det kommer af, at Byen er præget af Tyrkerne og deres Aand hviler over den, — ogsaa over den christne Deel. Jeg vil til Sammenligning tage Paris, og Constantinopel kan vel taale Sammenligningen: den er ældre, har en endnu mærkeligere Historie, er ogsaa en By paa over 1 Mill. Indb. og et stort Riges Hovedstad og Hjerter. Jeg har været i Paris. Hvilken Uro! hvilken Bevægelse! Gaderne vrimgede af syngende, marcherende Masser, discuterende Grupper og Avis-Skrigere; alle Steder overfyldte af spændte, nervøse, støiende Mennesker. Og saa her! Naar vi faae en Nyhed, god eller slet, hører man stille paa den, tager den blot til Efterretning, Luften er svanger af Islams Væsen og det er ikke allene Tyrkerne, der kaster Blikket mod Himlen og sige: »Det som er, er«, men hvis man heraf vil drage den Slutning, at Begivenheder ved Grænsen ikke her følges med spændt Opmærksomhed, turde man dog maaske forregne sig. Det nytter ikke, at man skriger og støier, man har gjort og gjør, hvad man kan og om man end ikke afgiver Løfter og udstøder Trusler, er man maaske ligefuldt bestemt paa, hvorledes man vil handle, hvis afgjørelsen skal ske her; men Øjeblikket er endnu ikke kommet. Jeg har været i Paris, naar den store By har gjenlydt af Kanonernes Torden og Geværernes Knald, af de Kæmpendes Raab og de Saaredes Skrig. Men hvorledes vil det blive her, hvis denne By er udseet til Kampplads? Vil saa Tyrkernes Ro forlade dem? eller vil de koldsindigt

fælde og drage med i Faldet alt, det som omgiver dem? Constantinopel er for Tiden mørk og drømmer, den laaner Øre til den mindste Lyd, tager Varsel af enhver Tilfældighed og fyldes med Haab, naar den aner et Held, som, hvis det svigter, kaster den i en endnu større Bekymring. Derfor modtages enhver Efterretning stille, med ængstelse og et beklemt Hjerter; Forretningerne ere lammede, Forlystelserne ophørte? Byen glæder sig ikke ved Livet og over Naturens Skjønhed, fordi den kun har een Tanke: »Hvad skal Enden blive?«

Constantinopel, 26. Nov.

Saasart man er udenfor Constantinopel, er man paa den vilde Hede, og staar man ikke paa et hævet Punkt, hvorfra man ser Stadens Minareter og Taarne, skulle man være mere tilbøielig til at troe sig i Nærheden af Rocky Mountains end ½ Mil fra Europas trediestørste By. Det er ikke, fordi Grunden er steenet, sandet eller gold, tværtimod! Den rene, dybe, stenløse Muldjord ligger lige for Haanden, men den bliver ikke benyttet; ja fik den endda Lov til at skytte sig selv, vilde den snart bedækkes med Skove, men den bliver holdt under Aaget og frembringer aldeles intet. Kun i Dalstrøgene, langs Aaerne, har det ikke været muligt at ødelægge Engene, og der ser man da ogsaa noget Hornkvæg drive om; men ellers er der hverken Træer, Haver eller Marker, Veiene ere, paa faa Undtagelser nær, der føre op til Smaabyerne — ikke værdige til at kaldes Markveie eller de ere usle hullede Stenbroer, eller der er slet ingen Veie eller det er Vei altsammen. Hist og her ser man et Palais, en keiserlig Farm, omgivet af nogle faa Tønder Land dyrket Jord, netop tilstrækkeligt til at vise, hvad Grunden kan frembringe, naar man gider røre ved den, og træffer man af og til en Plet, der bliver dyrket, sker det ved, at et Par store Oxer drage et uhyre Træinstrument, der ved en Deel sindrigt sammensatte Bjælker og Lægter faaer en Træpind til at rode i Jorden. Det kalder man her en Plov.

*

Constantinopel, d. 3. December 1877.

For mig har denne internationale selskabelige Omgang noget særdeles tiltrækkende, og der er i Grunden kun een Side ved den, jeg som Dansk savner; der er ikke ret meget at le af. Der er efter min Mening kun een udpræget Egenskab, der er fælles for alle

Fru Ingeborg Dinesen med den da kun 1 år gamle søn Thomas og døtrene Inger og Ellen i forgrunden og Karen Blixen i baggrunden tydeligt skarpt iagttagende sin fotografierende moster. Optaget i 1893 i Folchavegaards have.

Forfatteren Thomas Dinesen fotografert i England kort efter verdenskrigens ophør, stående i uniformen fra det canadiske regiment i hvis tjeneste han gjorde verdenskrigen med.

Danske og adskiller dem fra alle andre Nationer; det er en overordentlig udviklet Sans for hvad der er comisk eller maaske rettere »grinagtigt«. Wessel vil altid blive Danmarks mest nationale Digter. Danmark er Vittighedernes Land; en Vittighed kan indhylles saa, at ingen Andre vil ane den var der, den løber Landet rundt med utrolig Fart, enhver Dansk har strax fundet den og paa den anden Side er det kun i Danmark, at en colossal Dumhed kan gjentages og gjentages og atter gjentages, indtil det bliver vittigt. Tyskernes Vittigheder ere for os kjedelige og klodsede, Franskændenes ere lidt glimrende, men kun skikkede til at beundres, Englændernes — for ikke at tale om Amerikanernes faar man ind med Skeer, det er blot vore egne smaa danske Vittigheder og vittige Dumheder, der ere istand til at frembringe en alvorlig Lungerystelse. Jeg troer det gaar mange Danske mellem Fremmede som mig, at de savner den hjemlige Nydelse at skoggerlee. Det er saa nationalt, at naar man glemmer sine Omgivelser og bryder ud i en ægte dansk Latter, bliver man Gjenstand for Forundring.

*

Constantinopel, d 22. Febr. 1878.

For en Tid kan den Uorden, her hersker, være ganske morsom, men i Længden bliver det kjedeligt og trættende. Det er forbundet med ikke ringe Besvær at gaa paa Gaderne ... de værkrudne

Tiggere lægge sig — med en Bøsse til Skillinger ved Siden — til at sove paa de mest befærdede Steder. De gaaende Tiggere ere de mest utaalelige, de forfølge deres Ofre. En ligesaa paatrængende og vedholdende Race er Veiviserne. Butiksfolkene, Veiviserne og Tiggere plage dig i den Grad, at du fortvilet hurtigst søger Udgangen af Butikkerne, Veiviserne må du give Bachsisch, Drikkepenge. Man maa give Bachsisch for alt muligt; lægger du med en Caik (en Baad) til ved en Bro, er der en, der trækker i din Baad med en Hage — Bachsisch; kommer der to Tiggere sammen og du giver den ene, forlanger den anden Baksisch. Der er tre Ord i det tyrkiske Sprog, som man hører atter og atter gjentaget og som enhver Fremmed hurtig lærer: Bachsisch — Bakkalum, som betyder at opsætte noget til en anden Gang — og at gjøre Kief, som vil sige at hvile Aand og Legeme, f. Ex. siddende i en Sofa og ryge af en Vandpibe og tælle Kuglerne paa en Rosenkrands. Bachsisch er det store Trylleord, det er der ingen troende, der modstaaer. . .

— Hvilken værdi tillagde Boganis nu selv disse sine breve og hvordan så han på sig selv som om ikke just forfatter, så dog som en vågen iagttager. At han ikke just var imponeret, fortæller han således:

Const., 6. Nov. 1877.

Min kjære Ven!

Det er Skade, at du ikke kan være med her, overmaade Skade. Jeg sender dig hermed nogle »Breve fra Tyrkiet«; dem kan du gjøre med, hvad du vil, ligesom de, der maatte følge. Du kan putte Dem i Kakkellovnen, gjemme dem, rette, overstrege, give dem til Berlingske Tidende eller — hvis du ikke vil — til Nationaltidende — — alt efter dit eget Behag; men jeg vil dog sige dig, at dersom du synes, der ikke er noget morsomt ved det Mudder og at det ikke er andet end noget Vrøvl, jeg fortæller dig, saa skal du ikke gjøre dig videre Uleilighed, da det er mig ligefedt. Jeg bor ikke længere paa Hotel, men i et privat Huus, hvor ogsaa General Klapka. Du skal ikke fortælle, at du faaer Breve fra mig. Ingen Tid. Jeg har truffet flere Correspondenter, navnlig er jeg gode Venner med New York Times. Jeg tager nok andre Steder hen. D. h. V.

W. D.

Enkefru Ingeborg Dinesen en januardag i 1898 ved Øresund nedenfor Rungstedlund med døtrene Ea, der blev en så skattet koncertsanger, at hun blev udvist fra Sønderjylland, før hun 1916 viedes til hofjærgermester Viggo de Neergaard til Valdemarskilde — Karen Blixen og den yngste, Ellen, født 1886, der arvede Folehavegaard og i 1916 giftede sig med ors. Knud Dahl og sammen med denne lod Sandbjerg slot gå i arv til Århus Universitet. Alle er de nu hensovede.

Det blev Sjælland, som drog.

1879 købte Boganis Folehavegård og derefter Rungstedlund og Rungstedgård og blev landmand med liv og sjæl for dog at allerede seks år senere at indtræde i Hørsholm sogneråd og fem år efter at lade sig opstille til folketinget som venstremand og 1890 blive valgt i Grenå. Nemt havde han ikke ved at slutte sig til et bestemt parti — vidtskuende var han. Traditionen melder også, at han erhvervede ikke Folehavegård på spekulation, men helt lade dette ude af betragtning, når talen er om Rungstedlund, gør ingen. Han har anet, hvad jernbanen ville komme til at betyde, når den nåede Rungsted. Hans årvågenhed i at iagttage sine omgivelser røbes i hans forfatterskab, i såvel »Jagtbreve« af Boganis som i foran citerede brudstykker — hans indgående naturskildringer peger overraskende tidligt frem mod friluftslivet i vor tid. Dertil omgikkes han åndeligt set på ligefod med landets største Jorddrotter, men med større verdenserfaring, der farligt baseredes på en så moderne tolerance, at det næppe ligefrem var sikkerhed, de følte i omgang med Boganis.

*

Den 28. marts 1895 sov han hen. — En hædersmand, om hvem traditionen melder, at han havde ikke een uven — var ikke mere.

Den 17. maj 1881 var Boganis blevet gift med finansminister *Regnar Westenholz'* datter Ingeborg, som efter ægteskabet med Boganis sad enke med fem børn, hvoraf det yngste ikke var et år, da faderen gik bort. Hun sov ind i 1939

Boganis fotograferet 1864 som nyudnævnt sekondløjtnant af linjen kun 19 år gammel. Visitkortformat. I slægtseje.

Boganis i uniform som kaptajn i det franske infanteri. Fotograferet 1871. Visitkortformat. I slægtseje.

Den berømte engelske portrætmaler Somerville udførte i 1918 i London dette billede af forfatteren, civilingeniør Thomas Dinesen på bestilling af hans regiment The Black Watch, Montreal, Canada, i hvis hovedkvarter det siden hænger og hermed offentliggøres for første gang. Dinesen, som har studentereksamen fra universitetet, erhvervede i 1933 ejendommen Vænget udenfor Hillerød, hvor han siden har boet med sin kendte, charmerende hustru Jonna, datter af den navnkundige Århus-stiftsprovst Vincentz Lindhardt.

på Rungstedlund i sin alders 83. år og hviler ligesom sin mand på Hørsholm kirkegård — som den vågne enke med de fem små vågne børn afholdt og respekteret som sin mand.

Nu tumler tre glade smådrengene sig på Folehavegård. De bor der sammen med deres far indehaveren af Jul. Koppfirmaet på Amagertorv i København, som snart bliver 100 år, grosserer *Erik Kopp*, der i den anden verdenskrig deltog på engelsk side og hædredes for tapperhed med titlen captain i Royal Air Force. Drengenes mor bor der også. Hun hedder Anne og overtog Folehavegaard efter sin far, Thomas Dinesen.

*

Modtageren af de hidtil ukendte Boganis-breve fra Tyrkiet premierløjtnant Jacob Frederik Brandt, født 1843 som søn af sognepræst Jens B., Ollerup, blev senere chef for 3. ingeniørdirektion og døde 1908 i Hellerup. — Brevene er i slægtseje.

Kilder: Th. Hauch-Fausbøll: »Slægten Dinesen gennem 300 Aar«. København, 1934. — Hans Konow: »Stamtavle over Etatsraad A. N. Hansens Efterkommere«. København, 1947. — Officcersforeningens Bibliothek.

Af Rauer Bergstrøm

Frederikssund-kaperkusk ser tilbage

Fhv. vognmand Willy Meyer

— Lad mig se. Ja, det kan vel snart være et halvhundrede år siden, at jeg begyndte min vognmandsforretning her i Frederikssund. Og ja vist sku' man arbejde dengang, meget mere end nu omstunder. Det var ofte et slæb af den anden verden fra det blev lyst, ja, sommetider før og til det blev mørkt og lidt efter. Men jeg ved ikke — Frederikssund var alligevel lissom hyggeligere dengang end nu. Ind imellem havde vi da tid til en sludder, hvorimod nu — de flyver og farter og skal alle mulige steder hen på ingen tid og har dårlig nok tid til at sige goddag eller farvel.

Den gamle vognmand *Willy Meyer* sidder i sin hyggelige stue i folkepensionisthjemmet »Østergården« i Frederikssund og ser tilbage over årene, der gik. Hænderne, som gennem de mange ofte strenge arbejdsår fattede så fast om tømmerne eller om skovl og spade, krogede og gode arbejdshænder, hviler på krænene og synes endnu ikke at have affundet sig med hvilen. Halvtåbne, som de ligger der, er de en stum protest mod hvilen, synes ligefrem at råbe på et eller andet solidt at fatte om.

*

Ja, strengt arbejde var det til hverdag med at hente kul på skibene i havnen, først læsse vognen og så køre omkring og læsse af for eksempel på sygehuset i Hillerød. Den tur havde jeg forøvrigt i mange, mange år, lige til jeg lagde op for et par år siden. Alle kendte mig på vejen.

Men om søndagen, så var det lis'som mere festligt. Ja, ikke sådan at forstå, at man havde tid til at drive den af. Næh, så blev »Nusse« og »Carl« — det var mine to heste i en række år, og dejlige dyr var det, ja, de blev så fikset lidt op, fik noget fint

seletøj på og blev spændt for charabanc'en og så — om sommeren altså — kørte vi kaperkørsel fra den gamle banegård til Jægerspris. Ja, det kostede såmænd ikke mere end 35 øre pro persona, som man siger, men det blev lie'godt til penge i løbet af en søndag. Eller vi kørte skovture for selskaber ud til Nordskoven, ud til de store ege, »Kongeegen«, »Snoegen« og »Storkeegen«, og hvad de nu hedder. Dem kunne folk godt lide at se på. For så'n en udflugt, der jo i reglen varede hele dagen, tog jeg 18 kr., og det var skam godt dengang. I dag får man jo ingenting for 18 kroner.

*

Men jeg havde skam kunder, der kom igen år efter år. De skrev til mig, sommetider om vinteren, og bestilte vognen i god tid, og når så dagen kom, ja, så havde de maden med og øl og snaps, og hele turcn sang de alle slags sange, så det var skam helt fornøjeligt at være kusk selvom så ens egen søndag gik med i løbet. Og børnene var jo så glade. Drengene sku' jo altid prøve at køre hestene, og Nusse og Carl var jo så skikkelige, så det skete der ingenting ved. Og det var lis'som der var flere gode sommerdage dengang, solen var tiere fremme og varmede mere. Ja, det mener nu jeg.

Nogle andre heste, jeg engang havde købt, var imidlertid nogle rigtige dævlere. Første gang, jeg var på havnen med dem, blev de forlademe bange for kulgrabben, og pokker tog ved dem. De bisesede udad mod Kalvoanlægget, og hele vognen blev knust. Ja, det var en værre redelighed, selv blev jeg så hårdt kvæstet, at jeg måtte ligge næsten tre år på sygehuset. Næh, de dumme dyr skilte jeg mig hurtigst muligt af med.

Men nu husker jeg en bestemt skovtur, jeg havde med et selskab. Ja, det var altså mens jeg havde Nusse og Carl. Det var en søndag og den 1.ste maj, husker jeg, med demonstrationer for en 8 timers arbejdsdag, og hvad ved jeg. Det var en fagforening fra Frederikssund med faner og alt så'n noget, og de skulle til Hillerød og spise deres medbragte mad i Slotskroen. Og de sang, og der blev holdt en masse taler, og de drak en masse snapse, og nogle opstrammere havde de jo også fået på selve turen, så de manglede skam ikke noget.

Nu var der dér i Slotskroen nogle små broer, der gik ud i søen med borde og bænke, hvor folk kunne sidde og spise deres mad, og så fik de nogle flere snapse, og så ville en af dem holde endnu en tale. Han stod så ude på enden af broen, så alle kunne høre og se ham og slog ud med arme og ben og, jamen for nogle store ord, han talte. Han krævede både det ene og det andet af samfundet, og de sagde alle: Hør, hør! Men så kom han til at hoste — han var vel ved at kvæles i alle de store ord — og samtidig slog han en ordentlig en, og så tabte han balancen og skvattede i vandet, og da han dukkede op igen, ku' vi næsten ikke se hans fjæs for tang og andemad.

Nej, sikke et postyr der blev. Alle ville hjælpe, osse tjeneren, som jo ventede gode drikkepenge, og så skvattede han også i vandet . . . Nå, men jeg havde jo ikke fået så mange snapse, så jeg fik da hevet dem op begge to. Men dagen var jo lang endnu, så ham taleren han lånte en badedragt af tjeneren, medens hans tøj det tørrede i solen. Han fejlede ikke noget, men han holdt da ikke flere taler den dag. Det ville jo også se så'n lidt mærkeligt ud at holde tale i badedragt, ikke sandt?

*

Nå, men tilsidst måtte man jo følge med i udviklingen, og så fik jeg da min første lastbil, og så var det forbi med kaperkørsel og skovture om søndagen, men kulkørslen til Centralsygehuset beholdt jeg da.

Men så kom jo tyskerne.

Vognmand Meyers ansigt afspejler endnu lidt af den forargelse, han må have følt ved synet af de grønne uniformer i Frederikssunds hyggelige gader. Så genoptager han tråden i sine erindringer:

— Ja, det var liegodt imfamt, som de teede sig, så da nogle af disse hersens modstandsfolk en dag spurgte mig — jeg havde jo bilen, så'n en med kakkelovn på, »generator« tror jeg, man kaldte det — om jeg ikke om natten ville hente noget i skoven for dem, noget til at drille tyskerne med, så sagde jeg ja. Det var noget, som englænderne havde smidt ned fra luften, og det skulle afleveres til Jørgen Andersen. Og det blev det.

Nå, det blev til adskillige ture siden, men så kom tyskerne under vejrs med det, for så en dag, jeg kørte kul til Centralsygehuset, blev jeg standset lidt før Hillerød af en halv snes tyskere, som ville se, hvad jeg havde i vognen.

— Ja, I kan jo selv se efter, sagde jeg, og møgsorte blev de, men jeg grinede, for jeg havde ikke noget med mig den dag.

Men de gav ikke op. For nogle dage senere, da jeg kom kørende fra Centralsygehuset, så blev jeg ved Nordstensvej stoppet af overbetjent Elmvang, som bad om kørelighed. Ja, han var ellers god nok. Han var gået »under jorden«, som det jo hed, men det vidste jeg ikke noget om, så vi kørte. Men så da vi nåede Frederiksværkbanen, så kunne jeg i sidespejlet se, at der var flere tyske vogne lige bag mig, og så siger jeg til Elmvang: »Nu er de saft-suseme efter mig. Ja, eller efter mig, siger han så. — Ja, ligemeget hvem af os det nu er, så er det bare med at folde fast. Stem imod Elmvang, siger jeg, for nu sker der noget.

Nu havde jeg tilfældigvis lige fået nye firehjulsbremser på vognen, så da den forreste tyske vogn var lige bag — der var ellers en fem seks stykker — så huggede jeg pludselig bremserne i af al magt.

Nej da for en ravage, der blev! Den ene tyske vogn brasede bagfra op i mig og blev vel aldrig til vogn mere, og de andre bag op i ham, og så var der ingen af dem, der kunne køre mere den dag. Men jeg trådte sømmet i bund og kørte til Statens Forsøgs-laboratorium lidt før Hillerød. Der kendte jeg en mand, og han skjulte mig oppe på et loft. Men der kom ingen tyskere, så om natten, da bølgerne havde lagt sig, så listede jeg hjem.

Så nogle dage efter, da jeg med bange anelser kom forbi stedet, så var der en mekaniker, som jeg kendte, og som havde værksted lige i nærheden, og han sagde til mig:

— Det var ellers et kønt nummer du lavede med mig forleden, Willy. Kan du ikke lave den slags et andet sted?

Nå, så viste det sig, at tyskerne straks efter balladen var kommet ind til ham, for de vidste, at han havde en vogn, og så ville de have ham til at køre for dem, så de kunne forfølge mig og Elmvang. . . Men det var nu mærkeligt, for skønt han var mekaniker, ja, så kunne han skam ikke få sin vogn til at starte. Men det har nu nok hængt sammen med, at han, da han hørte bragene fra sammenstødene og lige havde set mig køre forbi fulgt af de tyske vogne, lie' så stille havde pillet knikseren ud af strømfordeleren i motoren. Og tyskerne havde skældt ud og teet sig, så'n som de jo altid gjorde, men køre ville vognen skam ikke.

*

— Tjaeh, så'n var der jo så meget degang, slutter vognmand Willy Meyer sit tilbageblik over et fredeligt, virksomt liv, der pludseligt blev tilsat et stærkt krydderi.

Næh, Frederikssund var nu liegodt hyggeligere dengang, ja, altså ikke under krigen, bevar mig vel, men dengang folk havde tid nok til at ofre en hel dag på en skovtur for at se på de gamle ege ved Jægerspris. Og de er jo også kønne på sin vis. Jeg blev da aldrig træt af at se på dem.

Den gamle gæstgivergård, Frederikssund

Gamle nordsjællandske retter

Af
MORTEN MADSVEND

DEn danske Nationalret var fra Oldtiden over Middelalderen helt op til vore Dage hverken helstegt Pattegris eller højt Smørrebrød, men slet og ret Grød. Og der hænger jo noget sveden Grødduft ved Dansken endnu, særlig ved Juletid.

Men man maa ikke lade sig forlede til at tro, at alle Danske til alle Tider har hængt over Grødfadet, — vi har Opskrifter fra Valdemarernes Tid, og de viser os et Smørrebrødsbord, som nok kunde slaa Rødby—Femern med Skamrødme. Fra *Henrik Harpestreng*, Erik Plovpennings Livlæge, den navnkundige

Kannik fra Roskilde, ved vi, at Herreretter, tunge, stærke og duftende, blev baaret rundt i Borg og Slot. Særlig hans Hønseretter skal absolut ikke have været til at kimse ad.

Før vi bevæger os videre mod Nutiden og bringer nogle gamle, glemte og oversete Opskrifter, skal vi lige have at vide, hvordan man kan lave en god, kras Herremandssovs, — det skal vist nærmest svare til vore Dages engelske Sovs, selvom man ikke rigtig i Fantasien kan se Nyttens af Brødet (medmindre, det er for Smagens Skyld, De kan jo selv prøve!):

Man tager Kryddernelliker, Muskat, Kardemomme, Peber, Kanel og Ingefær, lige meget af hvert, — dog af Kanel saa meget

som af det øvrige tilsammen. Dertil sættes haardtbagt, stort Brød, saa meget som det øvrige. Røres op med Eddike, koges, og hældes paa Fad.

Værsgod, hvis De tør!

*

Det er sjældent, vi her i Landet har haft regulær Hungersnød, dertil har vi alle Tider haft for nær Kontakt med Jordan og Havet, og det er en Misforstaaelse, hvis man tror, at f. Eks. tidligere Tidens danske Jens'er ligefrem sultede. I Christian den Fjerdes Krigsudspisningstaxt læser vi, hvad den danske Soldat skulde have at spise daglig: 1/8 Pund Smør, 2 Pund Kød, 2 Pund Brød, 3 Potter Øl.

Flaadens og Bremerholms Mandskab skulde ugentlig have: 1½ Fjerding Rug, 28 Potter Øl, 2 Pund Flæsk, 3½ Pund Kød, 15 Sild, 1½ Pund Torsk, 1 Pund Bergfisk, omtrent 1 Pund Smør, ¼ Ottingkar Gryn, 3/16 Ottingkar Ærter.

For Bonden var Grøden, Flæsken og Sildene den vigtigste Mad. Omkring 1800 fik den nordsjællandske Bonde Flæsk fire Gange om Ugen i Forbindelse med Suppe eller Ærter. En Gang ugentlig fik han stegt Flæsk, og i Høstens Tid var stegt Flæsk Dagligkost. Man tænker sig maaske, at den Tids Bonde henslæbte sig med sjunken Mave og i en Tilstand, der paa nordsjællandsk hedder, at Sulden føles, som om de store Tarme er ved at æde de smaa — men her er Skemaet over, hvor tit der blev fourageret i Høstens Tid:

Kl. 5: Brød og Brændevin.

Kl. 7: Halv Sild og nykøbt Bygmelsgrød med Surmælk.

Kl. 9: Mellemmad: Ost, Brød, Brændevin.

Kl. 12: Vælling eller Grød og stegt Flæsk.

Kl. 5: Mellemmad: et Stykke Brød af ca. 1 Punds Vægt, Ost eller Kød, Brændevin.

Aftensmad: Grød eller Surmælk.

I Frederiksborg Amt var Bryllupsmaden for 150 Aar siden Risgrød og Klipfisk med Sennep, og de »større« Bønder serverede Hønskødssuppe og Sylte og ved Hoffet blev der spist kolossale Mængder Mad og drukket Oceaner af Øl og Vin. Retterne var bastante, Postejerne voldsomme.

Her er en Dey til Posteyer af Skinke og stort Vildt, fra 1755:

Man tager Rugmel efter Posteyens Størrelse, ælt det med hedt Vand, lidt Salt, et halvt Pund frisk Smør, ælt det alt tilsammen og gør Deyen brav stiv, former deraf Bonden (Bunden) til en Postey saa tyk som en Tommelfinger med en Rulle-Træ.

Julerente kaldte man for godt hundrede Aar siden de faste Mad-Gaver, der hørte Julen til. De faste Husmænd paa Gaardene fik hver nogle Pund Byggryn, en Krukke Mælk, et Rugbrød og to Sigtebrød. Undertiden yderligere en Klipfisk. Julerenten strakte sig ogsaa til Klokkeren og Smeden, nogle Steder til Præsten og Degnen. Hvor man havde en Jordemor i sin Midte faldte der ogsaa Julerente af til hende.

Juleaftenens Højtidsmaaltid begyndte Kl. 7 med, at Husbond satte sig for Enden af Bordet og fremsagde denne Bordbøn:

*I Jesu Navn gaa vi til Bord
at æde og drikke paa dit Ord,
dig Gud til Ære, os til Gavn,
saa faa vi Mad i Jesu Navn.*

Saa begyndte Festmaaltidet bestaaende af Klipfisk med Sigtetmad til. Ingen skulde »tøste paa Fisken«, saa den fik sig et Par Snapse Brændevin. Efter Klipfisken kom Risengrøden ind, i et stort Fad pyntet med Kanel og Sukker. I Midten et Smørhul formet som et Kors. Saa tog hver Mand sin Hornske og langede til Fadet, og her gjaldt det Udholdenheden, for man havde den Tro, at den, der først gav op, skulde dø først. Men paa et Tidspunkt havde alle jo givet op, Mændene havde anbragt deres Skeer i Vindueskrogene og Kvinderne deres i Skufferne, — hvorpaa Husbond afsluttede Maaltidet med at fremsige denne Bøn:

*I Jesu Navn saa har vi ædt
af Øl og Mad saa er vi mæt.
Nu Tak til Gud Fader og Guds Søn
og til Gud den Helligaand. Amen.*

Alle gav derpaa hinanden Haanden, og alle sagde Tak for Mad til alle.

*

Men hvad spiste man ellers i Nordsjælland i de Dage? Naturligvis mange af de Retter, som har holdt sig til vor Tid. Men der er ogsaa en Del, som er forsvundet. Mange af dem er lovlig bastante for vore Dages Maver og har kun Kuriositetens Interesse, — men de er morsomme at studere — og en Del af Retterne var det maaske nok værd at genopfriske.

I Nordsjælland — det ses af en gammel Opskriftsamling — var man ikke bange for at eksperimentere en Smule. De kan jo selv se, om denne overraskende Melonsuppe fra Bregnerød ikke forekommer Dem temmelig usædvanlig:

Man tager Kødet af en lille Melon, skærer det i Terninger, som svitses i en Gryde i en stor Klump Smør. Der drysses Peber og Salt paa, Vand hældes ved, og det hele koger i en halv Time. Lige før Serveringen kommes fintbakked Kørvel, Persille og grøn Dild paa Suppen og faar et Opkog med den.

Paa Frederikssundegnen, men iøvrigt ogsaa andre Steder i Nordsjælland, havde man en fyldt Mørbrad, der beskrives saaledes:

Man tager en stor Mørbrad, pudser den smukt og giver den dyb Ridse ned igennem. En Fars laves af bakked Flæsk, Champignons, Løg, Salvie og Franskbrød opblødt i Mælk, Salt og Peber. Farsen lægges ind i Mørbraden, som bindes om og steges (som vi ogsaa bruger det nu), idet man til sidst jævner Sousen med et lille Glas Øl.

Øllet har formentlig været gammeldags, hjemmebrygget, men De har jo Lov at prøve med almindeligt, nutidigt Flaskeøl.

En skrap Ret har vi fra Gilleleje-Kanten, en meget fantasifuld Ret, som De her faar Opskriften paa — men paa eget Ansvar: *Kaalrouletter med Blodpølse!*

Man tager et passende Antal pæne Hvidkaalsblade, der sættes over Ilden i kogende Vand og faar et Opkog, saa de bliver bløde. De tages op, og det grove af Stilken skæres væk. En Blodpølse befries for Skindet og paa hvert Kaablad lægges en stor Skefuld af Pølsemassen, som formes til en langagtig Klump, saa Bladet kan rulles sammen om den. Der bindes for Rouletterne, som brunes i Smør. Vand hældes paa, og heri steger Rouletterne svagt i passende Tid, indtil Kaalen er mør. Sossen hertil (heller ikke just helt almindelig!) er: smeltet Smør med Honning i.

Vi ved altsaa ikke rigtigt, om vi tør anbefale den aparte Blodpølse, men her er en folkeyndet Sursteg fra Frederiks-sundegnen, en Opskrift, der fortjener at blive genoplivet, en rigtig god, gammeldags nordsjællandsk Livret:

Man tager Kød af et fint Stykke Inderlaar. Det pudses smukt og spækkes med Spæk, der er dyppet i hakket Løg, Peber og Salt. Kødstykket gnides med Mel og brunes i Smør, hvorefter det overhældes med

Eddike (det gamle Maal svarer til 2 Deciliter) og steger hermed en Times Tid. Saa hældes i Gryden desuden ¼ Liter Vand og ¼ Liter Øl plus 10 hele Peberkorn og 2 Laurbærblade. Naar den er helt mør, drysses den med rigeligt Puddersukker. Under Stegningen maa Kødet hele Tiden vendes nu og da.

Til sidst genopfrisker vi denne Kartoffelæblekage fra Helsingør-Kanten, idet vi byder Læserne et Velbekomme og et velkommen til det nordsjællandske Bord med gammel-dags Retter:

Man tager 375 Gram kogte, revne Kartoffler. De kommes i en Gryde sammen med 60 Gram Smør og bages godt igennem. Gryden tages af Ilden og man rører den revne Skal af 1 Citron og Saften af 2 Citroner i. Desuden 6 Æggeblommer, som er rørt længe og grundigt med 250 Gram Puddersukker. Naar det hele er blandet godt sammen, kommes 5 søde Æbler, der er skrællet og skaaret i fine Terninger, i Massen, — og til sidst de piskede Hvider. Det hele hældes i et ildfast Fad og bages i en Time i en ikke for varm Ovn.

Og saa gaar vi til Bords!

Jul i Nordsjælland gennem 25 år

- en

JUBILÆUMS KAVALKADE

Det nummer af Jul i Nordsjælland, som De læser nu, er nr. 25 i rækken. Allerede fra starten, var det meningen, at det ikke skulle være et julenishæfte. Når man ser alle 25 årgange igennem kan man vist med rette pege på, at dette negative standpunkt har været dominerende. Det positive må læserne selv dømme om: heftet skulle behandle nordsjællandske emner, historiske og nutidige på en måde, så at læserne kunne fastholdes og få nogen udbytte deraf.

Redaktionen siger tak for trofasthed gennem årene . . . og dermed begynder jubilæumskavalkaden.

Arresø-kanalen bygget af svenskere

1. årgang: Redaktør *Einer Poulsen* fortæller om Sandviggård, på hvis jorder Centralsygehuset er bygget. Den første ejer var major Eberlin v. Feridin, en tyskfødt officer, der øvede en stor gerning i Nordsjælland. De lange lindealleer i Hillerød og Frederiksborg slotshave er plantet af Eberlin. Et andet minde er kanalen mellem Arresø og fjorden. Den blev gravet af svenske fanger.

Undervejs

2. årgang: Pastor, dr. phil. *Axel Garboe* om minder fra Frederiks-sund og andre skønne steder: Ved vintertid hvid rim over røde tage, over de gule tømmerstabler på bakken ved fjorden, hvor svanerne trækker forbi på brede hvide vinger . . . »fjordens vilde fugle, der er undervejs, ligesom vi mennesker er det«.

Gøgepræstens ry

3. årgang. En samtale med Gøgepræsten, *Kr. Barfod*, forh. Jørlunde bliver afbrudt ved at uret slår, naturligvis er det et kukker-ur. Fuglepræstens ry som ornitolog bredte sig til det meste af kloden. En gang, da præsten var på ornitologisk rejse, - det var på Madeira - nærmede præsten sig de berømte kældre, da ejeren dukkede op. Pastor Barfod var kendt også på Madeira, så ejeren inviterede ham på 51 år gammel Madeira. Der blev skænket op et glas på størrelse med et fingerbøl. - Nå, hvad sige De så om den Madeira? Fuglepræsten så tungsindigt på ejeren. Så sagde han, at den var noget lille af sin alder! — Hvorefter de fik sig hver et glas til.

Privattime i Helsingør

4. årgang: Chefen i en periode for Jægerkorpset i Helsingør var den berømte *Schlepppegrell*. Der går endnu i dag sagn om hans for den tid milde måde at omgås soldaterne på. En gang havde han regnet ud, at han trængte til motion. Til Jægerkorpsets gymnastiklærer gav

han ordre om privattimer, men ingen blodsødenhed. Jeg skal behandles som menig. Naurligvis var det en vanskelig sag.

Gymnastiklæreren gav denne ordre:

— Tør jeg bede Oberstløjtnanten om at dreje håndledet en smule?

— Jeg skal behandles som menig!

— Nuvel, sagde gymnastiklæreren, så må De selv om det: Op med hovedet, maven ind. . .

— Godt udbød Schleppegrell, sådan skal det være.

— Hold kæft! Du tror måske, du sidder hjemme i kakkelovnskrogen og snakker med bedstemoder. Hælene sammen, luk den brødsuffe i. Sådan en skævbenet dâhjort!

Det blev den første og sidste privattime.

Otte veje og ingen rejsende

5. årgang: Dommerfuldmægtig, Jørgen Kortzau Hansen, Frederikssund, om vandringer i Gribsskov: Det er umuligt at færdes i Gribsskov uden at mindes Søren Kierkegaard, han, »for hvis skyld verden bør lære dansk«. Han elskede denne skov og dens stilhed. Ved »Rødpælestjernen« er der rejst et mindesmærke for ham, en ikke særlig heldig kopi af et dyssekammer. Mærkeligt er det, at man ikke har rejst mindesmærket ved Ottevejs huset, hvor otte veje fører ud til alle verdenshjørner, og som er blevet berømt gennem det skønne udtryk han i »In vino veritas« har givet for de følelser som greb ham, da han engang opholdt sig her. Det var ensomheden og skønheden ved stedet, der inspirerede ham, — ingen færdes på denne vej uden vinden, om hvem det ikke vides, hvorfra den kommer, eller hvor den farer hen. Selv den, der lod sig bedrage af hin forførelseriske vinken, hvormed indesluttetheden hist inde fanger efter vandringsmanden selv den, der fulgte den snævre fodsti, som frister ind i skovens indelukke, selv han er dér ikke så ensom, som man er det ved de otte veje, på hvilke ingen rejser. Otte veje og ingen rejsende! Det er jo, som var verden uddød, og den efterlevende bragt i den forlegenhed, at der var ingen til at begrave ham; eller som var det hele folkefærd vandret ud ad de otte veje og havde glemt den ene!»

Fjorden generobrede det tabte land

6. årgang: Tre kraftige storme havde fejtet ind over Nordsjælland lige før julen 1921. Den tredje var den værste, og den brød gennem diget ved Kalvøanlægget i Frederikssund. Vandet fossede med voldsom kraft ind over det inddæmmede areal, oversvømmede fjorten huse og gjorde 25 familier husvilde. I løbet af 20 minutter var 80 tdr. land omfattet til fjord. Episode: Bådebygger Chr. Larsens kone og fiskehandler Jens Mathiesens kone blev overrasket af vandet, der fossede ind ad døre og vinduer, og de måtte søge tilflugt på spisebordet. Der sad de så og stirrede på vandet, som krøb længere og længere op ad bordbenene . . . de blev reddet ud gennem vinduerne. Endnu en episode: I »Metasminde« boede fisker Jonassen på 1. sal. Han ville hjem og redde noget af indboet. Og så sejlede han ind i entreen, forstøjede båden ved gelænderet, fik læsset en del indbo på båden, stødte fra trappegelænderet og tog bestik af fastlandet.

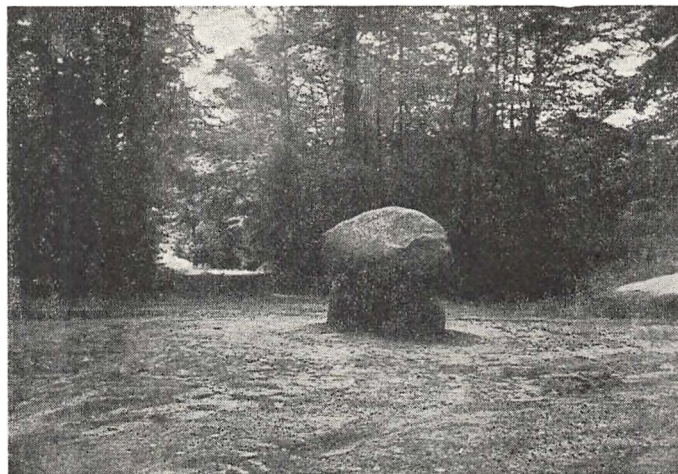
Indkøb til en begravelse

7. årgang: »Quercus« fortæller om den kloge kone, Karen Pedersdatter fra Kratmøllen ved Slangerup. Hun var gift tre gange, sidst med en mand, der var langt yngre end hun, og denne mand, Hans Jeppesen, var engang overbevist om, at nu skulle han dø. Han drog til Frederiksborg og købte ind til begravelsen. På hjemturen faldt han af i svinget mellem Lindholmgård og Kratgården, — og slog sig ihjel. Han havde gjort indkøb til sin egen begravelse. Kratmøllekonen levede mange år efter den tid. Hun døde i 1885 og ligger begravet på Slangerup kirkegård.

Efterår i Nordsjælland

8. årgang: Mogens Garde digter fra Liseleje om efteråret i Nordsjælland:

Jeg tænker på et billede, et gammelkendt motiv, der hænger over døren i mit hus ved havet, en kvinde ved et vindue med den sidste stribe dag gennem dunkelhed, hvori stuen er begravet.

Søren Kierkegaard-stenen i Gribsskov, — anbragt et forkert sted.

Gobelin af Hans Knieper:
Frederik II med Kronborg og Frederiksborg i baggrunden.

Store Gribssø, ikke trestjernet, men . . .

Kr. Kongstad
(1867–1929)
tegner, bogkunstner.
Trykte alene
ca. 50 bøger på egen
håndpresse.

*Det skarpe lys, det sidste klare skær!
Stubmarken sluger den flaksende hær
af spurve, puster dem fra sig igen
i senårsvinden der vejrer dem hen*

Kusken og tønden

9. årgang: Gårdskarlen i Elsass'ernes gamle købmansgård fortæller: Den noget hårdhændede form for kulsvier-spøg trivedes godt i købmansgården. Det var almindeligt tidsfordriv oppe på loftet, at man skulle vise sin smidighed ved at kravle ned i en tom tønde, så kun armene stak op. En dag fik vi kusken, som vejede noget mere end os andre, til at krybe ned i tønden. Da han uhjælpelig sad fast, gik vi fra ham. Deri bestod spøgen. Der var kun at afvente, at købmanden skulle bruge kusken. Lidt efter råbte købmanden på ham:

— Jeg kan høre dig, når du svarer. Hvorfor kommer du så ikke ned?

Købmanden måtte vælte tønden om på siden, før den arme mand kunne befri og udleveres til latteren.

Skuespilleren, der blev færgemand

10. årgang Forstander, dr. phil *Holger Munk*, Færgegården, Frederikssund, fortæller:

Den nuværende færgegård er opført 1838-39 . . . den gamle har sikkert også været anselig, ellers havde den kongelige skuespiller *H. C. Knudsen* vel ikke kastet sin kærlighed på den. Allerede i 1795 havde han af sin høje velynder, Arveprinsen, fået løfte om at blive færgemand, når stillingen blev ledig . . . Hver sommer var skuespiller Knudsen på Jægerspris for at underholde herskabet ved høstfester og lignende. Det var antagelig fra disse ture med færgen, han forelskede sig i stillingen. — 1802 rykkede skuespiller Knudsen ind på gården til daglige besværinger og svigtende økonomi og i 1810 afstod han færgegården.

Hvad Kronborg kostede

11. årgang: Forfatteren, snedkermester *Borella-Hansen*, Hillerød, beretter om Frederik den 2. som bygmester:

Når man læser, hvad Weilbach beretter om tallene, synes man, at 40-50.000 daler årligt ikke lyder så voldsomt, men man får et godt begreb om pengenes værdi, når man ser hvad de enkelte håndværkere og kunstnere, der medvirkede, blev aflønnet med. En så fremragende kunstner som *Hans Knieper* oppebar således en årlig løn af 100 daler plus en hofdragt og fri bolig.

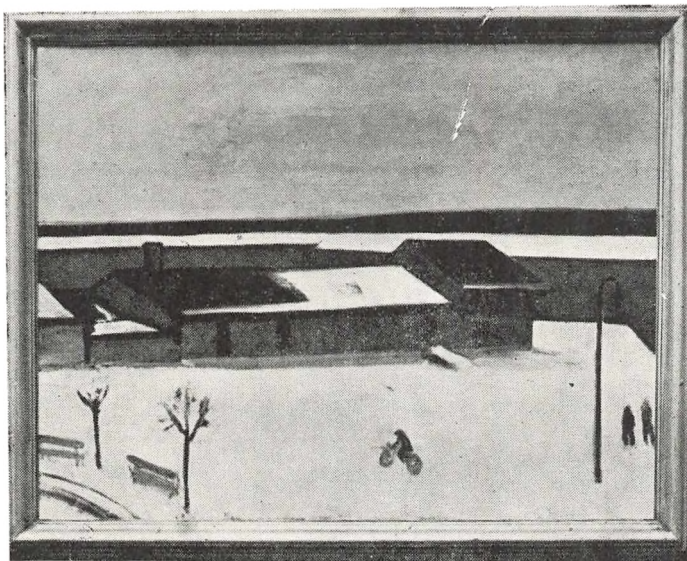
Det var Knieper, der leverede kartonerne — patronerne, som de kaldtes — til de berømte gobeliner, der skulle medvirke til at forherlige kongen og hans 111 (!) forgængere i embedet. Af disse skønne billedhvelvinger er nu kun 14 tilbage, fordelt mellem Nationalmuseet og Kronborg.

Hørsholm-præstens ABC

12. årgang. Museumsinspektør, ORS *Christian Grünwald*, Bakkehuset, fortæller om et interessant fund gjort af kobberstikeksperten, redaktør Eyvind Rafn af en hidtil ukendt ABC forfattet af tidligere præst i Hørsholm, Claus Pavels i forening med Knud Lyhne Rabek og med kobberstik af Jeppe Sonne, Birkerød, — manden der tegnede den tids pengesedler. Der er et dyr for hvert bogstav til vejledning for eleverne. Men det har knebet med at finde et passende kendt dyr for bl. a. Y. Det står for Yapa. Det er, oplyser Rabek, en brasiliansk fugl, og »den er sort undtagen i rumpen, der er gulagtig«, og så udsender den en forskrækkelig lugt.

Søen i skoven

13. årgang: »Jul i Nordsjælland« bad Danmarks mest berejste journalist *Jørgen Bast*, vinder af et internationalt kapløb jorden rundt, om at vandre Esrum sø rundt. Det blev en smuk hyldelse til Nordsjællands natur, især til Gribskov, »og dér vifter søens siv i brisen, blinker dens flade, — Store Gribsø, måske ikke med tre stjerner i rejsehåndbøgerne, men med en tysthed og et anstrøg af vemod, der får digterne til at nynne i skumrings-toner«.

Vinterlandskab ved Roskilde Fjord.

Lerfigur forestillende supercargo Pieter van Hurk (ca. 1697–1775).

Yndlingsstuen

14. årgang: Forfatteren *Axel Thomsen* fortæller om tegneren og bogkunstneren *Kr. Kongstad* og »Kongstadhus«: Kongstads hustru var datter af den omrejsende cirkusdirektør *Hinné*, og hun havde aldrig blivende ro på sig. Ikke mange år efter at ægteparret havde indrettet deres hjem i det dejlige »Kongstadhus«, ville hun helst bort igen derfra. Kongstad måtte finde på noget nyt, og han byggede da »Varna« lidt derfra. Hun blev dog snart ked af at bo der, ægteparret flyttede nu til Hillerød. Sit hjerte barn »Kongstadhus« glemte han aldrig, og undertiden hen mod aften kunne han komme til sit gamle hus og spørge ejeren (Forf. *Axel Thomsen*, red.) med sin stille, lidt forsagte stemme, om han dog ikke kunne få lov til at sidde derinde i sin yndlingsstue blot nogle øjeblikke. Der sad han så alene med lukkede øjne, mens tusmørket faldt.

Miraklet ved fjorden

15. årgang: Redaktør *Flemming Madsen*, TV, fortæller: Det sker vel næppe for ret mange, at de færdes på landevejen fra Roskilde til Frederikssund i oktober blot for at samle indtryk fra naturen. Den almindeligste årsag vil sikkert være, at man skal fra Roskilde til Frederikssund. Det skulle jeg også. Men når jeg blev standset ved vigen, er jeg ikke i tvivl om, hvem det var, der havde æren. Manden hedder *Th. Hagedorn Olsen* — man fristes til at sige, at der er noget behageligt »kontant« over hans landskabsmaleri — han samler opmærksomheden om det, han finder væsentligst og forstærker virkningen ved at rydde andet til side — det kan nok være berettiget at betegne ham som maleren, der fortæller os om *miraklet ved fjorden*.

Den 20 alen brede kongevej

16. årgang: Historikeren, redaktør *Niels Friis*, beretter om de store vejanlæg i Nordsjælland gennem tiderne: Da kongevejen var udlagt som chaussé, var den belagt med grus og var omkring 20 alen bred. Langs grøfterne, for hvis udseende, der var nøje regler, sådes der »hø-frø«, d. v. s. at der som den dag i dag var græsrabatter. Kongevejen og de andre nordsjællandske veje i tilsutning til den fik efter udbygningen megen betydning for landets post- og passagertrafik — i 1798 åbnedes en dilligenceforbindelse København-Helsingør over Hørsholm.

Første danske Kina-ekspedition

17. årgang: I følge med museumsdirektør dr. phil. *Henning Henningsen* gik red. *Bene Larsen* gennem Handels- og Søfartsmuseet på Kronborg og standsede op foran særlig markante ting. Her er de to nået til tiden med de danske kolonier og handelen på Østen. Den første ekspedition til Kina strækker sig fra 1730-32. Skibet »Cronprintz Christian« førtes af captain *Michael Tønder* med *Pieter van Hurk* som supercargo — Hvordan de så ud, ved man temmelig nøje. Kinesiske kunstnere i Kanton havde specialiseret sig i — som kanonfotografer nu til dags — at gøre figurer af fremmede søfolk. Som nikkedukker står de nu i glasskab — van Hurk i slåbrok med nat-hue og tøfler.

Amagerne på Halsnæs

18. årgang: Der findes intet bevis på den tradition, at hollandske Amager-familier flyttede til Halsnæs, men stednavne tyder på, at beretningerne taler sandt: Tømmerup og Ullerup forekommer også på Amager, for ikke at tale om Amager-huse. *Erland Gribso* gengiver en gammel beskrivelse af Amagerne på Halsnæs: Brede, stornæsede og bredskæggede. Både mænd og kvinder havde sans for »leg og lystighed, de kunne brav drikke brændevin, men ingen blev fulde, og de »holder sig fra fremmed dejlighed, og på lejermål haves intet eksempel«. Lejermål er det gamle danske ord for »omgang udenfor ægteskabet med børn til følge«.

Billedsmeden i Nødebo

19. årgang: Jeg har emner nok i den ganske almindelige hverdag, søm den leves i husene, på gaderne og vejene. Der er en rigdom at øse af ... siger billedhuggeren *Helge Holmskov* til forfatteren, red.

Officer af kystmilicen 1807.

•Hillerødanere på gobelin•.

Sømandsstraffe i sejskibstiden.

Svend Rindholt. Hvad er en billedsmed? Ja, det er jo skulptører, der hugger deres værker i sten eller skærer dem i træ. Og Helge Holmskov er fortrolig med begge arbejds måder. Men desuden er der enkelte, der former deres motiver i jern. De støber dem ikke. De smeder. Bygger op af jernplader, som loddes sammen, så figurer dannes — funklende af liv og gnistrende af rytme og bevægelse. Det er sådan, Helge Holmskov bærer sig ad. Og han er i grunden den eneste herhjemme, der virkelig mestrer at skabe hverdagsmennesker om til billedkunst på denne overraskende måde.

Militær Nordsjællandsrejse

20. årgang: Om Sjette Frederiks militære rundrejse i kapertidens Nordsjælland fortæller historikeren, red. Niels Friis — og herunder bl. a. om kystmilitæren, der i mange henseender var at opfatte som hine tiders hjemneværn.

Hillerødanere på gobelin

21. årgang: Under musikanterstolen i riddersalen på Frederiksborg Slot findes et gobelin udført ved genopbygningen af slottet. Forf. Snedkermester Borella-Hansen fortæller om gobelinets højre felt, at kunstneren har moret sig med portrætter en del af de folk, der havde med genopførelsen at gøre. På vej op ad trappen ses arkitekt, senere bygningsinspektør *Albert Jensen*. Drikkende af pokalen: en af kammerherre, arkitekt Meldahls konduktør arkitekt *Thomsen*. Med struds-fjer i hatten: slotsforvalter, kaptajn *Hammelev*. Bagerst til højre med filthat: Snedkermester *Harald Andersen*, Hillerød. Med hånden under hagen: arkitekt *Martin Nyrop*. Siddende med ryggen til murermester *F. Kielberg*, Hillerød.

Fest på Marianelund kro

22. årgang: M.I. (forf., journalist Max Iversen) fortæller om Holger Drachmann-festen på Marianelund kro i 1898. Den berømte apoteker Rink fra Det gamle apotek i Helsingør holdt et storstilet afskedsgilde (før Amerika-rejsen) for digteren. Skinker og stege blev læsset på vogne, og en hel charabanc blev fyldt med vinflasker. Om det så var apotekerens taffelformede klaver, blev det på en ladvogn transporteret til Marianelund kro, hvor det blev trakteret af komponisten *Charles Kjerulff*.

Sømandsstraffe i sejskibstiden

23. årgang: Museumsinspektør, dr. phil. *Henning Henningsen* fortæller om sømandsstraffe i sejskibstiden. Her ses et træsnit af Olaus Magnus fra omkring 1550. Det fremstiller flere af datidens strenge straffe på orlogsskibe i Norden. En dødsdømt kastes i søen, en anden med reb om livet kølhales, en tredje sidder bundet i forstævnen, og ved masten ses en, som har fået en kniv stukket gennem hånden og selv må trække kniven ud. Heldigvis var det sjældent, at man dømte efter lovens strenge bestemmelser.

Hofastrologen og Quinderne

24. årgang: Om Chr. den fjerdes hofastrolog *Niels Heldvad* fortæller red., cand. jur. *Th. Hallas-Møller*: Hans begavede lune og bidende ironi vakte påskønnelse i mandfolkeselskab, og efter arbejdstid mødtes de kongelige renteskrivere ofte med ham på vinstuerne for at nyde hans slagfærdige tunge. Han kom herved på kant med ægtehustruerne, der naturligt nok — dengang som nu — ikke fandt behag i at få deres mænd for sent hjem. En række litterære udfald mod kvindesædet i den anledning skulle ikke gøre sagen bedre. Et sted hedder det: »Hvo der haver en ond Quinde, han gå betiden til Hus«.

Endelig har vi 25. årgang, — som De netop nu sidder og læser!

HOTEL Leidersdorff

HILLERØD

Telf. 26 60 38

Helsing Hotel og Kro

ved
Chr. Asmussen
telf. 6

Udmærket madstед
Dejlig kaffe
Komfortable værelser
Selskabslokaler
Teatersal

HELSINGE **B**OGHANDEL

P. Schwartz Sørensen

Østergade 19
Telefon 1

Stort udvalg
Kød - Flæsk - Pålæg
Fin kvalitet

Til hverdag og fest
får De bedst
alt i både varmt og koldt -
gør derfor holdt
hos

Slagtermester Jacob Lyng Madsen

Østergade 17, Helsing, telefon 34

tag
også om vinteren
med

Frederiksværkbanen
og
Gribskovbanen

ARNE HENRIKSEN

TØMRERMESTER

Karsemose

Telefon Frederiksværk 97

- også alt vedrørende sommerhuse

H. ANDREASEN

Isenkram
Nørregade 24

Telefon 64
Frederiksværk

Stort udvalg i julegaver til hele familien!

Både til jul og til nytår,
ja, året rundt De får
altid fine varer hos Larsen:
Flæsk og kød, pålæg og farsen,
aldrig forgæves hos os De går!

Sv. E. Larsen

Slagter- og viktualieforretning
Strandvejen 17, telf. Frederiksværk 254

Joh. Reitzels efterfølger
E. Skovgaard Rasmussen

Murermester
Specialist i
ildfast arbejde

Tscherningsgade 5
Frederiksværk
Telefon 587

Fornuftige julegaver - Fikse julegaver

Kort sagt
julegaver
fra **Jens Holtegaard**
Telefon Frederiksværk 83

Vi hjælper Dem altid gerne på glad, hvis De mangler ideer!

Jernbane

K. A. Hansen . Frederiksværk . Tlf. 148

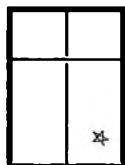
kiosken

Julehefter
Jule- og nytårskort
Dag- og ugeblade
Tipsforhandler
Stort udvalg i
tobak, cigaretter og
cigaretter samt
chokolade og
konfekt
Alt i de fineste
kvaliteter

Der bor en bager i
Nørregade nr. 9,
Frederiksværk,
nemli' :

H. V. EHRBAHN

Telefon Frederiksværk 250

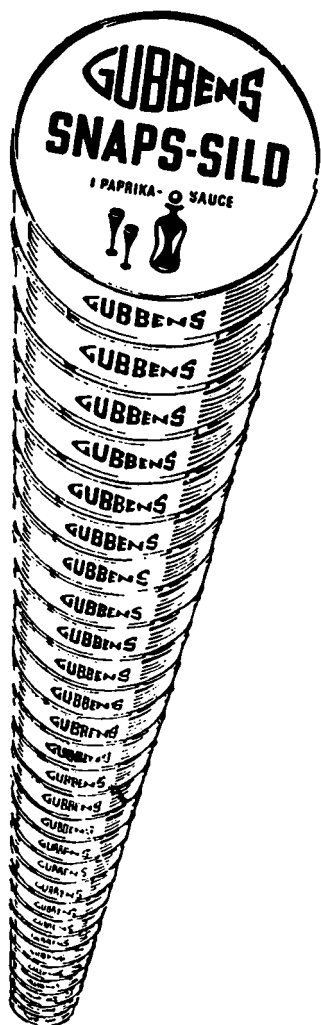
Glarmester H. Koppel-Andersen

FREDERIKSVÆRK TELF. 367 - 223

Den
RIGTIGE
ur- og guldsmedeforretning

S. P. Løkke og Søn

urmager og guldsmed
telf. Frederiksværk 286

-det er sager!

JULEGAVER

VIGGO SVENDSEN
Urmager . Guldsmed . Optiker
Frederiksværk . Telf. 201

Julegaven lige netop fra

Fa. CHR. SCHMIDT

Nørregade 1
Frederiksværk
Tlf. 31

Alt i
børne-
konfektion.
Mange gode
ideer til
julegaver

KAREN GISSELMANN

Den lille Butik

Strandgade 4, Frederiksværk, tlf. 678

Glædelig Jul!

GODT NYTÅR! - TAK FOR DET GAMLE!

E. og B. Zier Bro

BLOMSTER . FRUGT . GRØNTSAGER
Jernbanegade 15, Frederiksværk
telefon 149, privat 241

UDSØGTE VINE

fra

Den gamle Købmandsgaard

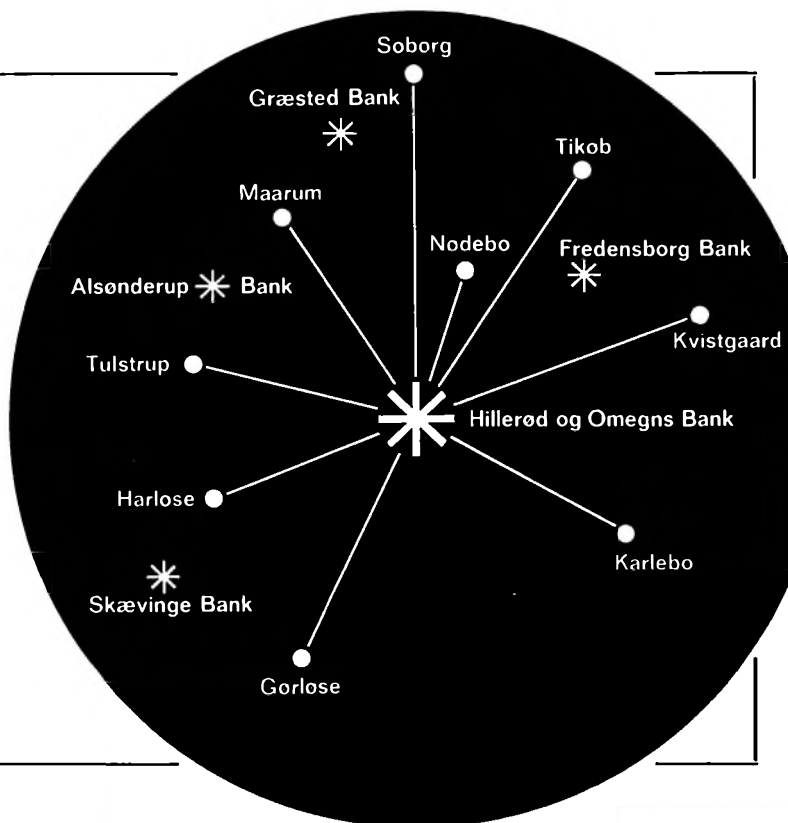
P. Bjørnsbæk-Olsens vinhandel
Frederiksværk

Hillerød og Omegns Bank

16
afdelinger og filialer i
Nordsjælland

- til Deres tjeneste!

CHR. OLSEN

Tømremester

Maskinsnedkeri . Nørregade 52 . Telf. Frederiksværk 131

Th. Pedersen Kiosken Torvet

Frederiksværk
Tlf. 195 - 163

Alle førende mærker
i cigarer, tobak, vine,
også i smukke
gaveæsker til julen
samt alt i konfekturner.
Julehefter.
Dag- og ugeblade.
Festtelegrammer
sendes overalt.

Frederiksværk

Bogtrykkeri

Etableret 1924

Alf Jensen
Godthåbsvej 4a, Frederiksværk
Telf. 285*

Køb manufakturvarer

hos FIRMA

KNUD ANDERSEN

Nørregade 13, Frederiksværk
Telefon 107

Speciel drengesafdeling

Aage Løkke

FREDERIKSVÆRK
telf. 345 - en god forbindelse i tøj

EFFO

Andelselskabet
Elektricitetsforsyningen
for Frederiksværks Omegn

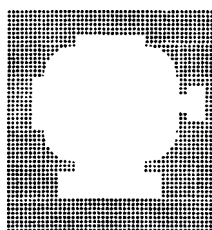
leverer strøm til lys, kraft og varme til følgende sogne:

Torup, Melby, Kregme, Vinderød, Lille Lyngby, Strø, Græse, Sigerslevvester, en del af Slangerup landsogn og Tibirke og Ramløse Sand

OVER FØLGENDE TRANSFORMATORSTATIONER:

1. Hundested, 2. Lynæs, 3. Torpmagle, 4. Torup, 5. Melby, 6. Evertofte, 7. Vinderød, 8. Brederød, 9. Kregme, 10. Hundested havn, 11. Ullerup, 12. Strøllille, 13. Strø, 14. Sigerslevøster, 15. Sigerslevvester, 16. Græse, 17. Hørup, 18. Store Lyngby, 19. Meløse, 20. Hald, 21. Hundested Isværk, 22. Hundested Motorfabrik, 23. Vinderød Enghave, 24. Støverled, 25. Hundested Vandværk, 26. Asserbo, 27. Liseleje, 28. Tollerup, 29. Kikhavn, 30. Nødebo huse, 31. Sverkilstrup, 32. Lynæs Vandværk, 33. Søndergade, Lynæs, 34. Vinderød by, 35. Aude-rødlejren, 36. Hvide Klint, 37. Lille Kregme, 38. Classens Dige, 39. Lindebjerg, 40. Lille Carlsminde, 41. Tibirke Sand, 42. Skovbo, 43. Asserbohus, 44. Carls gave, 45. Lynæs havn, 46. Pileallé, Hundested, 47. Hundestedgaard, 48. Karsemose Overdrev, 49. Ramløse Sand, 50. Baghus, 51. Hundested Nord, 52. Melby Præstelod, 53. Asserbo Vandværk, 54. Torplille Vandværk, 55. Katholm, 56. Aasebro, 57. Torplille, 58. Vinderød Skov, 59. Lucernemelsfabrikken, 60. Enghave-vejs Kloakpumpe, 61. Bavnehøj, 62. Kappelskov, 63. Møllevang, 64. Store Karlsminde, 65. Kregme sogns vandværk, 66. Bakkely, 67. Fryse- og Filetfabrikken, 68. Vibeshus, 69. Skovvang,

70. Torpmagle Savværk

Tillid og tryghed

er dejlige ord
for børn,
voksne
og et
moderne
pengeinstitut

Min far og mor har givet mig en **BØRNEOPSPARINGSKONTO**, og selv har de sikret sig en af de **SKATTEBEGUNSTIGEDE OPSPARINGSFORMER** i Frederiksborg Amts Sparekasse.

Tusinder af forældre i Nordsjælland forstår i tide at sikre sig gennem en økonomisk planlægning.

Den moderne sparekasse er levende i sin opbygning og med en praktisk forståelse for alle de opgaver, som ungdommen og de lidt ældre medborgere ønsker at få løst gennem et pengeinstitut.

Nordsjællands største sparekasse, med sine mange afdelinger og filialer, bør ganske naturlig være Deres rådgiver i økonomiske anliggender. Gælder det lån eller opsparing

- gå i

Frederiksborg Amts Sparekasse

- hele familiens pengeinstitut

